

Otcovství jako kvalitativní změna v životě muže

Bc. Michaela Konečná

Diplomová práce
2011

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií
Ústav pedagogických věd
akademický rok: 2010/2011

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Bc. Michaela KONEČNÁ**
Osobní číslo: **H09984**
Studijní program: **N 7507 Specializace v pedagogice**
Studijní obor: **Sociální pedagogika**

Téma práce: **Otcovství jako kvalitativní změna v životě muže**

Zásady pro vypracování:

Analýza literárních pramenů a zpracování teoretických východisek
Příprava výzkumu, výběr a charakteristika výzkumného souboru
Provedení smíšeného výzkumu
Zpracování a vyhodnocení výsledků výzkumu
Přijetí odpovídajících závěrů
Doporučení pro praxi

Rozsah diplomové práce:

Rozsah příloh:

Forma zpracování diplomové práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

BURGESSOVÁ, A. Návrat otcovství: jak se stát moderním otcem. Brno: Jota, 2004. 1. vyd. ISBN 80-7217-296-4

MOŽNÝ, I. Rodina a společnost. Praha: Sociologické nakladatelství SLON, 2006. ISBN 80 86429-58-X

OAKLEYOVÁ, A. Pohlaví, gender a společnost. Portál, 2000. 1. vyd. ISBN 80-7178-403-6

PEACHEY, M. Ahoj, tati. Praktická příručka pro nové tatínky (i pro ty nevlastní). Jan Melvil publishing, 2008. 1. vyd. ISBN 978-80-903912-3-9

ZOJA, L. Soumrak otců: archetyp otce a dějiny otcovství. Prostor, 2005. 1. vyd. ISBN 80-7260-145-8

Vedoucí diplomové práce:

Mgr. Helena Řeháčková

Ústav pedagogických věd

Datum zadání diplomové práce:

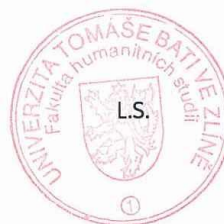
20. ledna 2011

Termín odevzdání diplomové práce:

29. dubna 2011

Ve Zlíně dne 20. ledna 2011

prof. PhDr. Vlastimil Švec, CSc.
děkan

Mgr. Soňa Vávrová, Ph.D.
ředitelka ústavu

PROHLÁŠENÍ AUTORA DIPLOMOVÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že

- odevzdáním diplomové práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby ¹⁾;
- beru na vědomí, že diplomová práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k nahlédnutí;
- na moji diplomovou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3 ²⁾;
- podle § 60 ³⁾ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60 ³⁾ odst. 2 a 3 mohu užít své dílo – diplomovou práci - nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování diplomové práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky diplomové práce využít ke komerčním účelům.

Prohlašuji, že

- elektronická a tištěná verze diplomové práce jsou totožné;
- na diplomové práci jsem pracoval samostatně a použitou literaturu jsem citoval. V případě publikace výsledků budu uveden jako spoluautor.

Ve Zlíně 26.4.2011

..... Konečná / Měchala

¹⁾ zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování závěrečných prací:

(1) Vysoká škola nevydělečně zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výsledku obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy.

(2) Disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odevzdané uchazečem k obhajobě musí být též nejméně pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny k nahlázení veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce pořizovat na své náklady výpisy, opisy nebo rozmnoženiny.

(3) Platí, že odevzdáním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.

2) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3:

(3) Do práva autorského také nezasahuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, užije-li nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu k výuce nebo k vlastní potřebě dílo vytvořené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacímu zařízení (školní dílo).

3) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:

(1) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst.

3). Odpírá-li autor takového díla udělit svolení bez vážného důvodu, mohou se tyto osoby domáhat nahrazení chybějícího projevu jeho vůle u soudu. Ustanovení § 35 odst. 3 zůstává nedotčeno.

(2) Není-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užít či poskytnout jinému licenci, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.

(3) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výdělku jim dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložily, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přihlédne k výši výdělku dosaženého školou nebo školským či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1.

ABSTRAKT

V teoretické části se zabývám vývojem otcovství – dějinami a podobami otcovství, archetypem otce a současným otcem zejména z pohledu aktivního otcovství. Popisuji změny, které otcovství přináší od plánování a odkládání rodičovství, přes těhotenství a porod, až k období po narození dítěte. Věnuji se také rituálu a syndromu Couvade, fenoménu otců na rodičovské dovolené a mužství a otcovství z pohledu vývojové psychologie. V praktické části zjišťuji, k jakým změnám dochází v životě muže, který se stane otcem a to zejména v oblastech chápání otcovství a role otce, partnerského/manželského vztahu, vztahu k dítěti a trávení volného času.

Klíčová slova: otcovství, role otce, archetyp otce, aktivní otcovství, mužství, rodičovství, péče o dítě, domácí práce, změny v životě muže-otce, rodičovská dovolená, volný čas, sládkování.

ABSTRACT

In the theoretical part I deal with the development of fatherhood – the history and forms of fatherhood, the archetype of a father and a contemporary father, especially from the perspective of active fatherhood. I describe changes which fatherhood brings, from planning and postponing of parenthood through pregnancy and childbirth, to the period after childbirth. I deal with ritual and the Couvade syndrome, the phenomenon of fathers on parental leave and with masculinity and fatherhood from the perspective of developmental psychology. In the practical part I find out what changes become in the life of a man who becomes a father, especially in the areas of understanding fatherhood and the role of father, partnership/marital relationship, relationship to the child and spending leisure time.

Keywords: fatherhood, the role of a father, the archetype of a father, active fatherhood, masculinity, parenthood, childcare, housework, changes in the life of a man-father, parental leave, leisure time, reconciliation

Ráda bych poděkovala Mgr. Heleně Řeháčkové za odborné vedení a rady, které mi poskytla při vypracování mé diplomové práce.

Prohlašuji, že odevzdaná verze bakalářské/diplomové práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

OBSAH

ÚVOD.....	10
I TEORETICKÁ ČÁST	11
1 VÝVOJ OTCOVSTVÍ	12
1.1 DĚJINY A PODOBY OTCOVSTVÍ.....	13
1.1.1 Antické Řecko, starověký Řím a Středověk.....	13
1.1.2 Období renesance a osvícenství	14
1.1.3 Období průmyslové revoluce	15
1.1.4 Předválečné a poválečné období 20. století	16
1.1.5 Období od 70. let 20. století do současnosti.....	17
1.2 ARCHETYP OTCE.....	18
1.3 DNEŠNÍ OTEC.....	19
1.3.1 Aktivní otcovství.....	20
1.4 VÝZNAM OTCE PRO DÍTĚ, RODINU A SPOLEČNOST.....	24
2 OTCOVSTVÍ A ZMĚNY, KTERÉ PŘINÁŠÍ.....	27
2.1 PLÁNOVÁNÍ A ODKLÁDÁNÍ OTCOVSTVÍ.....	27
2.1.1 Adaptace na rodičovství	29
2.2 TĚHOTENSTVÍ A POROD	30
2.2.1 Syndrom Couvade	31
2.3 OBDOBÍ PO NAROZENÍ DÍTĚTE.....	32
2.3.1 Vztah otce a dětí.....	33
2.3.2 Partnerský život.....	36
2.3.3 Muž-otec na rodičovské dovolené.....	37
3 MUŽSTVÍ A OTCOVSTVÍ Z POHLEDU VÝVOJOVÉ PSYCHOLOGIE.....	40
3.1 OBDOBÍ MLADÉ DOSPĚLOSTI.....	40
3.2 SOCIALIZACE A PROMĚNA ROLÍ	40
II PRAKTICKÁ ČÁST	43
4 PŘÍPRAVA VÝZKUMU	44
4.1 PROJEKT VÝZKUMU	44
4.1.1 Formulace výzkumného problému – všeobecný cíl výzkumu	45
4.1.2 Specifické cíle výzkumu	45
4.1.3 Výzkumné otázky.....	45
4.1.4 Analýza výzkumného pole – proměnné	45
4.1.5 Formulace předpokladů kvantitativního výzkumu.....	46
4.1.6 Cílová skupina výzkumu – výzkumný vzorek	46
4.1.7 Použité metody a techniky	47
4.1.8 Výstupy výzkumu a jejich využití.....	47
4.1.9 Harmonogram výzkumu.....	48
5 ZPRÁVA O VÝZKUMU	49

5.1	PILOTÁŽ	49
5.1.1	Realizace aktivit pilotáže	49
5.1.2	Výstupní studie pilotáže	50
5.2	VÝZKUM - REALIZACE AKTIVIT VÝZKUMU	55
5.3	VÝZKUM - VÝSTUPNÍ STUDIE VÝZKUMU	55
5.3.1	Úvodní otázky	56
5.3.2	Období plánování rodičovství až po narození dítěte – období těhotenství	57
5.3.3	Období plánování rodičovství až po narození dítěte – muž u porodu.....	59
5.3.4	Období plánování rodičovství až po narození dítěte – otcovství	60
5.3.5	Období po narození dítěte – partnerský život	61
5.3.6	Období po narození dítěte – volný čas	62
5.3.7	Období po narození dítěte – změny.....	63
5.3.8	Období po narození dítěte – péče o dítě.....	66
5.3.9	Otcovství a role otce – muž na rodičovské dovolené.....	66
5.3.10	Otcovství a role otce – změny a role otce	70
5.4	VYHODNOCENÍ PŘEDPOKLADŮ	72
5.5	ZÁVĚREČNÁ ZPRÁVA O VÝZKUMU	73
ZÁVĚR		75
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY.....		76
SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK		80
SEZNAM OBRÁZKŮ		81
SEZNAM TABULEK.....		82
SEZNAM PŘÍLOH.....		83

ÚVOD

Rodina je nejdůležitější společenská instituce, plní mnoho funkcí, která formuje člověka v ní vyrůstajícího a připravuje ho život. Nejvíce na člověka působí rodina nukleární, tvořená rodiči a dětmi. Dítě je v mládí ovlivňováno svým otcem a matkou a později, poté, co převezme rodičovskou roli, ovlivňuje své potomky. Otec má velký význam jak pro rodinu, tak pro společnost, ale naplnění otcovské role není jednoduché. Muž-otec se musí na otcovství adaptovat, je ovlivňován mnoha faktory a zároveň se potýká s předsudky, stereotypy a požadavky okolí. Otec již není pouze živitelem rodiny, ale ve společnosti stále přetrvávají stereotypy tvrdící, že otec má jen malý vliv na vývoj dítěte a není o něj schopen pečovat srovnatelně jako matka. Na druhou stranu jsou na muže kladeny stále větší nároky a to jak na sdílení péče o děti, tak na vykonávání prací v domácnosti. Za určitý fenomén dnešní doby můžeme považovat muže na rodičovské dovolené, kterých je ale z mnoha důvodů stále málo. Obecně můžeme říci, že žena svou roli již našla, úspěšně zvládá být matkou, realizuje se v zaměstnání i veřejném životě, zato muž svou kompletní roli stále hledá. Otcovství se muži učí, vzniká postupně ve vztahu mezi otcem a dítětem a může mít mnoho forem, v současné době je stále frekventovanější tzv. aktivní otcovství, jako forma každodenní péče a výchovy dětí.

V období před narozením a po narození dítěte nastává v životě muže mnoho změn, které určitým způsobem ovlivňují jeho partnerský život, roli, volný čas, finanční situaci, hodnotový systém apod. Tyto změny mohou být ovlivněny tím, zda se jedná o otce prvního dítěte nebo otce více dětí, odvíjí se od sociální a ekonomické situace, mezilidských vztahů v rodině a blízkém okolí, požadavcích zaměstnání apod. Již v těhotenství ženy se u muže mohou projevit psychické i fyzické změny, muž může mít obavy ze zvládnutí rodičovské role a nastávající odpovědnosti. Proměnou prochází i partnerský vztah a to již od těhotenství, přes porod až po období po narození dítěte. Účast otce u porodu vyvolává rozporuplné postoje – může být pozitivním ovlivněním vztahu s manželkou/partnerkou a dítětem, ale také stresujícím zážitkem. Po narození dítěte dochází ke změně životního stylu, otec se adaptuje na rodičovství a mnohdy podřizuje své potřeby potřebám dítěte. V partnerském vztahu může dojít k jeho prohloubení nebo naopak krizi, mění se množství a způsob trávení volného času a také podíl zapojení se do domácích prací. Přes svou náročnost je otcovství pokládáno za úžasnou možnost jak předat svým potomkům mnoho se sebe samotného, dovedností, schopností, vzory a zároveň naplnit svůj vlastní život.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 VÝVOJ OTCOVSTVÍ

Otcovství, na rozdíl od mateřství, není vždy doprovázeno viditelnými fyzickými, hormonálními a dalšími tělesnými a psychickými změnami, které jsou ženě-matce dány již odedávna přírodou. Matka dává svému dítěti zcela nepopíratelně život, ale identita otce není zřejmá, jak říká známé úsloví „matka je vždy jistá, otec nikdy“. Podle Všeobecné encyklopedie (1997, s. 387) je otcovství: „Rodičovský právní vztah otce k dítěti spojený s právy a povinnostmi, založený na tzv. vyvratitelných právních domněnkách.“ Otcovství ale není založeno jen na „určení otce“, zvláště pak otce biologického, ale také na záměru a volbě být otcem. Otec se stává zodpovědným za své dítě dobrovolně, ne instinktivně jako ženy. Ženy totiž geneticky dědí informace, jak si mají počínat jako matky, muži umění otcovství nezískávají od přírody, ale musí se mu naučit. Otcovství tak vzniká postupně ve vztahu mezi otcem a dítětem. Zpočátku mívá otcovství podobu muže připojujícího se do dvojice matky s dítětem, v průběhu prvních měsíců života dítěte se proměňuje do skupiny dvoučlenné – otce s dítětem. Otec je pro člověka stejně tak důležitou postavou jako matka a je ve své otcovské roli posuzován nejen za své chování k dítěti, ale také za své jednání ve společnosti. Obraz otce, jako skutečnost, kterou si v sobě jedinec nese, může být podle Müllera, Müllerové (2006) jednak obraz otce mocného a rivalizujícího, hněvajícího se a vyžadujícího a také pozitivního – zde můžeme otcovský obraz charakterizovat prvky rozvoje, podnětů ke zvědavému zájmu o svět, progresi, aktivitám a autonomii.

V souvislosti se změnou společnosti se vyvíjelo i postavení otců v rodinách. Od otcovské nadřazenosti a absolutní moci nad dítětem ve starověkém Římě, hlavy rodiny a role učitele v předindustriální době do konce 18. století, přes odcizeného otce v počátcích průmyslové společnosti, ztraceného otce ve 20. století, až po návrat otce v 70. letech 20. století. Od konce 20. století do současnosti se objevuje tzv. „nový otec“ (Chmelařová, In Sedláček, Plesková, 2008, s. 34), dochází k přibližování mužské a ženské role, představa otce jako hlavního živitele a hlavy rodiny se mění na tzv. spolurodiče, který se aktivně podílí na výchově a péči o dítě.

Jak uvádí Potančok (2010), odborná literatura používá širokou škálu typových zařazení otcovství, jejichž společným znakem je bipolárnost, dichotomie, neboli nabývání dvou hodnot, projevující se v očekávaném funkčním rodičovství muže-otce a na druhou stranu dysfunkčním rodičovství. Tento autor prezentuje škálu typů otcovství takto: otec živitel a starostlivý (pečující) otec, dobrý a špatný otec, participující, zapojený opatrující otec a ne-

zapojující se „insolventní“ otec, rezidentní (bydlící společně se svými dětmi) a nerezidentní otec, přítomný a chybějící otec, generativní otec, tradiční a moderní otec apod.

1.1 Dějiny a podoby otcovství

S měnící se historií dochází také k proměnám chápání významu otcovství, otce a jeho postavení ve společnosti. Za významná období v dějinách otcovství můžeme považovat dobu antického Řecka a starověkého Říma, dále renesance a osvícenství, průmyslové revoluce a nakonec období 20. století. Jak se význam otce a jeho postavení v rodině vyvíjelo, popisují v následujících kapitolách.

1.1.1 Antické Řecko, starověký Řím a Středověk

Kořeny moderního otcovství sahají do antického Řecka, ve kterém došlo ke krizi otcovství a do starověkého Říma. Mnohé instituce a zákony starověkého Říma doposud existují a některé se vztahují také k otcovství. Děti se otci bezpodmínečně podřizují a otec je neústupný ve vyžadování poslušnosti, protože si chce udržet svou moc. V antickém Řecku se objevuje tzv. mýtus o jediném rodiči, podle kterého náleží božská síla ke stvoření nového života pouze otci a za toto zplození mu náleží božské pocty. Podle Aristotela je schopnost plození dětí na otci, matka jej jen nepatrně doplňuje. „Muž a žena se na vzniku nového života podílejí asi jako truhlář a dřevo na výrobě nábytku. Otec se účastní aktivně, matka je pasivní. Vytvořené má vlastnosti toho, kdo mu dal podobu; podíl matérie není patrný. Zplozená bytost je dítětem otce, protože se bude vyvíjet na základě genetické stopy obsažené v semeni; není to dítě matky, protože prvotní látka neobsahuje genetické vlastnosti“ (Zoja, 2005, s. 110). Mýtus o výhradně otcovské plodnosti přetrvával v Evropě celé období středověku až do začátků osvícenství. V jednodušších společnostech se udržoval ještě ve 20. století. Posilováním otcovské linie, manželské a otcovské autority a prakticky žádnými právy matek, docházelo ke znehodnocování partnerských svazků a povyšování mezigeneračních vazeb. Ve starověkém Římě pokračovala tradice otcovské nadřazenosti a spolu s vírou o mužské plodnosti se velmi rychle vyvíjela i kultura, kterou tvořili pouze otcové – matky se nemohly podílet na kulturním, ani společenském životě. Otec byl považován za pilíř veřejného i soukromého života také ve starověkém Římě, ale na rozdíl od antického Řecka měl absolutní moc nad svými dětmi. Mohl rozhodovat o jejich životě a smrti a to po celý jejich život. V představě otce se zobrazuje moc starověkého Říma a otcovství je přes-

ně vymezeno jak právně, tak sociálně. „Muž se nestával otcem biologickou cestou, ale formálním aktem. Otcovství neznamenal, že dotyčný zplodil se ženou dítě; bylo třeba vyjádření vůle k otcovství. Otec veřejně zvedl svého syna do výše (vztah k dceři se omezil jen na materiální zaopatření), čímž vyjádřil, že za něj přijímá zodpovědnost“ (Zoja, 2005, s. 145). Později byla zavedena povinnost starat se o děti a zaopatřit je. Na dodržování této povinnosti bylo dohlíženo a otec se zodpovědnosti vůči svým dětem nemohl zcela zbavit. Otcovství již neznamenal jen početí dítěte, ale také vytvoření pevného vztahu. Tím, jak přibývaly otcovské povinnosti, tak také docházelo k rozšíření práv otce a nekonečné lásce vůči dětem. Otcovská autorita byla pokládána za nezpochybnitelnou, a proto láska otce nevycházela z pokrevního příbuzenství, jemuž je přikládán význam nejsilnějšího lidského pouta, ale ze svobodné volby. Po narození dítě nezískávalo žádná práva, ty jim propůjčoval otec – otcovství bylo právo otce. Matka dala svému dítěti život, ale do morálního a sociálního života jej zasvěcoval otec. Proto docházelo k právnímu aktu a rituálu fyzického pozvednutí dítěte - syna, dítě, které otec nepozvednul, otce nemělo. Tento rituál u muže částečně nahrazoval rituály, kterými prochází žena při proměně v matku – jedná se například o početí, těhotenství a porod. Díky rituálu pozvednutí dítěte zůstal „pozvednutý“ syn „jediným“ a to, i když měl jeho otec více dětí. O několik staletí později je byzantským císařem Justiniánem zavedeno kanonické právo, podle něhož jsou muži, kteří vstoupili do manželství, automaticky považováni za otce dětí svých manželek. Tato norma, která platí i v současnosti, byla ustanovena jako prevence narození nemanželských dětí a také jako záruka určité ekonomické stability v rodině. Po zavedení tohoto práva se rituál pozvednutí ztratil. V období středověku je nejvýznamnější autorita církev, otcům nebyla věnována skoro žádná pozornost. Plození dětí se odehrávalo téměř výlučně v rámci rodiny, morální kodexy a sociální systém se rozšiřovaly po celém území Evropy. Z pohledu římskokatolické církve je, na sklonku středověku a začátku renesance, věnována větší pozornost Marii jako matce (Zoja, 2005).

1.1.2 Období renesance a osvícenství

Významným mezníkem ve vývoji otcovství se stává období renesance a reformace, kdy se díky rozmachu měst, novým ekonomickým možnostem, kladení důrazu na člověka a poznání zformovaly podmínky pro malou moderní rodinu. Na vrcholu této rodiny pak stojí otec, což můžeme interpretovat jako nový vzestup otce. Názory na tento vzestup otce se liší

a to v závislosti na tom, zda se na něj díváme z pohledu sociologického nebo psychologického. „Ze sociologického hlediska patriarchální nukleární rodina stále sílí až do 19. století, ba až do století dvacátého, a otcovská autorita se udržela až do Francouzské revoluce. Z psychologického hlediska naopak obraz otce jakožto nebeské mocnosti řídící pozemské instituce dosáhl nejvyššího bodu v antice a od té doby nezadržitelně upadal“ (Zoja, 2005, s. 152). Až zhruba do konce 18. století byl otec nezpochybnitelnou hlavou rodiny, poté začala být jeho autorita v Evropě oslabována a to díky změnám v kultuře, společnosti a historii. Otec vykonával práci často přímo doma nebo v jeho blízkém okolí (především se jednalo o práci v zemědělství nebo řemesle), mohl při ní být se svými dětmi, které mu pomáhaly a otec se tak mohl aktivně zapojovat do jejich výchovy. Po dlouhé době v minulosti, kdy byla péče o syny vykonávána matkami, je nyní realizována otci. Dospívající syn sleduje svého otce při nejrůznějších činnostech, napodobuje jej, přebírá jeho myšlení, ve většině případu se učí jeho profesi a naprosto spontánně považuje postavu otce za svůj vzor. Podle Burgesové (2004) jsou na typickém obrazu rodiny v 18. století zpodobněni stojící dominantní otec a sedící submisivní matka, otec zvedá své dítě do výšky a potvrzuje tím své otcovství. Otec byl obecně považován za toho rodiče, který utváří své dítě a má jej připravit na život mimo svůj domov a povinnosti v budoucnosti. Dohlížel na péči o děti, staral se o jejich vzdělávání i morální a náboženský vývoj.

1.1.3 Období průmyslové revoluce

To, co platilo v období předchozím, kdy otec vykonával práci, která jej ve většině případů neodváděla z domova, s dětmi trávil hodně času, vychovával je a učil se s nimi, v důsledku čeho se stával jejich vzorem, přestávalo být skutečností v průběhu průmyslové revoluce v 18. a 19. století. „Chudnutí venkova, růst počtu obyvatel a nové pracovní možnosti vedly stále širší masy k práci v továrnách. Z historicko-ekonomických příčin tento proces pokračoval a zasáhl i další země a sociální třídy. Návrat na venkov nebyl možný, urbanizace postupovala a životní podmínky se v omezeném městském prostoru zhoršovaly“ (Zoja, 2005, s. 162). Továrny zpočátku zaměstnávaly více ženy a děti než muže, k čemuž docházelo z finančních důvodů – ženy a děti byly levnější pracovní silou než muži. Ženy tak poprvé v historii mohly vydělávat tolik jako muži, často i více. V důsledku čehož došlo k podrývání autority a suverenity otce a také k oslabování soudržnosti rodiny. Jak se průmyslová revoluce vyvíjela, začal růst zájem o mužské pracovníky - dělníky, výdělečná čin-

nost se tedy sice znovu stala doménou mužů, ale honba za výdělkem odváděla otce od rodiny. V tomto období industrializace se objevuje otec jako cizinec, tzv. neviditelný otec. Dochází k oddělení mužských a ženských rolí v rodině, pracovního a domácího prostředí. Podle Chmelařové (In Sedláček, Plesková, 2008) je na přelomu 18. a 19. století zodpovědná za péči o děti, jejich výchovu a domácnost matka, odpovědnost za děti přechází postupně z otce na ni, rodina dostává nový charakter. Děti ztrácejí kontakt se svým otcem a jeho prací, mnohdy ani netuší, co přesně jejich otec v zaměstnání dělá. Z formálního hlediska otec zůstává hlavou rodiny, přináší do ní peníze, ale přestává být vzorem svým dětem a ani je nevzdělává, tak jako dříve. Ze všech těchto skutečností pak vyplynul obraz ženy-matky jako postavy, která jako jediná má dovednosti a schopnosti potřebné k péči a výchově o děti a ve společnosti se rozšířil předsudek, že se dokáže postarat o děti mnohem lépe než muž. Dlouhá pracovní doba v zaměstnání a prodlužování cesty do práce vede k trávení stále méně času otců doma ve své rodině a to s výjimkou času věnovaného potravě a odpočinku. Otcové tráví raději svůj volný čas v hospodách a klubech a v závislosti na úsilí navzat odtržení dělníka od jeho rodiny, který byl dříve současně také jeho pracovním světem, se objevuje slovo odcizení (Burgessová, 2004). Odcizení se začíná projevat také touhou mužů po úspěchu v zaměstnání, rostoucími pracovními ambicemi a odsunutím otcovství na „druhou kolej“. Podle Burgessové (2004) se v západní společnosti 19. století objevuje další postava muže, nedůstojný otec - chudý městský otec, který opustil venkovský život, zbavený své identity, bez úcty svého okolí i sebeúcty.

1.1.4 Předválečné a poválečné období 20. století

Velkou roli ve vývoji otcovství hrály ve 20. století dvě světové války, ve kterých odcházeli otcové od svých rodin a jejich nepřítomnost ovlivňovala vývoj dětí i jejich vzájemné vztahy. Neviditelný otec z období průmyslové revoluce je tedy opět „na scéně“. Do popředí zájmů psychologů a pedagogů se dostává dítě a pozornost je zaměřena na zkoumání odloučení od jednoho z rodičů, které může vést až k psychické deprivaci dítěte. Zejména první polovina 20. století se vyznačuje zájmem o symbiotický vztah mezi matkou a novorozenečným dítětem, o kterém se předpokládalo, že je nenahraditelný a ani zastupitelný otcem dítěte. Vzniká tzv. kult mateřství, otec je zejména na začátku života dítěte odsunut do pozadí a význam otcovství je podceňován. Uvažování nad otcovstvím a mateřstvím bylo ovlivňováno psychoanalytickou teorií. „Freud se domníval, že první formy sociálního života a primi-

tivní formy náboženství se vytvořily na základě bratrské spolupráce synů, kterým se po zavraždění otce podařilo omezit vzájemnou rivalitu i pocit viny. Tisíciletý proces zvnitřnění obrazu otce vedl podle Freuda k tvorbě Nadjá uvnitř osobnosti a civilních a náboženských institucí ve vnějším světě. Tím svět získal otcovský ráz...“ (Zoja, 2005, s. 188). Psychologové pokračující v odkazu Sigmunda Freuda však ve 20. století téma otcovství často zastíňovali vztahem matky a dítěte. Teprve později je vyvozen závěru, že pro dítě není důležitá přítomnost pouze matky, ale také otce a že otec je schopen pečovat již o malé děti naprosto srovnatelně jako jejich matka.

1.1.5 Období od 70. let 20. století do současnosti

V 70. letech 20. století dochází k výrazné změně ve vnímání otcovství a k proměně role, kterou v rodině hraje otec. Na jedné straně lze vidět pozitivní změnu jak ve vztahu u muže-otce ke svým dětem, který se více zajímá o jejich vývoj a výchovu, tak ve společnosti, kde sílí názor, že otec je schopen vykonávat veškeré aktivity týkající se péče o dítě. Podle Chmelařové (In Sedláček, Plesková, 2008) zkoumá společnost druhy činností, které otec se svými dětmi vykonává, čas, který s nimi tráví a dospívá k názoru, že zvýšený zájem o otcovskou roli přináší tzv. návrat otce. Na druhé straně, jak uvádí Chmelařová (In Sedláček, Plesková, 2008, s. 33): „Pod vlivem společenských změn začala být narušována dosud poměrně stabilní pozice muže a otce ve společnosti, která ačkoli byl do jisté míry vyloučen z intenzivních vztahů se svými dětmi v jejich raném dětství, nacházel až do této doby své jasně určené místo alespoň ve sféře veřejné a zde si z velké části utvářel i svou identitu.“ Hovoří se o tom, že muž hledá své místo, svou roli jak ve společnosti, tak v rodině. Žena obecně si již dokázala získat rovnocenné postavení v zaměstnání, není ekonomicky závislá na svém manželovi/partnerovi, zastává významné posty ve společnosti i politice a muži se všech oblastech života minimálně vyrovnává. Zato pozice muže je oslabena a ten často není spokojený se způsobem svého rodinného života. Na muže jsou kladeny vysoké nároky, jak v zaměstnání, tak v rodině, díky čemuž může docházet k vnitřním konfliktům mezi osobností jedince a společností. Podle Chmelařové (In Sedláček, Plesková, 2008) přináší konec 20. století a začátek 21. století nové přístupy k rodičovství, ve společnosti sice ještě částečně přetrvávají tradiční názory na otcovství a roli muže a ženy, ale převažuje uskutečňování různých forem otcovství podle toho, jak které vyhovují konkrétní rodině. Otec je častěji se svými dětmi na rodičovské dovolené, tráví s nimi více volného času, objevuje

tzv. aktivní otcovství a péči o své děti se věnuje minimálně tak jako svému zaměstnání. Ve společnosti ubývá stereotypů o mužství a současný moderní otec je nazýván tzv. novým otcem. Otcové sami, i bez nátlaku společnosti nebo své manželky, uvažují nad svým současným i budoucím vztahem s dětmi a nad tím, jak dosáhnout co nejlepšího vztahu. Muž-otec tak, spolu s matkou dítěte, hraje nejdůležitější roli v životě dítěte a zároveň prostřednictvím rodičovské pozice formuje svou mužskou identitu.

1.2 Archetyp otce

Představitel analytické psychologie Carl Gustav Jung, švýcarský psycholog a psychiatr, se původně zabýval psychoanalytickou školou, později formuloval svou vlastní teorii zahrnující osobní a kolektivní nevědomí. Osobní nevědomí obsahuje pudové impulzy a potlačená dětská přání. Kolektivní nevědomí můžeme podle Kerna (2000) chápat jako zděděnou zkušenost historie celého lidstva, místo, kde nalezneme základní lidské zkušenosti a to formou „prvotních obrazů“ – ty označuje Carl Gustav Jung jako archetypy. V kolektivním nevědomí, zahrnujícím archetypy, nedochází v průběhu historie ke změnám, různé kultury přicházejí a jsou nahrazovány jinými, ale archetypy jsou stále neměnné a společné všem lidem. Můžeme je nalézt v mýtech, pohádkách, pověstech, v umění, ve společnosti, jsou součástí rituálů, fantazií, snů a symbolů a objevují se také v běžném každodenním prožívání a chování jedince. Konkrétními archetypy a symboly mohou být např. zrození, smrt, archetyp dítěte, archetyp matky – tzv. velká matka, archetyp otce – tzv. praotec, obraz Boha, kouzlo, nebe a podsvětí, síla a další. Příkladem tradičního archetypu je hrdinský mýtus, jehož hlavní postava dokáže vítězit nad zlem v podobě draků, démonů apod. Archetypy se nalézají ve všech oblastech života člověka a motivují jej i společnost k rozvoji toho dobrého i toho zlého. Archetyp otce je součástí archetypu mužství a spolu s archetypem matky také archetypu rodičovského. Objevuje se u muže v období dospívání a u ženy před obdobím gravidity, nebo na jejím začátku. Müller, Müllerová (2006, s. 33) o archetypu otce uvádí, že: „Má biologickou a psychickou stránku, kterou lze vyčíst ze snů nastávajících otců a těhotných žen. Ve snových symbolech se do jisté míry aktivují a regenerují aspekty archetypu otce a matky, které jsou potřebné pro úlohu nastávajících rodičů. Biologické aspekty otcovství nekončí zplozením, jak dokládají nové poznatky výzkumu hormonů a výzkumu vazby: rovněž u otce dochází k vylučování „hormonu lásky“ oxytocinu, který podporuje chemickou vazbu mezi kojící matkou a kojencem.“ Archetyp otcovství v sobě

skrývá velkou sílu. Ať v něj věříme nebo ne, vždy když se zaměříme na určitého konkrétního otce, zjistíme, že se na něj díváme s určitými předsudky, před-pochopeními. Zabýváme-li se otcovstvím, porovnáváme to, co otec udělal s tím, co jsme očekávali a představovali si, že by měl nebo neměl udělat. "Otcovský archetyp obsahuje takové aspekty jako autoritu, závaznost, to znamená platnost pravidel, spravedlnost, trest a odpuštění, odvahu, hrdost a lásku ke svobodě, tradice, vědomosti a hodnoty" (Müller, Müllerová, 2006, s. 34). Spolu s otcovským archetypem otec-vládce (který představuje např. vládce bohů Zeus) byl mytology objeven i další otcovský archetyp a to otec země. Ten představoval plodnost a byl považován za pečovatele. V průběhu historie a s vývojem kultury došlo k zprůtrhání starodávných vazeb např. k plození. Podle Burgessové (2004) je ve společnostech, které si otce země udržely ve svých mytologiích, obvykle přijímáno pečovatelské chování mužů vůči malým dětem jako norma, naproti tomu ve společnostech, které se obrazu otce zřekly, jsou vnímány vztahy mužů k malým dětem jako deviantní.

1.3 Dnešní otec

Konec 20. století přinesl změny v postavení a roli otce v rodině, které přetrvávají do současnosti. V 70. letech 20. století se spolu s modelem nového otce objevilo i téma aktivního otcovství a celospolečensky se prosazuje názor, že otcové jsou schopni, stejně jako matky, se podílet na péči o dítě. Možný (2006, s. 193-194) uvádí, že: „Od poloviny století se nejprve měnil tradiční model muže jako živitele rodiny a ženy jako pečovatelky přes dvoufázový model s poklesem míry zaměstnanosti obou partnerů na konci starého režimu. Nový režim pak zvrátil tento trend a v mateřském věku opět přibylo žen, které zůstávají doma a podporují muže, jenž je vrcholově a úspěšně profesionálně (vesměs manažersky) angažován.“ V současnosti se znovu objevuje „ztráta“ otce, již ne v nižší třídě společnosti u mužů, zejména dělníků za období industrializace, ale mužů vykonávajících určitá zaměstnání, jako je např. manager, ředitel, podnikatel apod. Tito otcové mají nepravidelnou pracovní dobu, která se mnohdy ještě prodlužuje, zaměstnání se věnují i ve svém volném čase a absolvují služební cesty, které je odvádějí mimo domov a rodinu. Otec je tak v omezeném kontaktu s dětmi, dochází ke zhoršování komunikace ve vztahu otec-dítě/děti a otec nemůže svým dětem dostatečně předat péči a hodnoty v takové míře, jaké by chtěl. Zejména z důvodu pozdějšího rodičovství a delšího vzdělávání se projevuje odstup mezi generacemi otec – dítě. Otec a jeho dítě mají jiné zájmy, tráví volný čas různě – např. Zoja (2005) uvá-

dí, že podle výzkumů je nejčastější společnou aktivitou otců a jejich dětí sledování televize. Role otce jako učitele mnohdy vymizela, dítě často předčí své rodiče ve znalostech a používání nových moderních technologií a jako své partnery pro hry a činnosti vyhledává své vrstevníky. „V posledních několika letech obecně dochází ke kvalitativnímu posunu směrem k akceptaci různých vzájemně odlišných forem praktikování a prožívání otcovství, ačkoli do jisté míry přetrvávají i některé náhledy a postoje k otcovství, které by bylo možné nazvat tradičními“ (Chmelařová, In Sedláček, Plesková, 2008, s. 34). V současnosti se tedy objevují různé typy a ideály otců – od otce živitele, který dětem věnuje minimum času, přes muže angažovaného v aktivním otcovství a dělícího se o povinnosti v domácnosti s partnerkou/manželkou až po otce na rodičovské dovolené.

1.3.1 Aktivní otcovství

Jak uvádí dokument Ministerstva práce a sociálních věcí věnovaný projektu „Táto, jak na to?“, „Aktivní otcovství může mít řadu podob. Tou nejběžnější je zapojení otců do každodenní péče o děti počínaje hygienou, přes hlídání, vodění do školky a školy až po výchovu a utváření hodnotového žebříčku dětí. V širším pojetí zahrnuje aktivní otcovství i pravidelný podíl otce na péči o rodinu a domácnost včetně spravedlivého rozdělení domácích prací mezi muže a ženy“.

Nový otec je schopen bez problémů přijímat úlohu pečovatele, nevymezuje svou mužskou identitu vůči ženské a za stejně důležité považuje trávení času se svými dětmi i seberealizaci v zaměstnání. Nedá se říci, že by koncept aktivního otcovství v současnosti převládal, existuje spolu s dalšími formami otcovství, ale postupně se začíná objevovat ve stále větší míře. Podle projektu Táto, jak na to? jsou překážkami bránícími rychlejšímu rozšiřování angažovanosti otců nedostatek informací a zejména ekonomicko-pracovní faktory, na druhé straně muže k aktivnímu otcovství vedou nejenom vlastní přínosy, kdy má možnost navázat blízké vztahy se svými dětmi a posílit jednotu rodiny, ale také požadavky manželek/partnerek, které vyžadují, aby se muži podíleli na domácích povinnostech i v péči o děti. V neposlední řadě pak muže ovlivňuje také společnost, pro kterou je aktivní otcovství výhodné, např. díky němu dochází k realizaci rovných příležitostí mužů a žen na trhu práce a poklesu násilí uskutečňovaného na ženách. Pokud se budou otcové více zapojovat do péče o děti, nebudou mít zaměstnatelé se stereotypy v péči spojeny pouze ženy a umožní, v ideálním případě, vybírat ty nejkvalitnější zaměstnance bez ohledu na své předsudky.

Koncept aktivního otcovství umožňuje rozdělení nebo střídání pečovatelských rolí ne podle zaběhlých stereotypů, ale podle aktuální potřeby jednotlivých členů rodiny. Rozdělí-li se péče o dítě mezi otce a matku, usnadní se tím návrat ženy do zaměstnání, dojde ke zkrácení doby, po kterou není žena aktivní na trhu práce a stát nebude tolik zatížen vyplácením sociálních dávek. Podle Českého statistického úřadu bylo v České republice v roce 2009 ekonomicky aktivních 78,5 % mužů, žen pouze 61,5 %, což je o 17 % méně. Průměrná mzda za rok 2009 u žen dosáhla 22.414,- Kč, u mužů byla o 7.539,- Kč vyšší. Na rodičovskou dovolenou nastupuje pouhé 1 % mužů, srovnáváme-li je se ženami. I z těchto statistických údajů vyplývá, že ve společnosti stále přetrvávají stereotypy týkající se rolí muže a ženy. Muži jsou živitelé a ženy se ve větší míře starají o děti a domácnost. Jak uvádí Národní koncepce rodinné politiky, pokud by se podařilo odstranit tlaky plynoucí se stereotypů a působící na muže a ženy, dosáhli bychom možnosti rozdělit jak povinnost ekonomického zajištění, tak povinnost péče o děti a domácnost, mezi obě pohlaví. V důsledku by to pravděpodobně znamenalo snížení zodpovědnosti muže za finanční a materiální zabezpečení, více prostoru pro věnování se dětem a zároveň odstranění platové diskriminace žen na trhu práce. Otázkou je, zda odstranění některých těchto stereotypů většina mužů a žen požaduje. Jestli by si ženy, pokud by měly na výběr zůstat např. s dětmi doma anebo jít do zaměstnání, vybraly nástup do zaměstnání a na rodičovské dovolené by „dobrovolně“ zůstal muž. Podle mého názoru (a vyplývá to i z výsledků mého výzkumu) je hlavním důvodem toho, že se žena vrací do zaměstnání a péči o dítě přebírá muž, finanční stránka – žena má jistější práci, vyšší výdělek. Pokud by výdělky byly stejné, zůstala by ve většině případů na rodičovské dovolené pravděpodobně žena. Další otázkou je, zda bychom za příčiny považovali výchovu, určené sociální role, genetickou výbavu, stereotypy ve společnosti nebo svobodnou vůli ženy, případně kombinací těchto faktorů. Koncept aktivního otcovství je ovšem potřeba podporovat, veřejně o něm mluvit a podporovat chápání otcovství jako součást pojmu rodičovství, které je „zakořeněno“ v představách lidí jako synonymum pro mateřství.

Poukázat na pozitivní význam aktivního otcovství je tedy cílem projektu „Táto, jak na to?“ realizovaného Ministerstvem práce a sociálních věcí, který je kofinancován z dotace Operačního programu Lidské zdroje a zaměstnanost Evropského sociálního fondu. „Hlavním cílem projektu je dosáhnout toho, aby se muži/otcové v rámci svých možností více zapojovali do péče o své děti a o domácnost; aby zaměstnavatelé více a nediskriminačně akcepto-

vali zájem mužů/otců zapojovat se do péče o děti a vycházeli jim vstříc; aby novináři přijali problematiku aktivního otcovství jako nové aktuální téma, a pomohli tak vyvolat širší veřejnou diskusi; aby se nevládní neziskové organizace s podobným nebo blízkým zaměřením mohly k našemu projektu připojit; a aby zákonodárci a samospráva podpořili prosazení konceptu aktivního otcovství do české rodinné politiky“ („Táto, jak na to?“). Tématem angažovaného otcovství se v rámci slučitelnosti profesních a rodinných rolí zabýval také „Akční plán na podporu rodin s dětmi pro období 2006 – 2009“ v působnosti Ministerstva práce a sociálních věcí. Základní činností bylo analyzování podmínek angažovaného otcovství a navrhnutí opatření směřujících ke zlepšení těchto podmínek. „Národní koncepce rodinné politiky“ z roku 2005 realizovaná Ministerstvem práce a sociálních věcí se angažovaným otcovstvím zabývala v kapitole „Postavení otce v rodině“. Jako cíl podpory rodičovství a rodinné soudržnosti uvádí podporu většího zapojení mužů do péče o děti, která kromě posílení vztahu k dětem, partnerce/manželce a upevnění rodiny přispívá také ke snížení zátěže žen vyplývající ze souběžného vykonávání zaměstnání a péči o děti a domácnost. Doporučuje zavedení institutu „otcovské dovolené“ a různé formy čerpání rodičovské dovolené otců. „Národní koncepce rodinné politiky“ uvádí opatření, která vedou k vytváření podmínek vedoucích k většímu zapojení mužů do péče o dítě již od narození a prostřednictvím mediálních kampaní se snaží popularizovat angažovanost mužů v bezprostřední péči o rodinu.

V rámci rodinné politiky může k vytváření podmínek pro větší zapojení se mužů v péči o dítě přispívat institut „otcovského“. Institut otcovské dávky byl vládou České republiky schválen již v listopadu 2008 v rámci Prorodinného balíčku, do dnešního dne však není realizován v praxi. Jak se uvádí v Prorodinném balíčku, účelem „otcovského“, jako nástroje na podporu aktivního otcovství, je podpořit vazbu mezi otcem a jeho dítětem v rané fázi života dítěte, případně mezi osobou, která převzala dítě do trvalé péče nahrazující péči rodičů a dítětem a stabilizovat vztahy v rodině. Jednou z důležitých zásad otcovské uváděné v Prorodinném balíčku je, že: „Pojištěnec musí nastoupit na otcovské nejpozději do uplynutí šesti týdnů věku dítěte nebo do 6 týdnů ode dne svěřením dítěte do péče nahrazující péči rodičů, otcovské náleží jen, bylo-li dítě převzato do takové péče do dosažení věku 7 let“. Tato nová dávka nemocenského pojištění má za cíl podpořit finančně otce v době dočasného přerušování výkonu výdělečné činnosti a to bude-li starat o dítě výlučně, anebo pečovat spolu s matkou dítěte. Podle Prorodinného balíčku má být dávkou „otcovského“ podpořena

ochota otců využít rodičovské dovolené alespoň v prvním období života dítěte - právě toto období je z hlediska péče a nastalých změn nejobtížnější, zvláště, jedná-li se o prvorozené dítě a také v tento čas dochází k utváření základních vztahů členů rodiny k dítěti. Kromě upevnění vztahů otce a dítěte může také „otcovské“ napomáhat ke snazší identifikaci muže s otcovskou rolí. Zavede-li se dávka „otcovského“ do praxe, vytvoří se stav běžný v řadě evropských zemí, ve kterých byla zavedena otcovská dovolená.

Muži - aktivní otcové mohou mít ve společnosti mnoho různých podob, někdy je takto vnímáme, pokud se věnují dítěti, hrají s ním, jezdí na výlety, „dělají legraci“, učí je novým dovednostem a tráví s nimi hodně svého volného času. Jindy můžeme považovat za aktivního otce, i když ne zcela v souladu s požadavky a očekáváními na angažovaného otce, muže, který je schopen finančně se postarat o svou rodinu a hmotně ji dovede zabezpečit a to i když tráví většinu svého času mimo domov v zaměstnání. I pak může být otec určitým způsobem stále „přítomen“ a to díky matce, která o otci hovoří a vzpomíná na něj např. větami: „Co na to asi řekne tatínek?“, „Až se to tatínek dozví, to bude mít radost!“ Obecným ideálem je pravděpodobně model, který by spojoval obě popisované skutečnosti. Podob otcovství je mnoho a může se nám zdát, že proměny od otce živitele po aktivního otce trvají příliš dlouho ve srovnání např. s posunem ve vnímání emancipovaných žen bojujících za rovnoprávnost ve všech oblastech pracovního i veřejného sektoru. V dnešní době již běžně otcové zvládají roli „otce na legraci“, roli otce, který nás učí riskovat, roli otce, který se v případě potřeby dokáže postarat o své dítě a pomáhá své manželce/partnerce, dokonce ji ještě ubezpečuje, jak ona dokonale zvládá péči o děti, o domácnost i zaměstnání (někdy proto, aby ji naznačil, že když ona všechno tak krásně dovede zvládnout, tak jeho pomoc není vlastně třeba a ještě by něco z toho popletl a neudělal tak dobře, jako ona, apod.).

Stále častěji se můžeme setkat se snahou o genderově vyrovnaná manželství/partnerství a méně často, ale přesto, s otci, kteří se stávají hlavními pečovateli. Podle Šmídové (2008) se ale manželé/partneři mnohdy snaží o genderově vyrovnané, rovné a spravedlivé domácnosti, což se jim i často podaří, ale jen do chvíle, kdy si pořídí první dítě. Podle norského sociologa Holtera (In Šmídová, In Sedláček, Plesková, 2008) je poté na mladou rodinu vyvíjen tlak společenských norem a očekávání, také mnoho oficiálních opatření v legislativě a sociální politice, které je nakonec dovedou k racionálnímu rozhodnutí, že manželka/partnerka zůstane doma s dítětem a otec se plně věnuje zaměstnání, včetně práce přesčas, proto, aby

svou rodinu zabezpečil. Po návratu ženy do práce může dojít buďto k návratu genderově vyrovnané domácnosti anebo, a to je pravděpodobnější, zůstane rozložení rolí stejné jako doposud, ať z důvodu ekonomického anebo navyklosti a pohodlnosti. Obecně můžeme říci, že dnešní muži-otcové mají možnost realizovat se v zaměstnání a veřejné oblasti a zároveň si užívat rodinných radostí. Zvládání obou těchto sfér mohou vnímat jako stresující, ale na druhé straně tím dokazují sami sobě i společnosti, že se muž může postarat o dítě stejně dobře jako matka dítěte.

1.4 Význam otce pro dítě, rodinu a společnost

Význam otce pro dítě, rodinu a společnost můžeme ve společnosti často vnímat jako podceňovaný, nepodstatný a rozporuplný. Otec je přitom pro dítě důležitý již od doby prehistorické, kdy zaopatřoval celou rodinu a to v takovém rozsahu, který je u primátů velmi neobvyklý – zabezpečoval potravu, vyhledával místo k přebývání, chránil děti a učil je mnoha dovednostem, ale také jim předával zkušenosti do budoucího života. Tradiční pohled na roli otce ve vývoji dítěte ukazuje, že aktivní otec může mít vliv na schopnost empatie a porozumění v životě svého dítěte a rozvíjí jeho tvořivý potenciál. Životní úlohou dítěte je dosáhnouti nezávislosti a otec v ní hraje důležitou roli. Jak uvádí Biller (In Bakalář, 2002, s. 128): „Otcovo povzbuzování dítěte k větší nezávislosti je často vhodnou protiváhou k přemíře ochranných tendencí matky. (...) Matky mají tendenci být nadměrně ochranné, zejména vůči prvorozeným, zatímco otcové mají tendenci předčasně očekávat nereálný stupeň autonomie a nezávislosti, zejména u chlapců. Když se na výchově dítěte podílejí oba rodiče, pak jejich kombinovaná očekávání obvykle vyústí v přístup realističtější a méně extrémní.“ Otec je významný také pro budoucí vztahy dítěte – má-li otec syna, vnímá syn, jak se otec chová ke své manželce/partnerce, zda se stará o domácnost, o děti, je mu vzorem pro chování ve své budoucí rodině, ke své ženě/partnerce. Má-li otec dceru, ovlivňuje schopnost své dcery jednat a vycházet s muži a na základě vzorů chování svého otce si dcera utváří postoje vůči jiným mužům, včetně svých budoucích manželů/partnerů. Otec hraje jedinečnou roli také v procesu triangulace. Podle Bakaláře (2002) je triangulace psychologický proces probíhající v rodině mezi dítětem, otcem a matkou. Jeho cílem je umožnit dítěti, aby navázalo další citový vztah (dosud vázaný pouze na matku) a to směrem k otci. Učiní tak vše pro to, aby později, až se stane dospělým, mohlo vést samostatný citový život. Jak uvádí Matějček (In Bakalář, 2002, s. 131-132) děti potřebují tatínka, protože:

„V druhém a třetím roce dítě vrůstá do své rodiny a vytváří si vědomí rodinné příslušnosti. Získává tzv. rodinnou identitu, což znamená - já sem patřím, mám určitý význam a určitou hodnotu a tohle jsou moji lidé. A k tomuto období se vztahuje další psychologický objev, že totiž vědomí identity, vědomí vlastního já se dříve a lépe utváří tehdy, jestliže je dítě účastno ve vztahu trojstranném (já-ty-on) než jen ve vztahu pouze dvojstranném (já-ty). Je-li jenom s matkou (já-ty), jde vlastně o jeden vztah se dvěma póly. Je-li tu však i otec, zažívá dítě jeden takový dvoupólový vztah k matce, druhý k otci a navíc je svědkem třetího vztahu mezi matkou a otcem. Z tohoto trojúhelníku mu teprve vyplyne vědomí vlastní svébytné osoby.“ Otec dále umožňuje dětem nebýt tolik závislí na své matce a psychologicky se od ní odpoutat.

Součástí psychologické podstaty otcovství je autorita otce. Fromm (In Bakalář, 2002, s. 134) uvádí, jaký je konkrétní vliv otcovské autority v rodině: „Osoba otce... představuje mužem vytvořený zákon a pořádek, sociální normy a povinnosti; otec je ten, kdo trestá nebo odměňuje. Jeho láska je podmíněná a dá se získat tím, že se dělá, co se vyžaduje. Proto může osoba vázaná na otce mnohem spíše doufat, že si získá jeho lásku tím, že bude vykonávat jeho vůli.“ Nepřítomnost otce má také velký vliv na dětský vývoj a může vyústit i poruchami vývoje dítěte. Negativním dopadem nepřítomnosti otce je např. nevytvoření si „zdravého“ vztahu vůči autoritám. Nepřítomnost otce ve výchově dítěte může vést až k patologickým jevům, jako je např. kriminalita, různé druhy závislostí, asociální chování a jednání (šikana), vzdor proti normám a zákonům apod. Otec je významný pro vývoj dítěte také v případech, kdy matka dítěte má určitou charakterovou zvláštnost nebo psychickou poruchu, o které ona sama ani nemusí vědět, a otec v tomto případě může tyto zátěže vyvažovat, případně je neutralizovat. Pokud by v těchto situacích otec na dítě nepůsobil, je pravděpodobné, že by se zátěž matky mohla na vývoji dětí negativně projevit.

Ideální otec, jaký je? Dokážeme dnes vůbec popsat, jakého otce představuje? Považujeme-li za ideál vysoce hodnocené a obecně uznávané hodnoty, které působí na chování jednotlivce, pak ideální otec představuje vzor, kterého bychom chtěli dosáhnout a přitom jsme si vědomi jeho určité nedostižnosti. Ideálními otci, jejich povahovými rysy a jednáním se zabývala ve svém výzkumu Goetzová (In Bakalář, 2002, s. 162) a zjistila, že tito otcové: „Považovali za svou prioritu být zde pro děti, vyjadřovali volně svoji náklonnost, poskytovali svým dětem lásku a ničím nepodmiňované přijetí, trávili čas se svými dětmi a dali jim najevo, že si upřímně přejí být s nimi, projevovali dětem svou náklonnost i tělesným kon-

taktem, začleňovali děti do svých aktivit včetně koníčků a práce, projevovali svým manželkám lásku a respekt, vštěpovali dětem hodnoty a sebekontrolu svým příkladem, ochraňovali své děti, začleňovali děti do rodinných diskuzí.“ Ideály jsou součástí našeho vnitřního světa, a proto je důležité vnímat i otce (v ideálním případě) jako někoho, kdo nám v životě pomáhá a inspiruje nás. Bakalář (2002) se zamýšlí nad jednou položkou se seznamu Goetzové a tou je poskytování lásky a přijetí, které je ničím nepodmíněné – podle něj by měly mít děti zajištěnou nepodmíněnou lásku od matky, láska od otce by měla být, alespoň částečně, podmíněná a to z toho důvodu, aby děti v budoucím životě byly připraveny na skutečný svět, ve kterém je člověk hodnocen a přijímán také podle toho co dokáže, jak funguje a jak si co zaslouží.

O otcích se toho mnoho v médiích nedozvíme, častěji jsou zmiňovány ženy-matky a mnoho témat se věnuje mateřství. Pokud se již objeví nějaké zprávy, mnohdy se o otcích vyjadřují negativně – popisují otce, kteří se neumí postarat o své děti, nemají o děti zájem, neplatí výživné, případně děti zneužívají. Samozřejmě existují případy, kdy se bohužel takto otcové opravdu chovají, ale ty nebývají pravidlem. Z pohledu médií je ovšem jistě zajímavější ukázat něco, co nás zaujme a burcuje, než každodenní „nudnou“ skutečnost, kdy se otcové o děti starají a pozitivně ovlivňují jejich vývoj.

Naplnění role otce není jednoduché, otec uskutečňuje svůj generační úkol – předává své dovednosti, zkušenosti, postoje, ale i hmotné statky svým dětem. Děti tak dědí „část“ ze svého otce a otci přináší uspokojení, že mohl být svým dětem prospěšný. Podle Snarey (In Bakalář, 2002, s. 178) má role otce pro společnost mnohem větší význam, než si jsou lidé vědomi: „Děti jsou pro otce psychologicky velmi významné – a to i pro jejich další psychosociální vývoj. Konkrétní výzkum totiž ukázal, že otcové mohou svoji minulost konstruktivně zpracovat a poskytnout lepší otcovskou péči, než sami obdrželi. Na druhé straně důsledky otcovy účasti na výchově synů a dcer jsou významné a pozitivní pro tyto děti, a dále i pro vlastní rodiny těchto dětí i pro širší společnost.“ Důležitým výrazem v otcovské roli je generativita, tedy činnost rodiče a výsledky, které přináší. Podstatou je uvědomění si, že to co předáme svým dětem, už nikam nezmizí, ale bude v nich a dalších generacích existovat dál.

2 OTCOVSTVÍ A ZMĚNY, KTERÉ PŘINÁŠÍ

Podle výzkumu Kubíčkové, Konečné (2008) muži získávají prostřednictvím sociálního učení – nejprve v rodině, menších sociálních skupinách a ve společnosti, představy o své vlastní budoucí rodině – ty budou v budoucnosti naplněny rolí manžela, otce, dědečka apod. Představy, které muž má, se v průběhu jeho života mění a jsou ovlivňovány mnoha faktory. Později jsou konfrontovány s vyhodnocením skutečnosti a transformují se v postoje, stávají se součástí chování muže a v důsledku toho vedou k plánování rodičovství. Rozhodnutí založit rodinu přináší mnoho změn ve vnímání spokojenosti v životě, v sebepojetí a povinnostech každodenního života, rodinných vztazích, ve trávení volného času, finanční situaci a dalších oblastech. Rozhodnutí založit rodinu často vychází z představy nastávajícího otce a matky, že s příchodem dítěte dojde k obohacení jejich života. Otázkou je, zda k tomuto zvýšení spokojenosti v životě dojde trvale, anebo má pouze dočasný charakter. Podle Pollmanna-Schulta (2010) neovlivňují důležité události naši úroveň spokojenosti trvale, ale po čase se opět přibližují k původní úrovni.

2.1 Plánování a odkládání otcovství

Rodičovství je v současné společnosti, i přes stále zvyšující se podíl bezdětných v populaci a osob „odsouvajících“ dítě do pozdějšího věku, považováno za součást celkového obrazu dospělého člověka. Dokonce jej můžeme chápat jako naplnění lidského života, poslání a s ním souvisejícího statutu rodiče. Rodičovství tedy znamená určitou sociální normu, na základě které se předpokládá, že se dospělá žena stane matkou a dospělý muž otcem. Rozhodnutí, že žena nebo muž zůstanou bezdětní, není považováno za rovnocenné volbě rodičovství. Podle Haškové (2009) vyplývá z mezinárodních evropských srovnání, že v české společnosti je pohlíženo na rodičovství jako na součást plnohodnotného života dospělého jedince a z tohoto pohledu se názory české populace přibližují dalším zemím bývalého východoevropského bloku, naopak v zemích, ve kterých došlo k poklesu plodnosti o desetiletí dříve, je v populaci přikládána rodičovství nižší důležitost.

I když v současné společnosti došlo k proměně genderových rolí a např. model ženy – ochránkyne rodinného krbu a hospodyně a model muže – živitele rodiny již nyní není beze zbytku běžný, protože ve většině případů vydělávají oba, má výdělečná činnost jiný význam pro muže a pro ženy. Podle Dudové (In Suchý, 2009, s. 75) ukázal sociologický vý-

zkum prováděný mezi českými muži následující: „Většina respondentů sice chápe sama sebe jako živitele, ale při hlubším zkoumání se ukazuje, že rodina ve skutečnosti závisí na příjmu obou manželů, takže muž je živitelem jen v rovině reprezentací. Přestože rodinu prakticky neživí, alespoň ne jako výhradní živitelé, vnímají její materiální zabezpečení jako svou největší otcovskou zodpovědnost.“ Příjem muže je vnímán jako primární, příjem ženy jako sekundární. Nejistota zaměstnání a postavení na trhu práce významně ovlivňuje rozhodování mužů, zda a kdy mít děti. Na jedné straně zaměstnání ovlivňuje plánování otcovství z hlediska materiálního zabezpečení a zajištění bytové otázky, na druhé straně je podstatným faktorem také zaměstnání jako možnost seberealizace. Je-li zaměstnání zároveň zdrojem naplnění člověka, může rodičovství konkurovat a odsouvat jej anebo se stát smyslem života, pokud není rodičovství z jakéhokoliv důvodu chtěné nebo možné. Při plánování otcovství se v české společnosti objevuje požadavek, aby byl muž-otec schopen uživit svou ženu a dítě/děti a práci neztratil. Tento požadavek vyplývá z tradičního rozdělení rolí, kdy po narození dítěte/děti zůstává na mateřské a rodičovské dovolené v naprosté většině žena-matka. Jak uvádí Hašková (2009), muž často považuje sám sebe za připraveného na otcovství, odpovědného a zralého až v souvislosti s dosažením pracovní stability. Ke složitější situaci dochází, pokud muž nemá stálou práci nebo má práci s nízkými výdělky a žena má jistotu zaměstnání a vyšší příjem. Konflikt pak může vzniknout mezi chápáním tradiční představy rozlišující péči muže-otce a ženy-matky a reálným modelem muže na rodičovské dovolené.

Podle výzkumu mapujícího postoje mužů k otázkám plánování rodičovství Kubičkové, Konečné (2008), pojem plánového rodičovství pro muže nejlépe vystihuje dohodu s partnerkou – jedná se o společné vyjednávání, z něhož nechtějí být muži vyloučení. Toto „vyjednávání“ představuje obvykle počáteční dohodu se stálou partnerkou o tom, jak budou bránit početí dítěte. Je-li předmětem proti otěhotnění hormonální antikoncepce, nechává často muž plánování rodičovství na své manželce/partnerce. Na jedné straně je již doba, kdy se žena neměla možnosti legálně chránit před nechtěným otěhotněním historií, na druhé straně již nejsou výjimkou ženy, které si „pořizují“ dítě s vědomím, že jej budou vychovávat samy a biologický otec se do jeho vývoje nebude zapojovat. Problémem, který je zde patrný, je, že takto vyrůstající děti budou připraveny o možnost žít ve fungující rodině jak s matkou, tak s otcem, což je ten nejdůležitější předpoklad pro ideální budoucí vývoj dítěte. „Plánování rodičovství je jednou z oblastí, kterou by budoucí rodiče měli odpovědně vy-

jednat a neopírat se jen o tradiční postoj společnosti. (...) Plánování rodičovství by nemělo vyzníti negativně jen jako odkládání narození potomků na vhodnou dobu, ale především jako společně respektované představy partnerů o rodinném životě“ (Kubíčková, Konečná, 2008, s. 92).

2.1.1 Adaptace na rodičovství

Období před narozením dítěte, doba těhotenství, je etapou lidského života, ve které se nastávající rodiče připravují na příchod dítěte na svět. Adaptují se na náročné období plné změn, které nastane po narození dítěte. Očekávané dítě představuje zlom v životě muže i ženy a zároveň i v jejich vzájemném manželském/partnerském vztahu, zejména jedná-li se o první dítě. Budoucí matka a otec se musí vyrovnat s novými rolami, které rodičovství přináší a také zvládnout možnou „zatěžkávací“ zkoušku jejich vztahu. Adaptace na rodičovství je snazší, je-li příchod dítěte pozitivně očekáván. Jak uvádí Vágnerová (2007), v době zjištění těhotenství se dítě ještě neprojevuje žádnou aktivitou, jeho existenci budoucí rodiče pouze tuší a dává jim prostor pro vlastní přání a představy – např. jaké dítě bude, až přijde na svět.

Nastávající rodiče jsou v období adaptace na rodičovství ovlivňováni jak vlastními postoji a zkušenostmi, tak sociálními a kulturními normami dané společnosti. Změny, které v období gravidity nastávají, jsou samozřejmě odlišné – v těsném fyzickém kontaktu s dítětem je pouze žena, cítí, jak se dítě vyvíjí a může ovlivňovat mnoho faktorů, které pak mají vliv na budoucí život dítěte. Mohlo by se zdát, že úloha muže skončila v okamžiku početí, ale není tomu zcela tak. Adaptace na rodičovství je sice pro otce náročnější a samotné vnímání otcovství není tak „reálné“ jako pro manželku/partnerku mateřství, ale i tak se u něj projevují změny a to jak psychické, tak fyzické. Jak uvádí Storey (In Vágnerová, 2007, s. 120): „Těhotenství ženy nemá vliv jenom na psychiku muže, ale vyvolává v jeho organismu i hormonální reakce, především pokles hladiny mužského hormonu testosteronu, k němuž dochází přibližně na počátku druhého trimestru.“ Nastávající otec se může cítit určitým způsobem přehlížený, protože okolí věnuje zvýšenou pozornost ženě a ještě nenarozenému dítěti. Muž může prožívat různé pochyby, cítit se nevýznamný, obávat se, zda zvládne svou rodičovskou roli a jestli bude dobrým tátou. Určité obavy jsou zcela přirozené, znamenají totiž, že muž bere své rodičovství zodpovědně. Záleží na mnoha fakto-

rech a zejména na vyzrálosti, charakteru muže a také jeho vztahu s manželkou/partnerkou, jak se nakonec s těmito pochybami vyrovná a na rodičovství se adaptuje.

2.2 Těhotenství a porod

První pohyby dítěte v břiše ženy mohou představovat první specifickou interakci mezi nastávajícím otcem a jeho dítětem. I pro muže se již těhotenství stává realitou, dítě projevuje samo svou existenci a pro otce to znamená možnost komunikace s ním. Podle Vágnerové (2007) je důležité, aby žena dala svému manželovi/partnerovi možnost sdílet a prožívat projevy dítěte, protože nastávající otec potřebuje získat pocit osobní významnosti, zodpovědnosti a účasti a není pravděpodobné, že by se vyhovující rodičovský vztah vytvořil sám od sebe. Chce-li se muž vyhnout možnému pocitu žárlení na manželku/partnerku a své dítě, kterým je věnována největší pozornost, je třeba, aby se aktivně vžil do své rodičovské role. Muž může se svou manželkou/partnerkou komunikovat o dítěti, účastnit se kontrol u lékaře, pozorovat dítě na ultrazvuku, pomáhat zařizovat bydlení, případně se účastnit porodu. Právě otázka, zda by měl být otec u porodu, vyvolává často rozporuplné názory. Podle Holáskové (2007) je faktem, že pokud se otec účastní porodu, promítne se to pak pozitivně do jeho vztahu jak s manželkou/partnerkou (dojde k prohloubení vztahu), tak se samotným dítětem, ale na druhé straně se může porod stát hlubokým zážitkem, který bude pro zúčastněného muže velmi stresující. O tom, zda budou nastávající otcové u porodu, se muži rozhodují často nejenom na základě vlastních přání a postojů, ale jsou také ovlivňováni přáními svým manželek/partnerek.

Žena prožívá při porodu významnou událost a v jeho průběhu je ovlivňována emocemi a zároveň potřebuje dostatek informací. Vyvolané emoce mohou ovlivňovat schopnost vnímání těchto informací, případně je zkreslovat. Proto důležité, aby u sebe měla žena blízkou osobu, která ji může poskytnout citovou oporu, informace a zároveň po porodu být s dítětem už ve chvíli, kdy je žena ještě na porodním nebo operačním sále. V současné době je tedy často tou osobou, která se účastní porodu ženy, otec dítěte. Přítomnost další osoby u porodu může ale i jeho průběh zkomplikovat a to tehdy, pokud je přítomná osoba např. úzkostná nebo nervózní a přenáší své pocity na rodičí ženu. V každém případě by měla být svobodná volba na každém muži, zda bude se svou manželkou/partnerkou u porodu.

A jak pohlíží muži samotní na svou přítomnost u porodu? „Většina mužů, kteří byli u porodu, ho hodnotí jako jeden z vrcholných zážitků svého života, ne-li jako ten nejlepší. (...) Badatelé pracující s otci jsou zvyklí na to, že otcové tuto zkušenost popisují jako nejšťastnější den mého života a pokud na ni vzpomínají, často se s dojetím přiznávají k tomu, že plakali“ (Burgessová, 2004, s. 129).

Muži, kteří se účastní porodu, mají podle Tiskové zprávy Ministerstva práce a sociálních věcí, ke svému dítěti silnější vztah a více se mu věnují i v dalších letech, než ti, kteří u jeho narození přítomni nebyli, ovšem ani tento společný zážitek nemůže zaručit, že se z čerstvých tatínků stanou dobří a zodpovědní tátové. Tato skutečnost je ovlivněna mnoha různými faktory.

2.2.1 Syndrom Couvade

„Couvade“ je rituál spočívající ve snaze zmírnit porodní bolesti ženy a zároveň znamenající přechod od plazení dítěte k otcovství. Přitom se nejedná o fyzickou přítomnost muže u porodu, která je běžná až od nedávné minulosti. Přítomnost otce u porodu není obvyklá ani u většiny přírodních národů. „Žena se zde před porodem odebírá do porodní chýše, kam ji doprovázejí zkušené ženy ze společenství. Během této doby vykonává nastávající otec řadu rituálů, které nesou označení kuváda. Tento termín pochází z francouzského couver (v angličtině se setkáváme s výrazy couvade nebo též couvade syndrome), což v překladu znamená sedět na vejcích. Jako první použil tento termín v roce 1865 britský antropolog Edward B. Tylor“ (Stackeová, Böhmová, 2010, s. 261). V období těhotenství docházelo ke změnám v jednání a chování muže. Nastávající otec např. změnil své stravovací návyky, někdy žil mimo ostatní obyvatele svého kmene a po dobu porodu na sebe „přebíral“ porodní bolesti. U některých přírodních národů je smyslem rituálu Couvade odlákat zlé duchy, kteří mohou ohrozit matku po porodu otevřenou ranou. Jak uvádí Stackeová, Böhmová (2010), rodící žena neprojevuje porodní bolesti a ihned po porodu se vrací ke své práci, zatímco muž se během porodu snaží odlákat zlé duchy tak, že si na lůžku rozedře kůži a předstírá zraněného, nemocného člověka. Podle Wolfa (In Stackeová, Böhmová, 2010) popsal rituál Couvade, který prožívají Indiáni, žijící na náhorních plošinách Jižní Ameriky, český etnograf a cestovatel A. V. Frič – ženy přeplavou řeku ihned po porodu a jdou do lesa sbírat potravu, tváří se spokojeně a vesele, zatímco jejich muži leží na lůžku a naříkají,

sejdou se u nich členové kmenu a snaží se je uklidnit, nakonec muže prohlásí za těžce nemocného.

Syndromem Couvade označujeme obtíže, kterými trpí někteří nastávající otcové po dobu ženina těhotenství. Mezi symptomy imitující těhotenské příznaky patří např. ranní nevolnosti, bolesti v zádech, křeče, poruchy spánku, zvětšování břicha, bolesti zubů apod. Neuvědomí-li si muž, nebo ho lékař neupozorní na možnou spojitost příznaků s těhotenstvím své manželky/partnerky, může muž považovat symptomy za projevy určitého onemocnění. Příznaky však mizí již po narození dítěte.

Vykonává i v současné moderní době muž nějaký rituál, který bychom mohli přiblížit k významu Couvade? Jak uvádí Stehlíková, za srovnatelné rituály Couvade můžeme během těhotenství partnerky považovat např. společné návštěvy gynekologa a předporodních kurzů, přítomnost u ultrazvukového vyšetření dítěte, společné zařizování a úpravu bydlení pro příchod narozeného dítěte a také dovolenou muže v den porodu a pár dní po příchodu novopečené matky z porodnice domů. Stehlíková dále uvádí projevy chování v době porodu, které jsou také srovnatelné s rituály Couvade, těmi jsou např. dohled nad rodičkou, provádění masáže, společné prodýchání kontrakcí, při samotném porodu držení rodičky za ruku, psychická podpora a po narození dítěte přestřížení pupečníku a také přítomnost při ošetření novorozence.

2.3 Období po narození dítěte

Období narození dítěte je důležitou etapou v prožívání a rozvíjení rodičovských postojů. Muž se může již „hmatatelně“ považovat za otce. Jeho dítě se stalo jedinečnou samostatnou bytostí oproti situaci, kdy ještě bylo součástí ženy. Novorozené miminko na sebe strhává spoustu pozornosti a také pozornost samo vyžaduje. Dochází ke změně životního stylu, denního i nočního režimu, množství a změně trávení volného času, rozdělení povinností v domácnosti i proměně manželského/partnerského vztahu. Otcové se musí na tyto změny adaptovat a sžít se s nimi, často se musí podřizovat potřebám dítěte. Muž i žena již na sebe navzájem nemají tolik času a mohou se u nich objevit i ambivalentní pocity při přizpůsobování se všem změnám v jejich životě s dítětem. Způsob, jakým dochází k naplňování rodičovské role, je velmi individuální a podle Vágnerové (2007, s. 125) je ovlivňován mnoha faktory:

- „Aktuálním sociálním standardem, společenským očekáváním, které sice vychází z tradice, ale v průběhu vývoje společnosti se mění. Aktuální variantu prezentuje ve značně impresivní podobě např. i různá média.
- Osobnostními zkušenostmi obou partnerů s chováním vlastních rodičů v průběhu jejich dětství, hodnotovým systémem, uznávaným orientační rodinou, jejími normami a názorem na rodičovství.
- Aktuálním postojem k rodičovství, představami obou partnerů o obsahu rodičovské role a z ní vyplývajícím chování“.

I když sebou narození dítěte přináší mnoho změn, se kterými se otec musí vyrovnávat a podřizovat se jim, může se po úspěšné adaptaci na rodičovství cítit spokojenější než v období před narozením svého dítěte.

Po období přizpůsobování se změnám se situace v rodině uklidňuje a nastává nový životní režim. Ten obvykle představuje model ženy, která pečuje o děti a domácnost a muže vykonávajícího nadále zaměstnání. Po dobu rodičovské dovolené ženy se tak otec stává hlavním živitelem rodiny. Vágnerová (2007) uvádí, že pokud rodinu netíží problémy v oblasti financí, muž považuje období, kdy je manželka/partnerka s dětmi v domácnosti, jako uspokojivou fázi života. Podle Burgessové (2004) výzkumy ukazují, že chování matek může mít vliv na to, jak se otcové starají o své děti – otcové se příliš nezapojují, pokud matka všechno s nadšením zvládá, zato pokud ženy nemají mnoho času, otcové se věnují dětem více, čehož matky vždy nevyužívají ve vlastní prospěch.

Podstatnou změnou po narození dítěte je způsob trávení času, množství volného času je omezeno a otec se více věnuje dítěti a domácím pracím. Může docházet k omezení sociálních kontaktů a účasti na kulturním životě, na druhé straně příchod dítěte umožňuje vytvořit si nové vztahy s dalšími rodiči a sdílet zkušenosti a zážitky společně.

2.3.1 Vztah otce a dětí

Otcovství je změna v životě muže, ale pokud bychom ji měli srovnat se změnou v životě ženy, tak není tak velká. Nezůstává-li otec s dítětem na rodičovské dovolené, tak se pro něj například v oblasti zaměstnání a profese mnoho nemění. Tu zásadní změnu životního řádu zaznamená matka, a to i když se otec podílí jak na péči o dítě, tak na vykonávání povinností v domácnosti. I pokud si otec vytvoří k dítěti výborný vztah, může negativně pociťovat,

že se s ním musí dělit o pozornost své manželky/partnerky. Muži pak mohou mít z nové otcovské role rozporuplné pocity. Podle Vágnerové (2007) je pro otce významná péče o dítě a pravidelný kontakt s ním nejen z důvodu obohacení jeho osobnosti a role otce, ale také protože rozvíjí mnohé kompetence (např. emoční a sociální inteligenci), které může využívat i ve vztazích s ostatními lidmi a zejména svou manželkou/partnerkou.

Vztah a přístup otce ke svým dětem je ovlivňován vlastní výchovou muže, vztahem ke svému otci, atmosférou v rodině, ve které vyrůstal a také hodnocením sebe sama v roli otce. Muži mohou mít smíšené pocity a nedostatek sebevědomí v tom, jak se o děti starat, jak s nimi komunikovat. Tento pocit neobratnosti a nejistoty pak může vyvolávat dojem, že o vztah se dětmi stojí méně, než jejich manželky/partnerky. V některých případech se otcové drží zpátky při péči o své dítě, právě proto, že mají rozporuplné pocity, a to i když by se dítěte chtěli více věnovat. „Čím méně toho otcové dělají, tím méně se toho naučí, a většina péče zůstává na matce, a čím neobratněji se otcové cítí, tím méně toho dělají. Je to začarovaný kruh. Každý třetí novopečený otec mívá pocity deprese. (...) Zdá se, že v mnoha případech pramení jejich nespokojenost nebo smutek z toho, že se snaží být aktivním rodičem, ale je jim to znemožněno. Zjistilo se totiž, že u některých otců stav deprese odezní poté, co získají zručnost a sebedůvěru a když sami cítí, že se o malé dítě dokážou postarat.“ (Burgessová, 2004, s. 139). Otec si může ke svým dětem vytvářet vztah různými způsoby – přímou péčí o dítě, např. krmením, koupáním apod. anebo aktivitami, které dítěti něco pozitivního přinášejí, jako je např. vydělávání peněz nebo zajištění možnosti vzdělání. Právě zaměstnání otce je významným faktorem, na kterém záleží, jak bude vztah otec – dítě vypadat. V období po narození dítěte je otec hlavním živitelem, tráví podstatnou část dne na cestě do a ze zaměstnání, v zaměstnání, případně i děláním přesčasů. Domů k rodině se dostává v pozdních hodinách a nemůže se svými dětmi trávit tolik času, kolik by třeba i chtěl. V současné době je velmi aktuální slad'ování pracovního a rodinného života, které se ale doposud zaměřuje zejména na ženy-matky. Stále častěji se ale o slad'ování kariéry a rodinného života snaží také muži a zaměstnavatelé si na to musejí zvykat. Burgessová (2004) uvádí o úspěšných mužích, že ti z nich, kteří jsou svému zaměstnání oddáni, mají také často citlivější vztahy se svými dětmi, i když s nimi netráví tolik času, jako muži, kteří ve svém zaměstnání tak spokojeni nejsou – naopak blízký vztah mezi otcem a jeho dětmi se promítá kladně na jejich výkonnosti v zaměstnání a jejich práci.

Podle Lamba (In Vágnerová, 2007) jsou naplněním rodičovské role přímé interakce s dítětem, schopnost být dítěti na blízku, kdyby je potřebovalo a dále zodpovědnost za dítě. Otcovská role je naplněna z části výchovou a z (větší) části volnočasovými aktivitami. Běžnými činnostmi v péči o dítě se obecně otcové zabývají jen okrajově, zejména tehdy, pokud je potřeba zastoupit matku dítěte. Jak uvádí Vágnerová (2007), otcové věnují dětem v průměru méně času než jejich manželky/partnerky, ale za to se jim věnují s větší intenzitou a v určitých výhradních aktivitách – otec je pak pro děti vzácnější a pokud s nimi tráví čas, je to formou nějaké atraktivní činnosti.

Ve Švédsku, které je známé svou prorodinnou politikou a tím, že zde běžně sdílí rodičovskou dovolenou a péči o dítě matka i otec, se v roce 2004 uskutečnila studie, jejímž cílem bylo prozkoumat zkušenosti otce v prvním roce života jeho dítěte. Jak uvádí Premburg, Hellström, Berg (2008), po dobu 12-14 měsíců byli otcové dotazováni na zážitky a pocity, které mají, když pečují o dítě. Otcové označili za významné dosažené zkušenosti tyto výroky, charakteristické pro zkoumaný fenomén období péče v prvním roce věku dítěte: „Být ohromený.“, „Zvládnutí nové situace.“ a „Stát se úplným.“. „Být ohromený“ - konkrétně zde můžeme zařadit zkušenosti a zážitky vyjadřující, že je těžké připravit se na situace, které přijdou (možností, která může usnadnit situaci, je návštěva poporodních kurzů) a podřízení se otce potřebám dítěte (dítě je centrem dění, koníčky a volný čas jsou odsouvány). „Zvládnutí nové situace“ muži popisují tak, že i při péči o děti je potřeba myslet sám na sebe, zůstat sám sebou, věnovat se manželce/partnerce, protože, když se cítí dobře otec, tak se dobře cítí i jeho dítě. Otcové dále uváděli, že s příchodem dítěte a péčí o něj dochází ke změně vnímání zodpovědného otcovství – otcové přehodnocují své potřeby a finanční výdaje, přijímají svou roli otce. „Stát se úplným“ vyjadřuje pocity mužů, že dítě pro ně znamená zdroj štěstí, lásky a chlouby. Tím, že otcové trávili čas sami s dětmi, došlo k upevnění jejich vztahu a v návaznosti na to také k upevnění manželství. Závěr studie upozorňuje na to, že zkušenosti otců s dětmi v jejich prvním roce života ukázaly, že pro zvládnutí otcovství je důležité podporovat integritu a schopnost rozvíjet vztahy s dítětem. Otcové se mohou účastnit poporodních kurzů věnovaných výchově dítěte, ale protože tamní aktivity jsou zacíleny na matky a jejich potřeby, není jisté, zda přináší prospěch i pro otce. I když se otcové v posledních desetiletích účastní porodu jako podpora své manželky/partnerky, personál v nemocnici si musí uvědomovat i potřeby otce a nepodporovat stereotypy a genderové aspekty.

2.3.2 Partnerský život

V období po narození dítěte přispívá k prohloubení partnerského vztahu, když oba rodiče spolu sdílí péči o dítě. Pokud novopečený otec nejeví příliš zájem a nevěnuje dítěti dostatek péče, může žena nabýt dojmu, že se jedná o lhostejnost a muže dítě nezajímá. Žena od muže očekává pomoc, ale mnohdy si neuvědomuje, že tak jako ona se učila o dítě starat v porodnici, kde s ním mohla trávit veškerý svůj čas, tak také otec potřebuje zjistit, co od něj vlastně žena požaduje za pomoc a získat zručnost, sebejistotu při péči o dítě. Narození dítěte je zásadní změna do manželského/partnerského vztahu. Jak uvádí Vágnerová (2007), tato změna se projeví proměnou vztahu, která může vést ke zkvalitnění a prohloubení vztahu, ale také k obdobím krize, kdy se jeden nebo oba manželé/partneři cítí frustrovaně, nepochopeně a nespokojeně.

Muž si může vykládat méně času, který mu žena po narození věnuje kvůli péči o dítě, jako nedostatečný zájem o něj. Může být přesvědčen, že jej již manželka/partnerka nemá tolik ráda, jako před narozením dítěte. S příchodem dítěte dochází v partnerském životě k mnoha změnám, v komunikaci, trávení volného času i v oblasti intimní. Sexualita, jak uvádí Vágnerová (2007, s. 130) je: „Jedním z důležitých aspektů partnerského života, který může být po porodu narušena a do své původní normy se dostává leckdy až po několika měsících. Nepochopení zákonitostí výkyvů sexuálního reagování ženy může zbytečně zatěžovat partnerský vztah“. Podle Kluwera (In Vágnerová, 2007) dochází v období po narození dítěte, a zejména u prvního dítěte, k mírnému poklesu spokojenosti v manželství/partnerství, tento subjektivně vnímaný pokles kvality manželství můžeme vyjádřit křivkou ve tvaru písmene „U“. Jak uvádí Veroff, Young, Coon (In Vágnerová, 2007), největší změny jsou v manželském/partnerském životě zaznamenávány v období prvního trimestru po narození dítěte, a to z toho důvodu, že kvůli nedostatku času klesá množství pozitivních interakcí a vzrůstá napětí i počet konfliktů. Manželské/partnerské páry, které neměly před narozením dítěte závažnější problémy, zvládají období a změny po narození dítěte bez větších konfliktů. Péče o děti je náročná jak z psychologického, tak i časového hlediska a protože se vše „točí“ kolem dítěte, může se otcí zdát, že jeho manželský/partnerský život odsunut na „druhou kolej“. Manželé/partneři by se měli, i v tomto náročném období, věnovat také sami sobě, iniciovat společné aktivity a zážitky a nezapomínat ani sami na sebe, na své koníčky.

2.3.3 Muž-otec na rodičovské dovolené

Myšlenka, že by ženu-matku v domácnosti mohl zastoupit muž-otec, se podle Možného (2006) objevila v 70. letech 20. století ve Švédsku a představuje ideu, že otec může převzít i zásadní část péče o dítě, čímž se rozloží péče na oba rodiče, ženě je umožněn návrat do zaměstnání a zároveň otec pobírá rodičovské dávky alespoň ve výši minimální mzdy. V České republice došlo k přejmenování mateřské dovolené na rodičovskou dovolenou v roce 2001 a tím ji bylo umožněno čerpat i mužům. Přesto ji v drtivé většině využívají ženy a mužů pouze necelé jedno procento.

Jak uvádí Ministerstvo práce a sociálních věcí v rámci slučitelnosti profesních a rodinných rolí, je rodičovská dovolená poskytována matce dítěte po skončení mateřské dovolené a otci od narození dítěte a to v rozsahu, o který požádají, nejdéle však do dosažení věku tří let dítěte. Po dobu čerpání rodičovské dovolené matce nebo otci náleží nárok na dávku státní sociální podpory rodičovský příspěvek dle zákona č. 117/1995 Sb. o státní sociální podpoře. Muži se již od 1. 7. 2007 nemusí při péči o děti přihlašovat k účasti na pojištění na Okresních správách sociálního zabezpečení proto, aby se jim doba péče o dítě do čtyř let věku započítávala jako doba náhradní pojištění. Přesto, že v dnešní době není již úplně neobvyklé, aby na rodičovské dovolené zůstal otec, zjišťuje muž, který se nad touto variantou rozhoduje, že zaměstnavatelé ještě nejsou na muže na rodičovské dovolené připraveni a někdy této možnosti ani nakloněni. Podle Burgessové (2004) se může zdát, že prospěch z rodičovské dovolené mohou mít pouze ženy-matky a přerušování kariéry pro muže není vhodné, snad s výjimkou mužů, kteří na rodičovskou dovolenou nastupují, protože jejich manželky/partnerky vydělávají hodně peněz. Důvodem, proč na rodičovskou dovolenou nastupuje minimum mužů, jsou opravdu peníze – rodičovský příspěvek ve většině případů nedosahuje výše výdělku muže, který je většinou vyšší než příjem ženy. Dalšími faktory, které (ne)čerpání rodičovské dovolené ovlivňují, jsou dosažené vzdělání rodičů a míra flexibility čerpání rodičovské dovolené.

V severských zemích je rodičovská dovolená využívána otci mnohem více než v České republice, příkladem rozvinutého systému rodičovské dovolené je například Švédsko. „Ve Švédsku mají muži dovolenou na plný i na částečný úvazek, dokonce i v krátkých blocích. Také si ji může vzít rodič se starším batoletem – což je obvyklé v době, kdy matky děti už nekojí. Ve Švédsku na ni nastupuje až padesát procent otců, a toto číslo se ještě pravděpodobně zvýší, protože byla zavedena kvóta „jednoho měsíce pro tatínky“, která dává otcům

pro jednání se zaměstnavateli do rukou silnější zbraně. Rodičovská dovolená není považována za nějaké požitkářství, ale spíše za nutnost“ (Burgessová, 2004, s. 167).

Přesvědčení, že otcové nejsou schopni tak dobře pečovat o děti jako ženy a na rodičovské dovolené by proto měla být s dětmi matka, protože ta je k tomu od přírody předurčena, je v naší společnosti stále rozšířená. Jak uvádí Sedláček (In Sedláček, Plesková, 2008) významnou úlohu v těchto předsudcích hrála teorie attachmentové vazby Johna Bowlbyho v 50. letech 20. století. Na základě této teorie se začalo věřit, že se mezi matkou a dítětem vytváří několik fází připoutání, jedna z nich se nazývá tzv. symbiotická vazba, ve které dítě ze svého pohledu tvoří dohromady s matkou jednu jedinou bytost. Nedostatkem této teorie byla skutečnost, že výzkum probíhal v rodinách, ve kterých se o péči o dítě starala výhradně matka. Otcové tak nemohli být do této teorie attachmentové vazby vůbec zahrnuti. Podle Sedláčka (2008) novější psychologické studie tuto teorii mění nebo dokonce vyvracejí – v polovině 90. let byl prováděn výzkum srovnávající rodiny, ve kterých byly na rodičovské dovolené ženy a rodiny, ve kterých byli na rodičovské dovolené muži. Konkrétně byl použit test neobvyklé situace, který spočíval v tom, že dítě bylo záměrně uvedeno do lehce stresující situace (např. bylo dítě ponecháno samo s cizím člověkem v místnosti) a sledovalo se, jak se dítě bude chovat. U kterého rodiče bude vyhledávat ochranu, fyzický kontakt apod. Bylo zjištěno, že se děti chovaly stejně, ať se o ně primárně staraly matky nebo otcové. Děti vyhledávaly útočiště u otců, pokud to byli otcové, kteří se o ně primárně starali. Můžeme tedy jednoznačně říci, že pokud jsou otcové na rodičovské dovolené dobrovolně ze svého rozhodnutí, pak mezi nimi a matkami není (kromě schopnosti kojení) žádný velký rozdíl. Otcové jsou pečovateli – děti krmí, přebalují je, koupají a uspávají, chodí s nimi ven, když jsou nemocné k lékaři, hrají si s nimi a učí je mnoha novým dovednostem.

Být na rodičovské dovolené nepřináší otcí jen lepší vztah se svým dítětem, ale také zvyšování kvality a možností veřejných prostor jako jsou např. parky, veřejné budovy, obchody, dopravní prostředky nebo dostupnost jeslí a mateřských školek. Pečují-li o děti jak matky, tak otcové, uvědomují si rodiče obou pohlaví nedostatky a překážky a snaží se je odstranit.

Jaké jsou možnosti do budoucna? Co udělat proto, aby více otců využívalo rodičovskou dovolenou? Burgessová (2004) navrhuje např. začátek rodičovské dovolené pro ženu i muže již před narozením dítěte, aby se mohli na příchod dítěte připravit, využívání ve větší míře možnost práce z domova, po telefonu, prosazení měsíční dovolené pro matku i otce po narození dítěte a návštěvy rodičovských kurzů s dalšími novopečenými rodiči.

Novým modelem rodičovské dovolené – rodičovským kontem a jeho modifikací se zabývala Kundra (2009), návrh rodičovského konta chce motivovat otce k čerpání rodičovské dovolené, jde o zavedení tzv. „rodičovského konta“ v délce 18 měsíců s rozložením 6 měsíců pro matku, 6 měsíců pro otce a 6 měsíců podle volby rodičů. Při plném čerpání konta by se matce nebo otci vyplácel příspěvek ve výši 100% jejího/jeho průměrného platu v 12 měsících před narozením dítěte. V případě modifikace by byly např. určeny kvóty pro čerpání rodičovské dovolené.

3 MUŽSTVÍ A OTCOVSTVÍ Z POHLEDU VÝVOJOVÉ PSYCHOLOGIE

Muž ve svém životě prochází několika vývojovými fázemi a změnami, které jsou charakterizovány vývojovými úkoly a utvářejí jeho osobnost. V období rané nebo mladé dospělosti (20. – 40. rok) patří mezi vývojové úkoly podle Smékala (2009, s. 404): „Volba partnera a učení se soužití s ním, založení rodiny, rozhodnutí k rodičovství, výchova dětí, vojenská služba, profesní zakotvení, celkový vývoj osobního životního způsobu v sociálním kontextu“. Období stability se střídá s obdobím změny a kritickými obdobími. Stabilizaci můžeme v této vývojové fázi spojovat s posunem v sebepojetí a prožívání emocí. Změnami chápeme např. přijetí nových rolí, způsobů chování, vyjasnění hodnotového systému apod. Ve fázi mladé dospělosti dochází u muže také k rozložení psychosociálního vývoje, musí řešit mnoho nových situací a zvládat jejich požadavky.

3.1 Období mladé dospělosti

Velkou roli v období mladé dospělosti hrají zkušenosti, které se projevují ve zvládnání manželského/partnerského života, rodičovství a profesní roli. Muže ovlivňuje zkušenost z dětství, dospělí lidé, které považoval za vzory. Pojetí otcovské role muže ke svým dětem se tak může odvíjet od vzoru vlastního otce. Podle Vágnerové (2007) je mladá dospělost charakteristická intenzivním rozvojem, dosahováním profesního uplatnění a partnerského emočního přijetí, uzavřením manželství a rodičovstvím – právě na naplnění oblasti profese, partnerství a rodičovství pak záleží dosažení stability dospělého. Pokud některá z oblastí nepřináší naplnění, může ji muž kompenzovat úspěchem v jiné oblasti. Jak uvádí Vágnerová (2007), období mladé dospělosti je tzv. fází intimity, kdy je vytvářen důvěrný a stabilní vztah sloužící do budoucna jako základ manželství a rodiny. Kolem 30. roku života začíná první bilancování, posouzení dosavadních úspěchů, naplnění rolí. V tomto věku se doposud svobodní muži žení a bezdětní se stávají otcem.

3.2 Socializace a proměna rolí

V období mladé dospělosti dochází ke stabilizaci života muže, určité socializační proměně a změně postojů k obecně platným normám i pojetí profesní, partnerské a rodičovské role. Podle Papalia, Olds (In Vágnerová, 2007) jsou zásadní dvě kategorie zkušeností – zkuše-

nost s řešením konfliktu týkajícího se významných hodnot (potřeba vnímat také potřeby druhých a uvědomovat si různé možnosti) a zkušenost se silnou emoční vazbou, ze které vyplývá zodpovědnost k jinému člověku (vztah k vlastnímu dítěti na základě otcovské role).

V dílech mnohých autorů se můžeme setkat s názorem, že zrání osobnosti muže je pomalejší a pozvolnější než zrání žen, C. G. Jung považoval muže za dospělého až kolem čtyřicítky, kdy se mění mužské sebepojetí i hodnoty a normy – z psychologického hlediska je to tedy pravděpodobně ideální věk pro otcovství (Vágnerová, 2007). Podle Levinsona (In Vágnerová, 2007) je muž ve věku 20 až 30 let primárně soustředěn na seberealizaci mimo rodinu, buduje kariéru a své mužství porovnává a hodnotí podle svých vrstevníků a dosaženého úspěchu. Jak uvádí Badinterová (In Vágnerová, 2007), ve 30 letech se muž usazuje a usilovně pracuje, aby získal takové postavení, po kterém touží, ve věku 40 let již může zhodnotit to, čeho dosáhl a zda je s výsledkem spokojen. Vývoj mužské osobnosti je ovlivňován mnoha faktory a není snadným procesem. Také proto, že jsou v současné době na muže kladeny stále větší nároky, jak na vykonávání výdělečné činnosti, tak na sdílení péče o děti a domácnost. Ženy dokázaly, že zvládají budovat kariéru, postarat o děti a ještě zajistit chod domácnosti. Proto totéž vyžadují od svých partnerů/manželů. Současně se ale muži musí vyrovnat i občasnými protichůdnými požadavky žen – např. aby byl muž oporou a hlavou rodiny a zároveň rovnocenným partnerem, vykonávajícím práci v domácnosti a starajícím se o děti.

Role otce se v současnosti změnila, otec již není pouze živitelem rodiny a hlavní autoritou, ale jeho úloha nabývá významnějšího charakteru. Zároveň ještě nejsou ve společnosti odstraněny stereotypy týkající se snížené schopnosti mužů pečovat o děti a malého vlivu na jejich vývoj. Otcovská role je variabilní a nelze ji jednoznačně vymezit. Podle Vágnerové (2007) ženy chtějí, aby se otec aktivně věnoval dítěti a propojil svou roli s mateřskou rolí, ale současně mu nechtějí přiznat rozhodovací právo a pravomoci, role otce tak dosahuje nižší prestiže než role matky. Vztah otce k dítěti se vyvíjí delší dobu a postupně, než je tomu u matky, a to i přesto, že také muži mají vrozené dispozice k pečování. Jednou z těžkých úloh dospělého života pro muže je přijetí otcovské identity. Jak uvádí Vágnerová (2007), otec by měl být jak vzorem mocného jedince, respektovanou autoritou i otcem vyjadřujícím citovou vřelost a emočně podporujícím dítě. Současná role otce je tedy charakte-

ristická sladěním složky autoritativní, mocenské a podporující, emotivní – otec by se měl spolupodílet na péči o děti i pracích v domácnosti, stát se tzv. spolurodičem.

II. PRAKTICKÁ ČÁST

4 PŘÍPRAVA VÝZKUMU

Zatímco mateřství a ženám-matkám je ve společnosti věnována velká pozornost, ať už jde o mediální obraz a stereotypy v zaměstnání či reklamách, nebo v časopisech o dětech, otcovství a roli muže-otec, je věnován minimální prostor. Je tomu tak proto, že jde o respektování tradičního rozdělení rolí muže a ženy nebo proto, že muži-otcové mají o péči o děti a jejich výchovu menší zájem než ženy? V období před narozením a po narození dítěte dochází v životě ženy i muže k mnoha změnám a já bych se ráda zaměřila na ty změny „méně viditelné“. V období těhotenství je samozřejmě věnována největší pozornost nastávající mamince, jejímu rostoucímu bříšku, otázkám na vybavičku apod. Zajímá ale okolí, zda a jakými změnami prochází nastávající otec? Jaké má pocity, obavy? Po narození dítěte se situace opakuje, nejvíce změn jistě pocítuje žena a zájem okolí je správně obrácen k ní a dítěti, ale k proměně každodenního života dochází i u novopečeného tatínka. Ve svém výzkumu bych ráda zjistila a popsala kvalitativní změny, které nastanou v životě muže, který se stane nebo stal otcem a jakým způsobem ovlivňují tyto změny zejména jeho partnerský život, roli muže, volný čas nebo hodnotový systém. Dále bych ráda prozkoumala tzv. aktivní otcovství – formu každodenní péče a výchovy dětí.

4.1 Projekt výzkumu

Stane-li se muž otcem, dochází v jeho životě k mnoha významným změnám, jaké změny to jsou, závisí na mnoha faktorech. Mezi ně můžeme například zahrnovat, zda se jedná o otce – prvorodiče nebo již otce více dětí, věk muže a jeho dětí, sociální a ekonomickou situaci, bytovou otázku, mezilidské vztahy v rodině a blízkém okolí nebo druh zaměstnání a požadavky na něj. Zaměříme-li se na věk dítěte, můžeme říci, že každé období v životě dítěte přináší určité změny do života jeho otce. Jedná se např. o budoucího otce v období těhotenství jeho ženy, období po narození dítěte, nástupu dětí do školy a s tím souvisejících školních povinností a pomoci s učením, období dospívání a puberty dětí, studia na střední či vysoké škole až po osamostatnění se a odchod dětí z domova. Při přípravě svého výzkumu jsem se rozhodla na jakou cílovou skupinu se zaměřit. Rozhodla jsem se pro muže-otce, kteří mají dítě ve věku do dvou let. Období narození dítěte a sžívání se spolu je podle mého názoru obdobím nejvýraznějších změn. Do, určitým způsobem, fungující rodiny a domácnosti „přichází“ její nový člen, dítě se svými potřebami a mění život svých rodičů. Muž-otec si na dítě zvyká, určitým způsobem o něj pečuje, vychovává ho, dochází k narušení

možného stereotypního anebo naopak aktivního způsobu života a přichází také určitá omezení.

4.1.1 Formulace výzkumného problému – všeobecný cíl výzkumu

V životě muže, který se stane otcem, dochází k významným změnám, všeobecným cílem výzkumu je popsat k jakým změnám dojde, kterých oblastí života se tyto změny týkají a jakým způsobem a do jaké míry život muže ovlivňují.

4.1.2 Specifické cíle výzkumu

- Popsat změny v životě muže, který se stal otcem,
- analyzovat oblasti, ve kterých dochází ke změnám, když se muž stane otcem,
- porozumět vnímání těhotenství manželky/partnerky z pohledu muže-nastávajícího otce,
- zjistit postoje mužů-nastávajících otců k možnosti přítomnosti otce u porodu,
- prozkoumat aktivity, kterými se muž-otec věnuje svému dítěti,
- zjistit změny v partnerském životě,
- monitorovat změny ve volném čase muže-otce,
- popsat postoje mužů-otců vůči mužům na rodičovské dovolené
- vysvětlit vnímání otcovství a role otce v životě muže.

4.1.3 Výzkumné otázky

Výzkumné otázky odpovídají specifickým cílům výzkumu.

4.1.4 Analýza výzkumného pole – proměnné

Změny v jednotlivých oblastech života muže-otce; způsob trávení volného času; podílení se na péči a výchově dítěte; vnímání těhotenství manželky/partnerky; postoje k přítomnosti muže u porodu; postoje vůči mužům na rodičovské dovolené; vnímání otcovství a role otce; sebepojetí a hodnotový žebříček muže-otce.

4.1.5 Formulace předpokladů kvantitativního výzkumu

Otcovství přináší muži-otci změny nejenom např. v oblasti partnerské, finanční, volného času, ale také v hodnotovém žebříčku. Muži-otcové chtějí být u porodu, umějí si představit, že by zůstali na rodičovské dovolené, dostatečně se věnují svým dětem, ale ne příliš aktivně se podílejí na pracích v domácnosti. Otcovství mužům nepřináší výrazné omezení ve společnosti, ale určitých skutečností se díky tomu, že mají dítě, vzdát musí. Otcovství považují za „naplnění“ svého života.

Předpoklad 1: Více než 50 % mužů je přítomno u porodu.

Předpoklad 2: Více než 50 % mužů uvažovalo nad tím, že by zůstali místo své manželky/partnerky s dítětem na rodičovské dovolené.

Předpoklad 3: U více než 50 % mužů-otců dochází ke změnám v hodnotovém žebříčku.

Předpoklad 4: Ke změnám v životě muže-otce dochází častěji v oblasti finanční, než v oblasti volného času.

Předpoklad 5: Více než 50 % mužů-otců si myslí, že po narození dítěte došlo k zlepšení/upevnění jeho partnerského vztahu s manželkou/partnerkou.

Předpoklad 6: Více než 50 % mužů-otců vnímá rozdíl mezi tím, jak se svým dětem věnují oni, a tím, jak se jim samotným věnovali jejich otcové.

Předpoklad 7: Vnímání změn po narození dítěte je odlišné jedná-li se o dítě první nebo o děti další.

Předpoklad 8: Více než 50 % mužů-otců se cítí spokojenější po narození dítěte, než před jeho narozením.

Předpoklad 9: Více než 50 % mužů necítí omezení ve společenském životě, na veřejnosti po narození dítěte.

4.1.6 Cílová skupina výzkumu – výzkumný vzorek

Cílovou skupinou výzkumu jsou muži-otcové, výzkumným vzorkem jsou na základě záměrného kvalifikovaného výběru muži-otci, kteří mají malé dítě, věková hranice dítěte je stanovena na dva roky.

Výzkumný vzorek je získán účelovým výběrem, který je založen na úsudku výzkumníka o tom, co by mělo být pozorováno a co je možné pozorovat. Při použití účelového výzkumu musí být jasně definována populace, kterou vzorek reprezentuje.

4.1.7 Použité metody a techniky

Ve svém výzkumu jsem kombinovala kvalitativní a kvantitativní postupy, výzkum jsem začala pilotáží - aplikací kvalitativní metody a techniky na malé skupině z populace, kterou budu studovat a mým cílem bylo získat co největší množství informací. U samotného výzkumu jsem pak upravila okruh zkoumání na základě informací, které vyplynuly z pilotáže a zjištěné výsledky ověřovala metodou a technikou kvantitativní i kvalitativní.

Pilotáž – formou kvalitativního výzkumu; empirická a explorativní metoda – hloubkový polostrukturovaný rozhovor; analýza a interpretace dat.

Výzkum – formou kvantitativního a kvalitativního výzkumu; u kvantitativního výzkumu: empirická a explorativní metoda – dotazník, užití uzavřených výběrových a polootevřených otázek, nominální měření – určení četnosti volby jednotlivých variant odpovědí a výzkumného vzorku (četnosti, %); u kvalitativního výzkumu: užití polootevřených a otevřených otázek, analýza dat pomocí otevřeného kódování, kategorizovaného seznamu kódů a techniky „vyložení karet“.

4.1.8 Výstupy výzkumu a jejich využití

- Počet uskutečněných a vyhodnocených rozhovorů v rámci pilotáže,
- počet navrácených a vyhodnocených dotazníků,
- výstupní studie vyhodnocení rozhovorů a dotazníků,
- závěrečná zpráva o výzkumu, která může sloužit jako studie zkoumající změny v životě muže, který se stane/stal otcem a také může přiblížit současnou rodinu z pohledu muže.

5 ZPRÁVA O VÝZKUMU

V této části diplomové práce popisuji průběh mého realizovaného výzkumu, jednotlivé aktivity pilotáže a výzkumu, představuji výstupní studii, zaměřuji se na výsledky specifických cílů a ověřuji stanovené předpoklady. Zjištěné výsledky výzkumu shrnuji v závěrečné zprávě a uvádím možnosti praktického využití.

5.1 Pilotáž

Ve svém výzkumu jsem se rozhodla pro realizaci pilotáže, díky které jsem se chtěla dozvědět co nejvíce informací o populaci, kterou budu dále zkoumat. Pilotáž jsem provedla formou hloubkového polostrukturovaného rozhovoru se dvěma muži-otci, kteří mají malé dítě, získali již mnohé životní zkušenosti a byli se mnou ochotni na téma „Otcovství jako kvalitativní změna v životě muže“ otevřeně hovořit. Rozhovory probíhaly jednotlivě v domácím prostředí u účastníků pilotáže a myslím si, že i díky této skutečnosti jsem získala nejen velké množství informací, ale také nový pohled na určité jevy, které mě přivedly k novým otázkám, na které bych v rámci výzkumu chtěla získat odpověď.

Účastníci pilotáže:

Respondentem č. 1 je muž ve věku 35 let, je ženatý a má dvě děti. Starší syn má devět a půl roku a mladší osm měsíců.

Respondentem č. 2 je muž ve věku 27 let, je ženatý a má jednoho syna, starého 19 měsíců. Brzy očekává narození druhého dítěte.

5.1.1 Realizace aktivit pilotáže

Pro svou pilotáž jsem použila metodu hloubkového rozhovoru (in-depth interview), který můžeme podle Švaříčka (2007) definovat jako nestandardizované dotazování jednoho účastníka výzkumu zpravidla jedním badatelem za pomoci několika otevřených otázek a získat tak stejné pochopení jednání událostí, kterým disponují členové určité skupiny. V rámci přípravy rozhovoru jsem si vytvořila svůj deník, kam jsem si zapisovala otevřené otázky, které jsem chtěla zodpovědět a postupně je upravovala a uspořádávala. Jednotlivé otázky jsem rozdělila na úvodní a hlavní. Pro vytvoření schématu rozhovoru jsem podle Wengrafa (In Švaříček, Šed'ová a kol., 2007) použila tzv. pyramidový model, kdy je zá-

kladní výzkumná otázka rozložena na specifické výzkumné otázky a tyto jsou dále rozloženy do otázek tazatelských.

Na začátku rozhovoru jsem účastníkům rozhovoru představila svůj výzkum a uvedla, za jakým účelem jej realizuji. Účastníky pilotáže jsem požádala o spoluúčast, ujistila je o anonymitě a zeptala se, zda souhlasí s nahráváním rozhovoru. Poté jsem zapnula diktafon a na uvedené otázky se zeptala ještě jednou, abych měla souhlasy zaznamenány. Po uskutečnění obou rozhovorů jsem se je snažila co nejdříve přepsat. Protože jsem zvolila záznam prostřednictvím audio nahrávky, mohla jsem při přepisu rozhovoru zachytit například i jednotlivá přeréknutí, smích, pomlky a k jednotlivým odpovědím se vícekrát vracet. Při přepisování rozhovorů jsem kvůli ochraně osobních dat použila tzv. techniku anonymizace dat – uvedená jména účastníků pilotáže a jejich rodinných příslušníků jsem zašifrovala.

5.1.2 Výstupní studie pilotáže

Ve výstupní studii vyhodnocuji a interpretuji jednotlivé výsledky pilotáže, které jsem získala analýzou uskutečněných rozhovorů. Odpovědi na základní výzkumnou otázku a specifické výzkumné otázky (dále již jen SVO) získávám vyhodnocením odpovědí na tazatelské otázky.

Odpověď na SVO č. 1: „K jakým změnám dochází v období od plánování rodičovství k období narození dítěte?“

Tatínci v rozhovoru uvedli, že rodičovství plánovali a na dítě se těšili. Po potvrzení těhotenství měli radost a žádné obavy necítily. Na komunikaci s ještě nenarozeným miminkem vzpomínají jako na objetí, držení břicha manželky, mluvení na miminko a pozorování.

Oba účastníci rozhovoru se zmiňují o tom, že vnímali rozdíl mezi tím, zda čekali první nebo druhé dítě. Jeden otec uvádí, že teď, když čekají druhé dítě, na sebe s manželkou nemají tolik času, dříve odpočívali a v současné době to není tolik možné. Druhý otec se zamýšlí nad svými obavami a přáními jako otce: „...u toho prvního, tam člověk neví, do čeho jde. No a tam byly obavy jednak z té role otce jako takové, že jestli to člověk zvládne, jestli si bude vědět, jak se v které situaci zachovat, jestli nebude moc přísný nebo naopak moc benevolentní, aby prostě z toho dítěte nějak vyrostl správný člověk. No a u toho druhého už jsem věděl...“

Přítomnost otce u porodu vnímají tatínci jako samozřejmou věc, tatínek, který se porodu skutečně zúčastnil, uvádí, že si při něm připadal užitečný. Druhý otec byl rozhodnutý o své přítomnosti u porodu, ale nakonec na narození dětí čekal mimo porodní sál, protože k narození obou došlo císařským řezem. Přesto si myslí, že jeho přítomnost do chvíle před porodem v nemocnici vztah s manželkou prohloubila a utužila.

Zajímavé je rozdílné vnímání sebe jako otce u jednotlivých tatínků. První z otců se vnitřně cítil jako otec již v období, kdy došlo k potvrzení těhotenství své manželky. Změnu u sebe tedy vidí již před narozením dítěte a uvádí: *„Že už prostě takhle předem člověk přistupoval, že bude táta a už tomu některé věci podřizoval. ... okamžik toho narození bylo takové spíš, nevím, jestli potvrzení otcovství...“* Druhý tatínek se podle svého vyjádření začal považovat za otce až u porodu.

Odpověď na SVO č. 2: „K jakým kvalitativním změnám dochází v partnerských vztazích po narození dítěte?“

Za změnu v partnerském vztahu považuje jeden z tatínků prohloubení vztahu s manželkou po narození dítěte, na rozdíl od něj druhý otec žádné výrazné změny nepozoruje. Ke konfliktním situacím ve zvýšené míře oproti době před narozením dítěte nedochází a to ani kvůli výchově dítěte.

V odpovědích na otázku, zda má otec po narození dítěte pocit, že se mu žena dostatečně nevěnuje a případně žárlí na své dítě, jsem se setkala s protichůdnými názory. Jeden z tatínků v rozhovoru řekl, že ani jednu výše uvedenou skutečnost nepocíťoval. Důvodem může být také fakt, že se již v těhotenství manželky vyskytly určité komplikace u syna a po jeho narození se mu oba rodiče nadmíru věnovali a cvičili s ním. Na negativní pocity a žárlení tedy pravděpodobně nebyl ani prostor. Druhý otec připouští, že měl občas pocit, že se mu manželka nevěnuje v takové míře, v jaké by chtěl, ale: *„... to nebyl pocit, že bych žárlil na to dítě, spíš jsem to tak nějak chápal, že to je jako důsledek tady těch našich rozhodnutí. Ale samozřejmě, že jako ta přednost toho dítěte byla...“*

Odpověď na SVO č. 3: „K jakým změnám dochází v historickém vymezení role otce a tradičním rozdělení rolí v rodině?“

Z odpovědí obou otců vyplývá, že v období před narozením dětí si práce v domácnosti a nejrůznější povinnosti s manželkou dělili, nyní, po narození dětí, je péče o domácnost i děti ve větší míře na manželce. Jeden z tatínků uvádí, že se s manželkou vždy domluví, jakou

činnost který z nich vykoná a protože péči o děti a domácnosti se více věnuje manželka, on zařizuje jiné povinnosti, např. větší nákupy nebo práce okolo domu. O tradičním rozdělení rolí v rodině, kdy je žena považována za ochránkyni rodinného krbu, stará se o domácnost a děti a muž je živitelem, hlavou rodiny si myslí jeden z otců, že: „ *...to byl takový model spíš dědečků a babiček...* “ Posun k tomuto rozdělení rolí došlo podle odpovědí v rozhovoru až jako následek toho, že žena zůstala na mateřské a rodičovské dovolené a muž jako doposud chodí do práce a živí rodinu.

Změny ve vnímání role otce byly v rozhovorech demonstrovány na vnímání otce jako sebe v porovnání s vnímáním role svého otce. Zatímco jeden z otců uvádí, že jeho tatínek se mu věnoval a hrál si s ním stejně tak, jako on se věnuje svému synovi, druhý otec vzpomíná takto: „ *...myslím si, že když to srovnám se svým dětstvím, tak asi se svým dětem věnuji víc. Jo, že tak nějak jim věnuju víc času, než otec věnoval mně...* “ Tento tatínek v rozhovoru říká, že mu otec, pokud potřeboval, poradil, ale z jeho strany k většímu zájmu pokud se jednalo např. o společné hraní, nedocházelo. Zajímavá je podle mne skutečnost, že se teď jeho otec více věnuje svým vnoučatům, „vynahrazuje si to“. Jako hlavní důvod menšího zájmu svého otce o sebe, jako dítě, uvádí, že: „ *No, doufám, že to bylo dobrou.* “ Doba, ve které otec – účastník výzkumu vyrůstal, se podle něj lišila v možnostech využití volného času dětí, děti si mohly bezpečně hrát venku, se svými sousedy a kamarády, dále svou roli hrál také fakt, že otec měl také své zájmy a navíc bydleli s prarodiči, což znamenalo, že se také vnukovi věnovali.

Z odpovědí otců v rozhovoru vyplývá, že otec na rodičovské dovolené je vhodná alternativa, pokud žena vydělává více peněz, nechce o své zaměstnání přijít anebo otec nemá práci. Svou roli hraje tak věk dítěte, jak uvádí jeden otec, do určitého věku dítěte je role matky nepostradatelná, později, pokud je otec schopný se o dítě postarat, v tom problém nevidí. Oba tatínkové znají ve svém okolí muže na rodičovské dovolené, jeden otec uvádí, že: „ *...není to úplně ta rodičovská, že se vlastně nestarají, že stejně ta manželka jezdí na kojenou domů a tak a je to kvůli penězům jenom.* “ Otcové v rozhovorech uvedli, že by byli ochotni a schopni na rodičovské dovolené zůstat místo své manželky, pokud by to bylo pro rodinu finančně výhodnější.

Odpověď na SVO č. 4: „Jaké jsou kvalitativní změny v životě muže v souvislosti s narozením dětí a jeho vztahem k nim?“

V souvislosti s narozením dětí došlo v rodinách obou otců ke změnám v oblasti financí - příjem manželky se snížil, ale jak uvádí jeden s tatíneků, narození dítěte plánovali a připravili se tak, aby všechno zvládli i finančně. Po narození dítěte může docházet k určitým finančním omezením, ale oba otcové mně v rozhovoru řekli, že se ničeho materiálního vzdát nemuseli. Jeden z otců znovu uvádí, že byl velký rozdíl ve finanční situaci v období narození prvního dítěte, kdy se museli hodně snažit, aby zůstali na takové úrovni, jakou měli, oproti období narození druhé dítěte, kdy se již omezovat nemusí.

Omezení ve společnosti oba tatínci po narození dítěte nepocítují, jeden z otců svůj názor vystihl takto: „...*je to na tom rozhodnutí toho rodiče, jestli chce jít někam do společnosti, anebo jestli chce být doma s rodinou. ... pro mě bylo spíš důležitější, než někam chodit, tak být doma.*“ Druhý otec uvádí, že určité chození do společnosti mu vynahrazují tréninky, které má pravidelně každý týden a občas posezení s kamarády, změnou oproti období před dítětem je skutečnost, že přichází dříve domů – po narození syna, který toho moc nenaspí, se sám potřebuje pořádně vyspat.

Změnu trávení volného času před a po narození dětí popsal jeden z otců velmi pragmaticky – dříve děti nebyly, tak jsem volný čas trávil jinak, teď děti jsou, tak ho trávím s nimi. Z obou rozhovorů vyplývá, že se otcové věnují dětem především při hraní nebo jdou společně na procházku, každodenní činnosti jako je např. krmení vykonávají také, ovšem v menší míře než manželky. Otcové dále uvádí, že mají určitou aktivitu, kterou většinou dělají se svým dítětem pouze oni – v jednom případě to je večerní koupání, v druhém případě společné chození na plavání. Z odpovědí v rozhovorech vyplývá, že se tatínkové svým dětem věnují aktivně několik dní v týdnu – v závislosti na pracovním vytížení a jiným povinnostem. „...*některý den je to spíš takové vždycky chvilkové, že na chvilku člověk za nima jde, jo, si třeba pohraje nebo udělá nějakou legraci, jo a je to třeba míň času, než bych sám chtěl věnovat, no a některý den jsou to i hodiny.*“

O změnách v hodnotovém žebříčku uvedl jeden z tatíneků, že se mu hodnotový žebříček nezměnil z toho důvodu, že i před narozením dětí považoval rodinu za nejdůležitější. Druhý otec klade v souvislosti s narozením svého dítěte větší důraz na zdraví, k posunu hodnot došlo zejména kvůli určitým zdravotním problémům u syna.

Narození dítěte může ovlivnit i pocit vnitřní spokojenosti, u mých účastníků rozhovoru došlo k posunu směrem k větší spokojenosti, jeden z otců to vystihuje takto: „...*tím, že se*

narodily děti, tak samozřejmě to celý ten život posunulo do úplně jiné roviny, jo takže, nedá se říct, že bych před tím nebyl šťastný, nebo nebyl spokojený, nebo že teď bych nebyl šťastný, nebyl spokojený. Teď je to jiné a je to lepší...“ Otcovství ale nemusí být vnímáno jen pozitivně, jeden z otců uvedl, že se musí potýkat s nedostatkem spánku a s menším množstvím volného času – pokud by před narozením dítěte věděl, co ho „čeká“, snažil by se tento čas využívat aktivněji. Podle druhého otce došlo k jediné negativní věci po narození dítěte a to k zhoršení finanční situace, naopak vyzdvihuje to, co mu otcovství dalo: „...*právě ty pocity, co jsem neměl, když jsem děti neměl. Jo, to, co jsem neznal, no, různé zážitky, které jsem do té doby nezažil...“* Za další změnu považuje pocit větší odpovědnosti – člověk se už nerozhoduje jen sám za sebe, ale s ohledem na rodinu.

Shrnutí

Plánování rodičovství umožňuje připravit se příchod dítěte do rodiny a radovat se po potvrzení těhotenství. V období těhotenství ženy muž-nastávající otec moc změn neprožívá, psychicky se může připravovat na roli otce, zamýšlí se nad tím, jak tuto novou skutečnost zvládne, zda bude dobrým otcem a vychová ze svého dítěte „dobrého“ člověka. Rozhoduje se, zda bude přítomen u porodu své ženy – toto odhodlání jít k porodu, i když ke skutečné účasti nedojde, může změnit vztah muže a jeho ženy. Podle otce, který se účastnil výzkumu, dojde k jeho prohloubení a utužení. Vliv na vnímání a prožívání období před narozením dítěte má, zda se jedná o první nebo o další dítě. U prvního dítěte prožívá otec všechno – přání i obavy – poprvé, s manželkou může trávit více času, pozornost ještě není rozdělena mezi ně a prvorozené či další dítě. Změnou v životě před a po narození dítěte je určitě jiné vnímání zodpovědnosti. Jak uvedl jeden z otců, v určitých situacích se po narození dětí rozhoduje jinak, jeho učiněná rozhodnutí totiž již ovlivňují nejenom budoucnost jeho samotného, ale i jeho dětí. V životě muže-otce po narození dětí dochází i ke změně podílení se na pracích v domácnosti. Před narozením dětí, jak uvádí muži-otcové v mých rozhovorech, se o práci v domácnosti se svou manželkou dělili, po narození dětí jsou povinnosti více na ženě. Ke změně dochází také ve finanční oblasti – zůstane-li žena na mateřské a rodičovské dovolené, dochází v rodině ke snížení příjmu, současně však v souvislosti s uspokojováním potřeb dítěte, ke zvýšení nákladů. Jak uvedl jeden z otců, po narození dítěte se musel hodně „otáčet“, aby si udrželi takovou životní úroveň, jakou chtěli. Asi jednou z největších změn po narození dětí u mužů-otců je změna ve způsobu trávení času – ať už péčí o dítě, výchovou nebo hraním. Množství volného času věnovaného jen svým

koníčkům se snižuje, jako jednu z velkých změn uvedl jeden z otců také méně spánku. Určitou změnou ve vnímání pojetí otcovství může být skutečnost, že současní otcové se ve větší míře věnují svým dětem a muž-otec na rodičovské dovolené není vnímán jako něco „nenormálního“. Narozněním dětí může také dojít ke změně v hodnotovém žebříčku u muže-otce, k přehodnocení priorit, na první místo se dostává zdraví a rodina. Otcové v mých rozhovorech uvádějí, že považují svůj život lepší po narození svých dětí, díky nim se posunul do jiné roviny.

5.2 Výzkum - realizace aktivit výzkumu

Cílem první etapy výzkumu bylo určit cílovou skupinu – muže-otce, kteří mají dítě ve věku do dvou let. Také na základě informací získaných z pilotáže jsem vytvořila formulář dotazníku a elektronickou cestou odeslala k ověření jednomu představiteli cílové skupiny – muži-otci, který má dítě ve věku do dvou let. Dotazník jsem rozdělila do čtyř oddílů – úvodní otázky, období plánování rodičovství až po narození dítěte, období po narození dítěte a otcovství a role otce. Pro získání odpovědí jsem použila uzavřené výběrové, polootevřené a uzavřené otázky. Po návratu vyplněného dotazníku, ve kterém nebyly představitel cílové skupiny nalezeny nejasnosti, jsem dotazník distribuovala v okolí v tištěné a elektronické podobě. Dotazník byl osobně předáván a elektronicky posílán do okruhu mé rodiny, známých a kolegů, kteří splňovali podmínky cílové skupiny a dále prostřednictvím mého okolí dále předáván a elektronicky přeposílán mužům-otcům, kteří mají dítě ve věku do dvou let. Vraceno zpět bylo 103 vyplněných dotazníků a to jak z oblasti Vsetínska, tak i dalších částí České republiky. Dotazníky jsem kvantitativně a kvalitativně vyhodnotila, vybrané kvantitativní výsledky jsem zaznamenala do grafů a kvalitativní výsledky jsem prezentovala technikou „vyložení karet“.

5.3 Výzkum - výstupní studie výzkumu

Ve výstupní studii popisují výsledky výzkumu a uvádím odpovědi mužů-otců, kteří mají dítě ve věku do dvou let na jednotlivé otázky v dotazníku. Vybrané kvantitativní odpovědi převádím pomocí procentuální četnosti do grafů a kvalitativní odpovědi představuji prostřednictvím techniky „vyložení karet“.

5.3.1 Úvodní otázky

Úvodními otázkami jsem zjišťovala rodinný stav respondentů, který mohl ovlivňovat odpovědi na jednotlivé otázky – z celkového počtu 103 mužů-otců jich bylo 16 svobodných, 83 ženatých a 4 rozvedení. Z výsledků dotazníků vyplývá, že 59 mužů-otců má jedno dítě, 39 otců dvě děti a 5 otců tři a více dětí. V závislosti na odpovědích předchozí otázky jsem se mohla zaměřit na muže-otce, kteří mají dvě a více dětí a zjistit tak, zda vnímají změny po narození dětí odlišně v závislosti na tom, zda se jedná o první nebo další dítě. Příchod dítěte do rodiny je velkou změnou, která se odráží v mnoha oblastech (adaptace na otcovství, finanční, bytová, partnerská otázka apod.), proto jsem předpokládala, že u druhého a dalšího dítěte již není vnímána tak výrazně, jako u prvního. Ze 44 respondentů, kteří uvedli, že mají dvě a více dětí, jich 12 odpovědělo, že změny nevnímají a 31 mužů-otců změny vnímá. Jeden otec uvedl, že se mu narodily dvojčata, do vzorku mužů-otců, kteří mají dvě a více dětí, nebyl započítán – v tomto případě není možno posoudit změny po narození dětí v závislosti na tom, zda se jedná o první nebo další dítě.

Změny, které vnímají muži-otcové po narození dětí odlišně v závislosti na tom, zda se jedná o první nebo další dítě, můžeme rozdělit do tří kategorií. První z nich je **první versus další dítě**, týkající se vnímání více změn, určitého stresu, vyplašenosti a nutnosti zvyknout si u prvního dítěte a připravenosti, užívání si otcovství u druhého a dalšího dítěte. U prvního dítěte je pro muže-otce vše nové a není v mnoha oblastech zkušený, u dalších dětí již ví, co a jak bude probíhat, jak se chovat a díky praxi může rozlišovat mezi podstatnými a nepodstatnými skutečностями v péči a výchově dítěte. Tento rozdíl mezi vnímáním změn lze demonstrovat na odpovědích mužů-otců: „*U prvního dítěte jsme brali všechno „moc vážně“, u druhého dítěte už dudlík spadený na zem nebyl takový problém.*“ nebo „*Podruhé a potřetí už mi to připadalo jako koupit housku v krámě.*“ Do další kategorie **potřeby** spadá nutnost zvládat více péče o děti, práce v domácnosti a schopnost dobré organizace. Muž-otec se více zapojuje do domácích prací, uvědomuje si zvýšenou potřebu péče o děti, nezbytnost jiného přístupu ke každému dítěti a snaží se všechny tyto potřeby sladovat. Třetí kategorie **okolnosti** obsahuje negativně vnímané změny, které muži-otcové prožívají nebo si více uvědomují po narození druhého a dalšího dítěte (úbytek volného času a času na sebe navzájem s manželkou/partnerkou, méně času na koníčky, omezení předchozího pohodlí, úbytek peněz), ale také skutečnosti, které mohou být vnímány jako příležitost zažít

něco jiného a možnost změny svých postojů (nové aktivity, jiný pohled na výchovu, změna priorit atd.).

5.3.2 Období plánování rodičovství až po narození dítěte – období těhotenství

Plánované rodičovství je považováno za dohodu mezi dvěma manžely/partnery a reprezentuje odpovědnost a určitou připravenost budoucích rodičů na příchod dalšího člena rodiny. Ze 103 mužů-otců, kteří vyplňovali můj dotazník, jich 82 uvedlo, že jejich dítě (děti) je plánované, 18 uvedlo, že jejich dítě (děti) není plánované, 2 respondenti neodpověděli a jeden muž-otec napsal, že jeho první dvě děti byly plánované a třetí dítě plánované nebylo.

Okamžik, ve kterém se muž dozví, že bude otcem, u něj spouští určité vnitřní stavy, které odrážejí výsledky jeho přání, obav a mohou být zastoupeny širokou škálou pocitů od negativních až po pozitivní. Adaptace muže na otcovství probíhá již od v těhotenství jeho manželky/partnerky. Pocity, vnitřní stavy a reakce, které muži-nastávající otcové prožívají po oznámení těhotenství, jsem rozčlenila do čtyř kategorií. První a nejobsáhlejší kategorií jsou **emoce**. Nejčastěji jsou zastoupeny emoce, které jsou vnímány jako pozitivní (radost, štěstí, nadšení, euforie apod.) a které vyjadřují pozitivní vnímání tohoto období (nejkrásnější období života, super, dojetí, těšení se apod.). Postupně emoce přecházejí k ambivalentním pocitům (smíšené pocity, rozpolcenost, rozčarování, překvapení, úžas, šok, zmatenost, neočekávanost atd.), neutrálním pocitům, negativním pocitům (děs, hrůza), až po žádné pocity. Kategorii **otázka budoucnosti** tvoří pochyby, zda muž-nastávající otec zvládne svou rodičovskou roli (nejsem na dítě příliš mladý?, pocit odpovědnosti, obavy z nového) a obavy o svou rodinu a zabezpečení potřeb vyplývajících z rozšíření rodiny (obavy o manželku/partnerku, obavy o zdraví dítěte, starosti, jak vše zařídit, strach o finanční zabezpečení rodiny). Třetí kategorii tvoří **důvody pocitů** (oddechnutí si, naplnění smyslu života, úleva kvůli věku atd.), které jsou spojeny s pozitivním vnímáním těhotenství. Do poslední kategorie spadají **následky**, jako reakce na pocity po oznámení těhotenství a důsledky blížícího se rozšíření rodiny (svatba, plánování, méně místa na bydlení atd.).

Již v období těhotenství manželky/partnerky dochází v životě muže-nastávajícího otce ke změnám v mnoha oblastech. Tyto změny se podle výsledků výzkumu dotýkají šesti kategorií. První z nich je **bydlení**, vyjadřující potřebu připravit se na příchod dítěte a jeho potřeby v oblasti bytové otázky (stěhování se, rekonstrukce bydlení, změny v zařízení bytu, změny v bydlení apod.). Druhou kategorii tvoří **zaměstnání**, kdy se muži-nastávající otcové snaží

zabezpečit svou rodinu, hledat jistotu zaměstnání do budoucnosti (změna zaměstnání, hledání stabilního zaměstnání, vykonávání dalšího zaměstnání atd.) anebo zvažují, že na rodičovskou dovolenou po narození dítěte nastoupí oni a do zaměstnání se vrátí manželka/partnerka (možnost vzdát se kariéry a připravit podmínky pro návrat manželky do zaměstnání). Do kategorie **finance** spadají změny finanční situace v rodině mužem nastávajícího otce v období před narozením dítěte. Nejméně frekventovanou změnou v otázce financí je pozitivní změna (zlepšení finanční situace), narození dítěte s sebou přináší finanční výdaje a také starost o budoucí zabezpečení rodiny, častěji se proto objevují změny spíše negativně vnímané (úbytek financí, nedostatek peněz, šetření, přehodnocení investic, nutnost zajistit rodinu atd.). Čtvrtou kategorií tvoří **partnerský vztah**, který také může procházet v období těhotenství změnami. Tyto změny vnímají muži-nastávající otcové různě – jednak jako pozitivní (upevnění partnerského vztahu, intenzivně emocionální změna), jednak jako negativní (přecitlivělost manželky, zhoršení komunikace, konflikty, obavy o zdraví manželky). Partnerský vztah může být také ovlivněn dalšími změnami (zdravotní problémy manželky, ohleduplnost k partnerce, sezdání). Upevnění partnerského vztahu reprezentují tato tvrzení dvou respondentů dotazníku: „*Mimořádně krásný vztah s manželkou se ještě dále rozvinul a citově obohatil.*“ a „*Začal jsem mít manželku ještě více rád a snažil jsem se, aby byla co nejvíce v klidu.*“ Negativní změnu popsal jeden z mužů-otců v dotazníku takto: „*V oblasti partnerské – méně komunikace, nervozita a stres kvůli péči o starší dítě.*“ Pátá kategorie se nazývá **volný čas** a představuje změnu v množství a způsobu trávení volného času muže-otce v období těhotenství jeho manželky/partnerky a to změnou kvantitativní (úbytek volného času, méně času věnovaného muži manželkou, omezení styku s přáteli, omezení společenského života, izolace, omezení sportovních aktivit) a změnou kvalitativní (změna životního stylu). Poslední kategorií tvoří **rodičovství**, vyjadřující jak fyzické změny a změny v chování u muže v důsledku nastávajícího otcovství (spavost, přibírání na váze, stres), tak změny v hodnotovém žebříčku a pohledu na život (změna priorit, rodina na prvním místě, převrácení života naruby, bezproblémovost), oblast současnosti (nové společné téma v komunikaci, klid, větší zapojení se do domácnosti) a dále oblast budoucnosti (přípravy na rodičovství, příjemné očekávání, pořizování věcí pro dítě).

Těhotenství přináší zásadní změny nejen pro ženu-budoucí matku, ale také pro mužem nastávajícího otce a proto je otázkou, jak toto období vnímá. Způsoby vnímání období tě-

hotenství mužem lze rozdělit do tří kategorií. První z nich jsou **emoce**, které mohou mít pozitivní nebo negativní obsah a také mohou vyjadřovat určitý postoj (zvědavost, očekávání, čekání na změnu, (ne)uvědomování si těhotenství atd.). Muž-nastávající otec vnímá období těhotenství své manželky/partnerky převážně pozitivně (nadšeně, radostně, klidně, pohodově, jako zajímavé období, jako krásné období, těší se na dítě, užívá si těhotenství, líbí se mu toto období atd.), také neutrálně (normálně) až negativně (nervózně, problematické období atd.). Další kategorii tvoří **partnerský vztah**, který se týká přístupu a vztahu muže ke své manželce/partnerce a také vykonávání prací v domácnosti (větší podíl zapojení se) jako pomoc v náročném období těhotenství. Muž v období těhotenství vnímá změny, které jeho manželka/partnerka prožívá (změny nálad, změny aktivit a únavy, přecitlivělost), uvědomuje si obavy z možných zdravotních komplikací, vnímá stres ze zdravotních problémů manželky, doprovází ji k lékaři, pečuje o ni a soucítí s ní. Jeden z respondentů dotazníku uvedl, jak vnímal těhotenství své manželky/partnerky takto: „*Starostlivě, aby vše dopadlo v pořádku.*“ Do této kategorie můžeme zařadit také vytváření atmosféry klidu a spokojenosti mužem a zvýšenou fyzickou přitažlivost k manželce. Třetí kategorie se týká **rodičovství**, muž-nastávající otec může aktivně sdílet a prožívat projevy dítěte (komunikace s dítětem – hlazení břicha, poslušání, povídání s dítětem břiše, studium literatury o těhotenství a po porodu) a připravovat se na období po narození dítěte (pořizovat potřebné věci pro dítě, zařizovat dětský pokoj). Vnímání těhotenství mužem je odlišné, jedná-li se o první nebo další dítě (podruhé náročnější, nutnost věnovat se druhému dítěti, potřeba větší angažovanosti v péči o dítě), jak uvedl jeden z mužů-otců v dotazníku: „*Těhotenství u druhého dítěte bylo tak nějak mimochodem, protože se stejně pořád běhalo kolem prvního.*“

5.3.3 Období plánování rodičovství až po narození dítěte – muž u porodu

Účastní-li se otec porodu, může se tato skutečnost pozitivně promítnout do jeho vztahu s manželkou/partnerkou i samotným dítětem, samozřejmě může být pro účastníčího se muže také stresujícím zážitkem. Ze 103 mužů-otců, kteří vyplnili můj dotazník, se 77 porodu svého dítěte účastnilo, 11 u porodu nebylo a 14 mužů-otců chtělo být u porodu, ale z určitého důvodu se zúčastnit nemohli. Jeden z mužů-otců uvedl, že jednou u porodu svého dítěte byl, u dalšího nebyl a třetího porodu se účastnit chtěl, ale z určitého důvodu to nebylo možné. Přítomnost muže u porodu je významná také z toho důvodu, aby u sebe měla rodící žena blízkou osobu, které může důvěřovat a vnímat v ní oporu.

Postoje mužů-otců k možné přítomnosti u porodu jsem zkoumala další otázkou v dotazníku. Pozitivní postoj k přítomnosti muže-otce u porodu, z celkového počtu 103 respondentů, uvedlo 83 mužů-otců, jeden uvedl negativní postoj a 19 mužů-otců postoj jiný. Pozitivní postoje můžeme rozdělit do tří kategorií. První z nich jsou **důvody přítomnosti**, proč se muži účastní porodu (psychická pomoc ženě, opora, psychická a fyzická podpora, „kontrola“ personálu v nemocnici, „povinnost“ muže být u porodu atd.). Druhou kategorií je **vnímání porodu**, kde muži popisují porod svého dítěte jako určitou zkušenost (neopakovatelný zážitek, společný zážitek, pozitivní vnímání atd.). Ukázkou důvodů přítomnosti a vnímání porodu mohou být odpovědi dvou respondentů dotazníku: *„Jsem přesvědčen o tom, že dva milující se lidé, kteří spolu počali dítě, by měli být spolu i ve chvílích zrodu nového života.“*, *„Byl jsem u porodu. Manželka byla ráda, cítila podporu a bezpečí. Porod proběhl výborně, takže máme nádherné emotivní společné zážitky. První křik děťátka, poprvé v náručí, poprvé u prsu.“* Poslední kategorií vyjadřující pozitivní postoj k přítomnosti muže-otce u porodu je **vztah po narození**, ten se týká jak vztahu k ženě (upevnění manželského/partnerského vztahu, vážení si manželky/partnerky), tak k dítěti (možnost být u narození dítěte, prohloubení vztahu k dítěti, pomoc dítěti, možnost vyprávět dítěti o jeho narození). Pozitivní postoj k porodu uvádí i respondent, který se porodu neúčastnil: *„Sám jsem to bohužel nezažil, ale myslím, že se jedná o pozitivní zážitek, rychleji si člověk uvědomí, že je skutečně otcem.“* Negativně je přítomnost muže u porodu chápána z důvodu možného narušování průběhu porodu. Jiné postoje k možnosti přítomnosti u porodu jsou různorodé – od nevyhraněného postoje, chápání porodu jako ženské otázky, otázky dobrovolnosti (účast u porodu na žádost manželky/partnerky, záleží na individuálním rozhodnutí každého) až po přání porod nevidět. Příkladem jiného postoje k přítomnosti muže u porodu je např. tato odpověď v dotazníku: *„(Muž) může být oporou manželce a kontrolovat průběh, ale bojím se, že v případě problémů to může mít nějaký negativní dopad. Názor nemám negativní, ale pozitivní říci také nemohu.“*

5.3.4 Období plánování rodičovství až po narození dítěte – otcovství

Muž-nastávající otec může prožívat určité obavy a nejistotu, např. zda zvládne svou otcovskou roli, jestli z něj bude dobrý táta, může mít různá přání týkající se otcovství, budoucnosti atd. Z odpovědí 103 mužů-otců v dotazníku vyplývá, že 46 z nich nemělo představy o otcovství a 56 z nich určité představy o otcovství mělo. Jeden z respondentů zatrhl obě

možnosti. Představy o otcovství tvoří čtyři kategorie. První z nich jsou **obavy**, coby starosti o zvládnání své otcovské role (obavy „jaký budu táta“, obavy o zvládnutí výchovy, obavy o zabezpečení rodiny atd.) a změny, které nastanou (obavy o změnu trávení volného času, obavy z nového životního režimu atd.). Svou představu o otcovství vyjádřil jeden z mužů-otců v dotazníku takto: „*Obavy z neznámého, nevěděl jsem, jestli to zvládneme, jestli já to zvládnou, postarat se např. i sám, co všechno se bude muset změnit, jaké jsou povinnosti rodiče – otce, přestože to je asi běžné a všude kolem, pro mě to bylo vše nové.*“ **Přání** je název další kategorie, zahrnující představy a touhy vyplývající z otcovství (přání zdraví, přání vychovat slušného člověka, snaha předcházet chybám ve výchově svých rodičů, idea velké rodiny a milujících dětí atd.). Třetí kategorie – **role otce** – je zaměřena na představy muže-otce samotného a představy o budoucnosti jeho dětí (změna priorit, učení se novým věcem, obohacení otcovstvím, rozvíjení talentu dětí, učení dětí v budoucnu jezdit na kole, plavat atd.). Poslední kategorií jsou **požadavky**, vyjadřující představy o „následcích“ otcovství (doživotní závazek, odpovědnost, omezení sportovních aktivit, změny v partnerském životě atd.).

Ve svém výzkumu jsem dále zkoumala, kdy muži začali vnímat sami sebe jako otce. Ze 103 respondentů jich 11 označilo okamžik potvrzení těhotenství manželky/partnerky, 31 mužů průběh těhotenství manželky/partnerky, 20 mužů se začalo vnímat jako otec při porodu dítěte, 33 mužů v okamžiku, kdy drželi své dítě poprvé v náručí, 4 muži v období jednoho roku po narození dítěte. Dva muži zahrnuli dvě možnosti najednou a dva muži uvedli jinou možnost – „*Ještě to tak nevnímám - ve věku 4 týdnů dítěte potřebuje dítě hlavně mámu s plnými prsy a je mu jedno, kdo ostatní se o něj zajímá. Očekávám, že tento pocit přijde se vzrůstajícími požadavky na řešení různých situací, při kterých maminky nestačí a tatínkové jsou vhodnější volba (hraní si, řešení problémů mezi jeho přáteli, sexuální dospívání, vzor).*“, „*V době pohlavního styku, který jsme měli za účelem početí.*“

5.3.5 Období po narození dítěte – partnerský život

Partnerský život prochází po narození dítěte určitou zkouškou následkem změn např. v komunikaci, intimní oblasti a může vést jak k upevnění vztahu, tak k období krize. Na otázku zda došlo k nějakým změnám v partnerském vztahu s manželkou/partnerkou po narození dítěte/dětí odpovědělo 30 mužů-otců záporně a 73 mužů-otců kladně. Tyto změny byly popsány z různých oblastí – citové (prohloubení vztahu, převrácení manželství vzhůru

nohama), volného času (nedostatek času s manželkou/partnerkou na sebe navzájem, nedostatek volného času obecně), péče o dítě (společná starost o dítě, v centru dění dítě atd.) a muže samotného (změna povahy, větší odpovědnost, únava atd.).

Muži-otcové měli odpovídat na otázku, k jaké změně došlo v oblasti jejich partnerského vztahu – z celkového počtu 71 odpovědí mužů-otců (dva respondenti neodpověděli) jich 55 uvedlo zlepšení/upevnění vztahu, 10 mužů-otců zadrželo odpověď zhoršení vztahu, jeden respondent zadržel jak zlepšení/upevnění, tak zhoršení vztahu a 5 mužů-otců uvedlo jinou odpověď (změna priorit; v některé oblasti zlepšení, v jiné oblasti zhoršení; je to stejné (2x); řešení jiných věcí, než do té doby).

Na otázku, zda došlo v intimní, sexuální oblasti k zlepšení, odpovědělo, z celkového počtu 69 respondentů (čtyři neodpověděli), 9 mužů-otců kladně. Možnost zhoršení v intimní, sexuální oblasti si vybralo 42 mužů, jeden respondent uvedlo zhoršení i zlepšení a 17 mužů-otců uvedlo jinou odpověď (v něčem zhoršení, v něčem zlepšení; je to stejné (5x); je to jiné (3x); období šestinedělí; ani lepší, ani horší; „s těma dvěma dětmi je to komplikovanější, ale jinak OK“; žádná změna (2x); prostě jiné; „musí se brát i v této oblasti jistý ohled na dítě a vyčerpání manželky (vše záleží na domluvě partnerů)“; „rozhodně je na to méně času, někdy není ani chuť“).

V otázce, k jaké změně došlo v oblasti vzájemné komunikace, uvedlo z celkového počtu 67 respondentů (6 neodpovědělo), 42 mužů-otců zlepšení, 12 mužů-otců zaznamenalo zhoršení, jeden respondent zadržel jak zlepšení, tak zhoršení a 12 mužů-otců odpovědělo jinak (je to stejné (6x); je to jiné (3x); „je to takový trochu nervóznější, protože děti křičí, zlobí, k tomu je potřeba udělat spousta věcí doma, takže není zatím moc času si v klidu povídat“; „komunikace je stejná, jen se mnohdy točí okolo jiných věcí než dříve“; „v komunikaci si myslím změny nenastaly, základem dobrého vztahu je především o všem si promluvit, jinak začnou vznikat problémy“).

5.3.6 Období po narození dítěte – volný čas

Období po narození dítěte přináší změnu denního i nočního režimu a životního stylu v rodině, se kterým také souvisí volný čas. Zda došlo ke změně trávení jejich volného času v období po narození dítěte/dětí jsem se ptala mužů-otců ve svém dotazníku. Z celkového počtu 103 respondentů jich 29 odpovědělo, že ke změně trávení jejich volného času nedošlo a 74 mužů-otců uvedlo, že ke změně trávení jejich volného času došlo. Odpovědi na

otázku, jakým způsobem došlo ke změnám trávení volného času mužů-otců jsem rozdělila do dvou kategorií. První z nich tvoří **kvantitativní změny**, které vyjadřují změnu v množství volného času – především úbytek (žádný volný čas, žádný volný čas s manželkou/partnerkou, nedostatek volného času, více času doma) a způsobu jeho trávení (omezení koníčků, úbytek sportování, omezení času na kamarády, omezení možností trávení volného času, změna životního stylu, méně cestování atd.) Druhá kategorie je tvořena **kvalitativními změnami** vyjadřujícími změny v obsahu trávení volného času (nové koníčky, trávení volného času s dítětem, volný čas věnovaný rodině, přizpůsobení se dítěti atd.). Ukázkou změny trávení volného času, která je ovlivněna narozením dítěte může být i odpověď jednoho z respondentů výzkumu: „*Postupně jsme se přestali stýkat s přáteli bez dětí (protože měli jiný náhled na trávení volného času – asi takový, jaký jsme měli my před narozením dítěte.*“

Narození dítěte s sebou přináší velmi často omezení volného času a jeho trávení mimo rodinu a dítě. V mém výzkumu jsem se zabývala tím, kolik odpolední nebo večerů týdně tráví muži-otcové mimo domov a to bez dítěte/děti. Ze 103 respondentů odpovědělo 31 mužů-otců, že tráví jedno odpoledne (večer) týdně mimo domov, 37 mužů-otců uvedlo dvě odpoledne (večery), 13 respondentů tři odpoledne (večery), dva muži-otcové tráví svůj čas odpoledne nebo večer čtyřikrát týdně mimo domov, dva respondenti uvedli, že tráví pět odpolední (večerů) mimo domov, jeden muž-otec tráví sedm odpolední (večerů) mimo domov, 17 mužů-otců uvedlo, že netráví ani jedno odpoledne (večer) mimo domov a pět respondentů uvedlo jinou odpověď. Jeden muž-otec sdělil, že tráví odpoledne (večer) mimo domov třikrát do roka, dvě odpovědi byly jedno až dvě odpoledne (večery) týdně a další odpověď byla doplněna o jednou měsíčně.

5.3.7 Období po narození dítěte – změny

Narození dítěte je také zásahem do rodinného rozpočtu, v mnoha rodinách znamená příjem nižší o jeden plat, částečně kompenzovaný peněžitou pomocí v mateřství a rodičovským příspěvkem. Zároveň dochází k pořizování věcí a potřeb pro dítě, které znamenají nemalé finanční výdaje. Ve svém dotazníku jsem se mužů-otců ptala, zda u nich došlo v období po narození dítěte ke změně finanční situace. 37 respondentů odpovědělo, že ke změně nedošlo a 66 sdělilo, že ke změně finanční situace došlo. Nejčastější odpovědi na otázku, jakým způsobem došlo ke změně finanční situace v období po narození dítěte/děti, bylo zhoršení

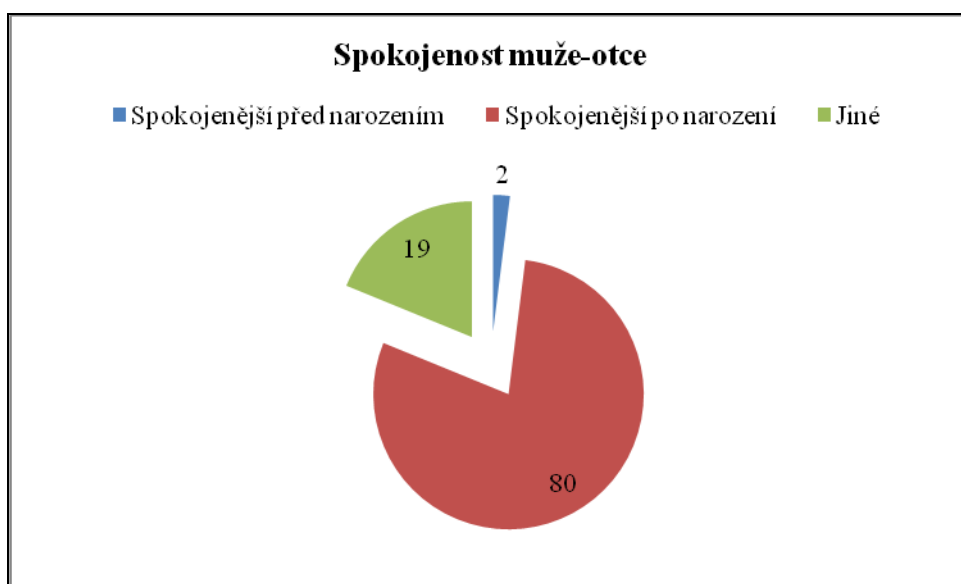
finanční situace a vyšší výdaje. Docházelo také ke zlepšení finanční situace, změně životního stylu, finančnímu napětí atd.

Vykonávání a dělení se o práci v domácnosti může být také ovlivněno narozením dítěte, přibývá povinností a záleží na domluvě a ochotě rodičů, zda a jakým způsobem si je rozdělí. V současné době ženy vyžadují po svých manželech/partnerech, aby se pravidelně zapojovali do péče nejen o dítě a rodinu, ale také o domácnost a to včetně spravedlivého rozdělení domácích prací, což je současně také obsahem aktivního otcovství. Ve svém výzkumu jsem se respondentů ptala, zda došlo k nějaké změně ve vykonávání prací v jejich domácnosti po narození dítěte/děti. 53 mužů-otců, z celkového počtu 103 respondentů, uvedlo, že k žádné změně nedošlo a 50 mužů-otců sdělilo, že k nějaké změně došlo. Tyto změny můžeme rozdělit do dvou kategorií. Do první z kategorií - **sdílení** - spadá rozdělení vykonávání prací v domácnosti a vzájemná pomoc manželů/partnerů, případně jejich okolí z pohledu mužů-otců (větší podíl zapojení se, občasná pomoc, převzetí určitých povinností, převzetí péče o dítě – žena nastoupila po šesti týdnech do zaměstnání – pomoc matky respondenta v péči o domácnost atd.) Druhou kategorií s názvem **rozdělení rolí** tvoří rozložení povinností v domácnosti mezi manžely/partnery v novém režimu ovlivněném potřebami dítěte (práce v domácnosti vykonává více manželka/partnerka, změna z dělení se o práci v domácnosti na povinnosti manželky, o domácnost pečuje pouze žena atd.) a ukazuje určitý pohled mužů-otců na skutečnost, že žena, která je na mateřské nebo rodičovské dovolené by měla, i přes nové povinnosti a péči o dítě, ve větší míře nebo úplně vykonávat sama práce v domácnosti.

Také společenský život muže-otce je ovlivněn po narození dítěte a to zejména různými omezeními, ale také určitým obohacením. Z celkového počtu 101 respondentů (dva muži-otcové neodpověděli) sdělilo 59 mužů, že nevnímají žádná omezení v jejich společenském životě a na veřejnosti po narození dítěte/děti, zato 42 mužů nějaká omezení vnímají. Tato omezení jsem rozdělila do dvou kategorií podle vnímání od spíše negativního po pozitivní. První z kategorií tvoří **omezení**, které ukazují změny množství, způsob trávení času a činností ve společnosti (nemožnost být vždy ve společnosti, brzké návraty, méně svobody, společenská omezení, nutnost zajištění hlídání dětí, nízká mobilita s kočárkem, nepřipravenost společnosti na potřeby dítěte atd.). Druhá kategorie se nazývá **obohacení** a obsahuje pozitivně vnímané následky otcovství ve společnosti a veřejnosti (zájem okolí, uznání a obdiv okolí, nové možnosti trávení volného času atd.) Jako příklad vnímaných omezení a

obohacení mužů-otců uvádím dvě z odpovědí respondentů v mém výzkumu: „Do hospody se už dostanu s kamarády taky málo, ale ono už mě to tam moc nebaví. Místo toho se více setkáváme se sousedy, kteří mají také malé děti, přes lét je jich plná ulice, rodiče postávají kolem, povídají si a k tomu tátové včetně mě popíjejí pivo – je to prostě něco jinýho, rozhodně ne horšího. Prostě všechno má svůj čas. Až do důchodu bych nechtěl pořád vysedávat po hospodách s kamarády.“, „Pozitivní, všichni se ptají, jak se máme a co děti, častější návštěvy přátel s dětmi v obdobném věku, zhoršená možnost urvat se a jít kdykoliv kamkoliv, nutno zajistit hlídání – omezené možnosti.“

Muž-otec se po narození dítěte musí adaptovat jak na novou rodičovskou roli, tak i na mnohé změny s tím související, ale přesto se může cítit spokojenější jako otec než v období, kdy otcem nebyl. Ve svém výzkumu jsem zkoumala, ve které fázi života se muži-otcové cítili a cítí spokojenější, zda v období před narozením dítěte/děti nebo po jeho/jejich narození. 80 mužů-otců, z celkového počtu 101 respondentů (dva muži-otcové neodpověděli), uvedlo, že se cítí spokojenější po narození dítěte, dva muži-otcové uvedli, že se cítili spokojenější před narozením dítěte/děti a 19 respondentů odpovědělo jinak (např. stejná spokojenost (5x); nejde to srovnat (4x); „ve školce“; „jde o odlišné kapitoly života“; „míra spokojenosti odpovídá věku, dříve jsem byl spokojený, protože jsem dítě nechtěl a neměl, nyní jsem spokojený, protože jsem dítě chtěl a mám“).

Obr. 1. Spokojenost muže-otce

5.3.8 Období po narození dítěte – péče o dítě

Má-li muž-otec dvě a více dětí, může docházet ke změnám v jeho vztahu k dříve narozeným dětem v souvislosti s narozením dalšího dítěte. V mém výzkumu muži-otcové uváděli, že žádné změny nezaznamenali, ale také že k určitým změnám došlo (snaha více se věnovat prvnímu dítěti, snaha zabránit žárlení, rozdělení pozornosti mezi děti, méně času na první dítě atd.) Jako ukázkou vnímání změn uvádím odpověď jednoho muže-otce v dotazníku: „*První dítě se muselo naučit, že není středem celého dění tak se s tím muselo vyrovnat a začalo poutat pozornost, což vyvolávalo spory. Vztah se ale myslím nijak neporušil.*“

Vytvářet si vztah se svým dítětem, naplňovat svou otcovskou roli a zároveň se spolupodílet na péči o dítě s manželkou/partnerkou je základem aktivního otcovství. Jakým způsobem se muži-otcové věnují svým dětem, jsem zjišťovala ve svém výzkumu. Způsoby, kterým se muži-otcové věnují svému dítěti/dětem jsem rozdělila do dvou kategorií. První kategorii **kvantitativní pohled** tvoří činnosti podle intenzity péče o dítě od vykonávání všech činností po minimální podíl na běžných činnostech (společná péče, běžné činnosti jen v nepřítomnosti manželky, všechny činnosti kromě kojení, trávení času spíše se starším dítětem, péče o dítě v omezené míře atd.) Druhou kategorií je **kvalitativní pohled**. Zde spadají běžné činnosti v péči o dítě, které muži-otcové ve výzkumu uváděli, že vykonávají (krmení, přebalování, procházky, koupání, uspávání atd.), a dále činnosti za účelem zabavení dítěte, jeho socializace, rozvoje apod. (hraní, „blbnutí“, čtení pohádek, povídání si, zpívání, plavání, sportování, učení novým věcem, ježdění na výlety, chození na hřiště, návštěvy kina, chození na návštěvy atd.).

5.3.9 Otcovství a role otce – muž na rodičovské dovolené

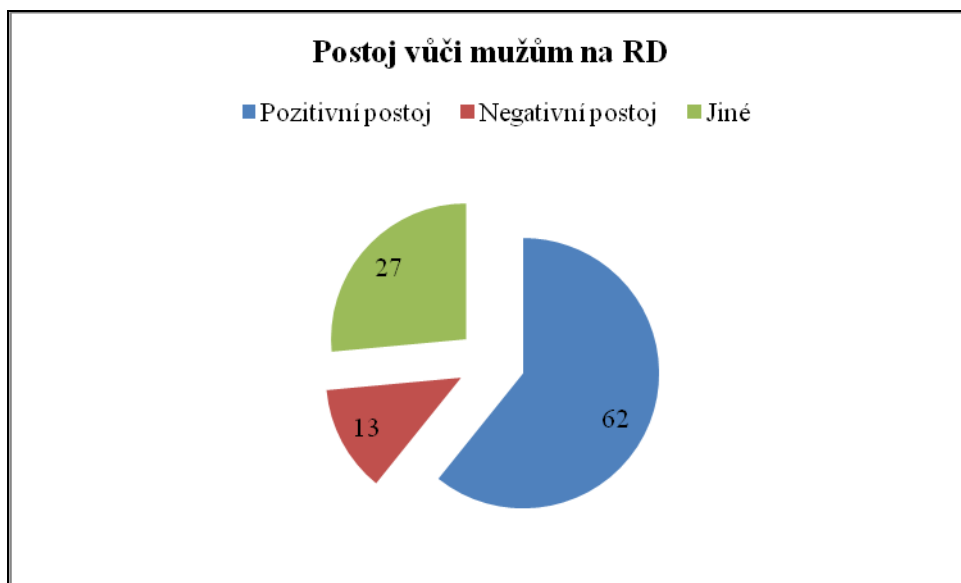
Přesto, že jsou muži schopni pečovat o děti stejně jako ženy, na rodičovskou dovolenou (dále již jen RD) jich nastupuje stále malý počet. Jaké postoje a názory mají muži-otcové na muže na RD a zda oni sami uvažovali o možnosti zůstat s dítětem na RD jsem zkoumala ve svém výzkumu. Pozitivní postoj vůči mužům na RD má podle odpovědí v dotazníku 62 mužů-otců z celkového počtu 102 respondentů (jeden neodpověděl), negativní postoj uvedlo 13 mužů-otců a 27 mužů-otců si vybralo postoj jiný.

Pozitivní postoje a názory mužů se pohybují v širokém rozmezí od obdivu vůči mužům na RD, uvědomování si náročnosti RD, přes možnost muže na RD poznat, co péče o dítě ob-

náší, právo vychovávat, až po chápání muže na RD jako normální běžné věci, který disponuje stejnou schopností pečovat o dítě jako žena-matka. Muži často uváděli možnost zůstat na RD jako volbu, individuální rozhodnutí a jako důvod zůstat na RD finanční důvody. Předchozí názory odráží následující vybrané ukázky pozitivních postojů z odpovědí v dotaznících: „*Myslím, že zůstat na rodičovské není snem žádného chlapa, nebo jen několika málo výjimek. Ti co zůstali tak učinili většinou z finančních důvodů. Přesto jim patří uznání.*“ a „*Je to moderní trend. Pokud žena má vysokou pozici či vyšší příjem než muž, tak by se muž měl přizpůsobit.*“ Respondent, který je na RD, uvádí, proč má pozitivní postoj vůči mužům na RD: „*Protože jsem se pro tuto volbu svobodně rozhodl a toto období si náramně užívám.*“

Negativní postoje vůči mužům na RD vyjadřují názory mužů-otců, že matka je osoba, která je pro dítě nenahraditelná a má ho vychovávat a pečovat o něj, muž na RD je něco nepřírodního. Další odpovědi bylo například, že si muž-otec nedokáže představit muže na RD. Jiný respondent uvedl, že má sice negativní postoj, ale pokud by to bylo výhodnější z finančního hlediska, měl by na RD být muž.

Jiný postoj mužů-otců se vyskytoval zejména jako neutrální postoj vůči mužům na RD, skutečnost závisící na rozhodnutí každého a na finanční situaci, dále jako pozitivní postoj, názor vyjadřující nenahraditelnost matky nebo nežádoucí možnost pro ně samotné. Jako příklady jiných postojů uvádím odpovědi vystihující předchozí popis: „*Ač nejsem mačista – myslím, že muž není pro trvalou výchovu dítěte neurologicky vybaven, i když je schopen v případě ztráty partnerku za zvýšeného úsilí zastoupit.*“, „*Není na tom nic negativního.*“, „*Stále si myslím, že v české společnosti je to trochu problém, muž ztrácí kariérově a na to doplácí rodina s nižším příjmem.*“

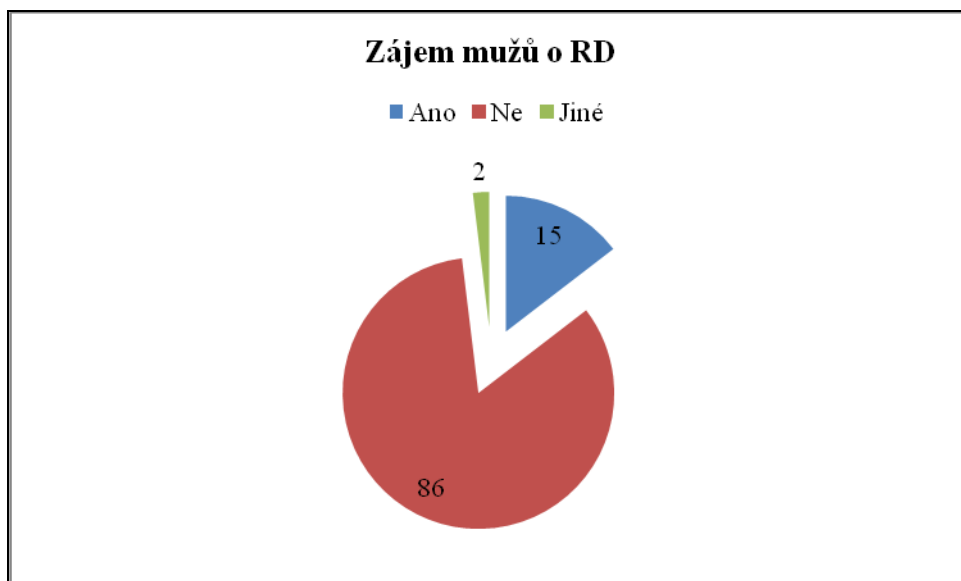
Obr. 2. Postoj vůči mužům na RD

Odpovědi na otázku, zda muži-otcové uvažovali nad tím, že by zůstali s dítětem na RD, byly vesměs záporné. 86 mužů-otců ze 103 respondentů nad touto možností neuvažovalo, 15 respondentů uvažovalo nad možností být na RD a dva muži uvedli jinou odpověď.

Muži, kteří uvažovali, že by zůstali s dítětem na RD, uváděli jako důvod především finance, mohli by zkusit, jaké to je, být na RD a podílet se na výchově. Svou (z mého pohledu zavádějící) představu o množství volného času muže na RD uvedl jeden z mužů-otců takto: „Měl bych spoustu volného času. Mohl bych se doma vzdělávat e-learningem v určitých oblastech.“

Muži, kteří neuvažovali, že by zůstali s dítětem na RD, uváděli jako příčinu zejména finanční důvody, žádný přínos, nezastupitelnost matky a to z důvodu tradice, lepší péče ženy a nemožnosti kojení. Dalšími argumenty byly např. pracovní důvody respondentů nebo jejich manželky/partnerky, seberealizace v zaměstnání, přání manželky/partnerky zůstat na RD, uvědomování si náročnosti RD a obavy, že by být na RD nezvládli. Následuje ukázka důvodů dvou respondentů mého výzkumu: „Vypadaly by mi i poslední vlasy.“, „Protože není důvod, proč bych měl být na mateřské, když mám manželku.“

Muži-otcové, kteří si vybrali jinou možnost, uváděli, že by zůstali na RD, pokud by se jednalo o nejvyšší nouzi nebo pouze krátkodobě, z důvodu matčiny nenahraditelnosti.

Obr. 3. Zájem mužů o RD

Ve výzkumu mě zajímalo, zda mají muži-otcové představu o tom, jak vypadá den na RD, jak pečovat o dítě a jaké činnosti je potřeba dělat. Respondenti často při popisu jednotlivých činností uváděli, že o průběhu dne na RD mají představu, protože o děti pečují a podílejí se i na pracích v domácnosti. Uváděné činnosti jsem rozdělila do čtyř kategorií. První z nich tvoří **péče o dítě**, skládající se nejčastěji z těchto, respondenty uvedenými, činností: krmení, podávání jídla, hraní, uspávání, spaní, vykonávání hygieny, přebalování, převlékání, koupání, celodenní péče o dítě, procházek, chození ven. Do druhé kategorie **domácnost** jsem zahrнула činnosti, uvedené muži-otci, které by vykonávali v oblasti domácích prací: celková péče o domácnost, úklid, praní, žehlení, luxování, umývání nádobí, nakupování, vaření, dále provádění domácích prací minimálně, nebo všechny činnosti v domácnosti kromě žehlení a praní. Třetí kategorii tvoří **aktivity s dětmi**, které by vykonávali muži-otcové, pokud by byli na RD, zde jsem zahrнула tyto nejčastěji se vyskytující se činnosti: sportování, chození na hřiště a na výlety, dívání se na pohádky a televizi, pohádka na dobrou noc, vzdělávání dítěte, povídání si, zabavení dítěte, dělání „blbostí“, návštěvy rodiny, známých atd. Poslední kategorie je nazvána **osobní aktivity** a týká se uvedených činnosti samotných mužů-otců, pokud by byli na RD, jako například: odpočinek, sebezdokonalování se ve znalostech a dovednostech, četba, činnost na počítači, milování se atd. Jako ukázkou představy dne na RD jednoho respondenta přepisuji jeho odpověď: „*Ranní hygiena, snídaně, dětské hry, příprava oběda, hry, oběd, hry, uspávání – nepodařilo se, hry, uspávání, spánek dítěte, úklid, brzké probuzení – pokus o nové uspání – nedaří se, uklidnění*

dítěte – stále brečí, pokus o hru – jakkoli zaujmout dítě – daří se – jen na chvíli, znovu uklidnění – bonbónek – uklidnění se daří, pokus o samostatné hraní dítěte – nedaří se, musím se zapojit, odbíhám od her – chystám svačinku – opět jsem donucen si hrát, svačíme – nedaří se, musím dítě přemlouvat – podobným – nepomáhá, následně pohádky v TV nebo PC – konečně chvílka klidu, procházky venku s cílem unavit dítě – nedaří se, unavím sebe, návrat domů, večere, chci jít spát.“

5.3.10 Otcovství a role otce – změny a role otce

Existuje široká škála typových zařazení otcovství, já jsem se ve výzkumu zajímala o to, jak muži-otcové charakterizují sami sebe jako otce. Jednotlivá sebepojetí jako otce se často obsahově překrývají a doplňují, proto někteří respondenti označili více možností. Jako otec učitel se charakterizovalo 17 mužů-otců, jako otec vychovatel 31 mužů-otců, sama sebe jako otce pečovatele vnímá 16 respondentů, otec „na hraní“ je role 57 mužů-otců, za toho „hodného“ se považuje 22 mužů-otců a 22 mužů-otců se charakterizuje jako ten „přísný“. 13 mužů-otců se charakterizovalo jinak („*vyvážený poměr všeho uvedeného*“ (3x); „*otec, který vede ke sportu*“; „*všechno dohromady*“ (2x); „*snaha odevzdat něco v každé oblasti*“; „*ještě jsem svoji roli nenašel*“; „*všechno dohromady- hraní, učení, ale i hodnost a přísnost, tak, aby bylo dítě dobře vychované a bylo vedeno tou správnou cestou*“; „*od každého něco - někdy je čas na hraní a blbosti a někdy ale musí děti vědět, že něco není sranda a tak jsem vážný a přísný, někdy je něco učím, že poslouchají*“; „*něco mezi Mao Ce-tungem a Boženou Němcovou*“; „*otec vzor ve všech oblastech*“; „*snažím se od každého trochu, člověk se učí být otcem*“).

Vývoj a naplňování otcovství je ovlivňováno vlastní výchovou muže-otce, vztahem ke svému otci a všechny tyto skutečnosti pak ovlivňují vztah muže-otce zase ke svým dětem. Zda muži-otcové vnímají rozdíl mezi tím, jak se jim věnovali jejich otcové, když byli dítě a jak se oni nyní věnují dítěte/dětem, jsem zjišťovala další otázkou v dotazníku. Z odpovědí respondentů vyplývá, že 53 mužů-otců vnímá rozdíl mezi tím, jak se jim věnovali jejich otcové a jak nyní oni věnují svým dětem, 47 respondentů rozdíl nevnímá, jeden muž-otec uvedl, že případný rozdíl nedokáže posoudit. Z celkového počtu 103 respondentů dva neodpověděli. Uvedené rozdíly tvoří dvě kategorie. Muži-otcové, kteří rozdíl vnímají, jej popisovali jednak z pohledu sebe ke svému otci a jednak z pohledu sebe ve vztahu k dítěti/dětem. První kategorii **pohled sebe ke svému otci** tvoří vzpomínky na jednání a

chování otce respondentů, když byli malí (absence otce) a to i v porovnání se současností (jiný čas, jiné možnosti, jiná doba – dříve oddělení rolí, dnes prolínání). Druhá kategorie **pohled sebe ve vztahu k dítěti/dětem** popisuje vnímané rozdíly směrem ke svému dítěti/dětem (intenzivnější péče, změny v přístupu, menší přísnost, více komunikace, kamarádštější vztah, více času věnovaného rodině, větší podíl zapojení se atd.)

Otcovství může přinášet také změny v postojích a hodnotovém žebříčku mužů-otců po narození dítěte/děti. Ve svém výzkumu jsem zjišťovala, jestli tyto změny muž-otcové vnímají a jakým způsobem se jejich postoje a hodnotový žebříček změnil. Z celkového počtu 102 respondentů (jeden neodpověděl) jich 63 odpovědělo, že ke změnám došlo a 39 mužů-otců uvedlo, že ke změnám nedošlo. Na otázku, jakým způsobem se změnilo postojové a hodnotové žebříček, uváděli nejčastěji muži-otcové změnu priorit (na prvním místě děti, na prvním místě rodina, na prvním místě zdraví, zajištění spokojenosti a výchovy atd.), více si vážení zdraví, rodiny, života, nalezení smyslu života a další. Příkladem změny postojů je odpověď jednoho z mužů-otců v dotazníku: *„Ještě větší úcta k životu než dříve. Je to dřina nosit, porodit a vychovat človíčka.“*

Naplňování otcovství je náročné a může přinášet pozitivní i negativní změny, prožitky a zkušenosti. O shrnutí, co otcovství přináší a také bere, jsem požádala muže-otce ve svém výzkumu. Sdělení jsem rozdělila do dvou kategorií. První z nich se nazývá **přínos** a patří zde pozitivně vnímané důsledky otcovství (zkušenosti, zážitky, naplnění a smysl života, přehodnocení hodnot v životě, prohloubení vztahu s manželkou, štěstí, radost z dítěte, spokojenost, větší přínos než ztráta, učení se novému, síla do řešení situací v budoucnosti, chuť do života, lásku dítěte, zvýšení statutu ve společnosti atd.). Druhá kategorie **ztráta** obsahuje spíše negativně vnímané důsledky otcovství (zhoršení životní situace, pokles příjmů, úbytek volného času, starosti, strach o dítě, odpovědnost, omezení společenského života, méně svobody, omezení koníčků, ztráta klidu a pohodlí, únava, úbytek spánku, zhoršení manželského vztahu atd.). Dále uvádím příklady shrnutí, co mužům-otcům otcovství dalo, případně vzalo: *„Otcovství mi obecně jen a jen dalo, nyní sice máme málo volného času s manželkou, ale to je dáno tím, že jsou děti malé a vyžadují maximální péči obou rodičů.“*, *„Jenom dalo, to špatné přehlížím, neboť pohled na dceru, jak se na Vás směje, nebo se přitulí, překoná všechny starosti nebo problémy.“*, *„Trápí mě, že jsem se syna nemohl zeptat, jestli na svět vůbec chtěl.“*, *„Otcovství mi vzalo svobodu volného času a pohybu. (Nelituji.) Člověk má nyní velkou odpovědnost.“*

5.4 Vyhodnocení předpokladů

Otcovství sebou přináší mnoho změn v různých oblastech života, mezilidských vztazích i hodnotovém žebříčku. Podle mého výzkumu se muž-nastávající otec potýká s adaptací na rodičovství, prožívá těhotenství spolu se svou manželkou/partnerkou a často se zabývá různými představami o otcovství, jako jsou přání, obavy, vize své otcovské role atd. Současní muži se účastní porodu svého dítěte, mají pozitivní postoj k mužům na rodičovské dovolené, ale sami neuvažují nad tím, že by s dítětem na rodičovské dovolené zůstali. Muži-otcové pečují aktivně o své děti a podílí se na pracích v domácnosti. Muži-otcové spíše nevnímají omezení ve společenském životě a na veřejnosti a díky otcovství se cítí spokojenější po narození dětí než před ním.

Předpoklad 1: Více než 50 % mužů je přítomno u porodu. – Tento předpoklad je pravdivý. 75 % mužů se účastnilo porodu svého dítěte a téměř 14 % mužů chtělo být u porodu, ale z určitého důvodu se účastnit nemohlo.

Předpoklad 2: Více než 50 % mužů uvažovalo nad tím, že by zůstali místo své manželky/partnerky s dítětem na rodičovské dovolené. – Tento předpoklad není pravdivý. Pouze cca 15 % mužů uvažovalo, že by zůstalo s dítětem na rodičovské dovolené.

Předpoklad 3: U více než 50 % mužů-otců dochází ke změnám v hodnotovém žebříčku. – Tento předpoklad je pravdivý. U cca 62 % mužů se změnil hodnotový žebříček po narození dítěte/dětí.

Předpoklad 4: Ke změnám v životě muže-otce dochází častěji v oblasti finanční, než v oblasti volného času. – Tento předpoklad je nepravdivý. Ke změně ve finanční situaci v období po narození dítěte/dětí došlo jen u 64 % mužů, ke změnám v oblasti trávení volného času v období po narození dítěte/dětí u cca 72 % mužů.

Předpoklad 5: Více než 50 % mužů-otců si myslí, že po narození dítěte došlo k zlepšení/upevnění jeho partnerského vztahu s manželkou/partnerkou. – Tento předpoklad je pravdivý. Zlepšení/upevnění partnerského vztahu s manželkou/partnerkou po narození dítěte/dětí uvedlo cca 79 % mužů.

Předpoklad 6: Více než 50 % mužů-otců vnímá rozdíl mezi tím, jak se svým dětem věnují oni, a tím, jak se jim samotným věnovali jejich otcové. – Tento předpoklad je nepravdivý.

Pouze 47 % mužů-otců vnímá rozdíl mezi tím, jak se svým dítětem věnují oni a tím, jak se jim samotným věnovali jejich otcové, když byli malí.

Předpoklad 7: Vnímání změn po narození dítěte je odlišné jedná-li se o dítě první nebo o děti další. – Tento předpoklad je pravdivý. 72 % mužů-otců uvedlo, že vnímají změny po narození dítěte odlišně v závislosti na tom, zda se jedná o první nebo další dítě.

Předpoklad 8: Více než 50% mužů-otců se cítí spokojenější po narození dítěte, než před jeho narozením. – Tento předpoklad je pravdivý. 79 % mužů-otců uvedlo, že se cítí spokojenější po narození dítěte, než před jeho narozením.

Předpoklad 9: Více než 50% mužů necítí omezení ve společenském životě, na veřejnosti po narození dítěte. – Tento předpoklad je pravdivý. 58 % mužů-otců nevnímá omezení ve společenském životě, na veřejnosti po narození dítěte/děti.

5.5 Závěrečná zpráva o výzkumu

Vyhodnocením získaných dat jsem zjistila, že u mužů-otců dochází po narození dítěte/děti ke změnám zejména v oblastech partnerského vztahu, finanční situace, bydlení, zaměstnání, volného času, vnímání spokojenosti v životě, hodnotového žebříčku a v oblasti emocí. Vnímání těchto se změn se často pohybuje na široké škále od negativního, přes neutrální, až po pozitivní. Jednotlivé změny jsou podrobně popsány ve výstupní studii výzkumu. Jedny z prvních změn, které přicházejí v rámci otcovství, se týkají těhotenství manželky/partnerky - u muže se objevují emoce, postupně se adaptuje na přicházející rodičovství, s obavami, přáními přemýšlí o budoucnosti a důsledcích, které nastanou po narození dítěte. Významným zážitkem v životě muže je účast u porodu svého dítěte – k rozhodnutí být porodu vede muže mnoho důvodů, hlavními je opora manželce/partnerce a možnost být při narození dítěte. Dochází při něm také ke změně (zejména upevnění) vztahů s manželkou/partnerkou i s dítětem. Velká část mužů-otců o své děti po narození pečuje, vykonává jak běžné každodenní činnosti uspokojující základní potřeby dítěte, tak si s ním hraje, pomáhá mu se socializací, podporuje jeho rozvoj a rozvíjí vzájemný vztah otec - dítě. Proměnou po narození dítěte prochází i partnerský vztah, do dvojice muž – žena přibývá další člen, díky kterému dochází ke změně v životním rytmu a stereotypu také mezi partnery. Pozornost je věnována dítěti a ubývá volného času jen pro muže a ženu navzájem, změny provázejí také oblast citů. Změna v komunikaci mezi mužem-otcem a jeho manžel-

kou/partnerkou je po narození dítěte vnímána zejména jako pozitivní – zlepšení komunikace, celkově v partnerském vztahu dochází k upevnění/zlepšení. Zato v oblasti intimní, sexuální jsou změny po narození dítěte chápány jako negativní – zhoršení intimního života. Oblast volného času je další z oblastí, ve které po narození dítěte dochází u muže-otce ke změnám. Velká část mužů-otců pociťuje negativně úbytek volného času, nová omezení v možnostech a způsobu jeho trávení, ale i pozitivní změny, jako jsou nové možnosti trávení volného času. Muži-otcové jsou ve většině případů schopni a ochotni se o dítě starat, mají představu o činnostech a aktivitách vykonávaných v běžném dni tráveném s dítětem a vůči mužům na rodičovské dovolené mají pozitivní postoje. Přesto sami o možnosti zůstat s dítětem na rodičovské dovolené neuvažují a to zejména z finančních důvodů. Vnímání otcovství a role otce mužem je ve velké míře doprovázeno zvýšením spokojenosti v životě. Často je ovlivněno vztahem s otcem a vzpomínkami na dětství a také mění hodnotový žebříček muže-otce. Výsledky mého výzkumu je možno využít jako studii otcovství současných mužů-otců, zejména monitoringu změn, ke kterým dochází po narození dítěte, míry uplatňování aktivního otcovství a postojů k využívání rodičovské dovolené muži-otci. Z výsledků výzkumu vyplývají tyto návrhy a doporučení pro oblast praxe: podpora mužů-otců v jejich adaptaci na rodičovství prostřednictvím různých kurzů a setkávání se s dalšími otci; umožnění mužům-otcům trávit čas se svým dítětem co nejdříve po jeho narození a celodenně o něj pečovat (učit se otcovství), být oporou své manželce/partnerce a to prostřednictvím uzákoněného institutu otcovské dovolené, spojené s vyplácením příspěvku a to ve výši pobíraného platu, omezené například výší průměrné mzdy v České republice; pokračování v prezentování aktivního otcovství a role muže-otce v životě dítěte v médiích a motivování zaměstnavatele k zavádění opatření umožňujících sladování rodinného a profesního života mužů-otců.

ZÁVĚR

Naplňování otcovství není jednoduchá záležitost, již od oznámení těhotenství manželky/partnerky se nastávající otec začíná adaptovat na rodičovství. Pozornost okolí v tomto okamžiku je věnována těhotné ženě a dítěti rostoucímu v bříšku. Ovšem i muž prožívá něco nového, neznámého a začíná se těšit na to, co přijde a zároveň se obávat o sebe – zda roli otce zvládne, bude dobrým rodičem a zabezpečí-li dostatečně rodinu, dále má obavy o svou manželku/partnerku i dítě – záleží mu na jejich zdraví a přeje si, aby celé období čekání, než se dítě narodí, bylo bezproblémové. Už v těchto chvílích je potřeba, aby byla na nastávajícího otce upřena pozornost okolí a také mu bylo umožněno sdílet ženino těhotenství, komunikovat s dítětem a připravovat se na rodičovství. Okamžik příchodu dítěte na svět je pro muže jedinečným zážitkem, který má nejčastěji pozitivní vliv na jeho vztah s manželkou/partnerku i dítětem. Mnohdy právě u porodu si muž uvědomuje, že sám sebe vnímá jako otce. Pocity radosti, že se dítě narodilo, se mísí s uvědomováním si změn, které přicházejí a s přizpůsobováním se svého životního stylu potřebám dítěte. Změny ve finanční situaci pokračují, výdaje přibývají a muž se stává hlavním živitelem rodiny. Možnost, že by muž-otec zůstal s dítětem na rodičovské dovolené, spíše nezvažuje a to zejména z finančních důvodů – jeho příjem je vyšší než rodičovský příspěvek a také než předchozí manželčin/partnerčin příjem. Má-li společnost zájem na tom, aby větší procento mužů zůstávalo na rodičovské dovolené, měla by nastavit podmínky rodičovské dovolené, rodičovského příspěvku a např. institutu otcovské dovolené (bude-li uvedena do praxe) tak, aby motivovala samotné muže-otce, jejich zaměstnavatele a zároveň byla výhodná i pro rodiny s dítětem. Velkou změnou po narození dítěte je pro muže-otce úbytek volného času a jiné způsoby jeho trávení, muži-otcové tráví více času doma se svou rodinou, pečují o dítě a také se více zapojují do prací v domácnosti. To, jakým způsobem muži-otcové o své děti pečují a věnují se jim, je ovlivněno zkušenostmi, které zažili oni sami, když byli děti – často si uvědomují problémové oblasti ve vztahu se svým otcem a snaží se jim vyvarovat ve výchově svých dětí. Otcovství může pro muže-otce znamenat určitou ztrátu financí, volného času, svobody, ale přináší mnohem více pozitivních zkušeností a zážitků a velmi často také naplnění života.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

Monografie:

- [1] BAKALÁŘ, E. *Průvodce otcovstvím aneb bez otce se nedá (dobře) žít*. Praha: Vyšehrad, 2002. ISBN 80-7021-605-0.
- [2] BURGESSOVÁ, A. *Návrat otcovství: jak se stát moderním otcem*. Brno: JOTA, 2004. ISBN 80-7217-296-4.
- [3] FÜRST, M. *Psychologie*. Olomouc: Votobia, 1997, ISBN 80-7198-199-0.
- [4] HAŠKOVÁ, H. *Fenomén bezdětnosti*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2009. ISBN 978-80-7419-020-9.
- [5] KERN, H., et al. *Přehled psychologie*. Praha: Portál, 2000. 3. vyd. ISBN 80-7178-426-5.
- [6] MATOUŠEK, O. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. Praha: Sociologické nakladatelství, 1997. 2. vyd. ISBN 80-85850-24-9.
- [7] MOŽNÝ, I. *Rodina a společnost*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2006. ISBN 80-86429-58-X.
- [8] MÜLLER, L., MÜLLER, A. (ed.), *Slovník analytické psychologie*. Praha: Portál, 2006. ISBN 80-7178-863-5.
- [9] OAKLEYOVÁ, A. *Pohlaví, gender, společnost*. Praha: Portál, 2000. ISBN 80-7178-403-6.
- [10] PEACHEY, M. *Ahoj, tati*. Brno: Jan Melvil Publishing, 2007. ISBN 978-80-903912-3-9.
- [11] SEDLÁČEK, L., PLESKOVÁ, K. (ed.), *Aktivní otcovství*. Brno: NESEHNUTÍ, 2008. Dostupný také z WWW:
<http://nesehnuti.cz/publikace/Brozura_AO_na_web.pdf>. ISBN 978-80-903228-9-1.
- [12] SMĚKAL, V. *Pozvání do psychologie osobnosti. Člověk v zrcadlení vědomí a jednání*. Brno: Společnost pro odbornou literaturu – Barrister & Principál, 2009. 3. vyd. ISBN 978-80-87029-62-6.

- [13] ŠVARŤÍČEK, R., ŠEDOVÁ, K. a kol. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-313-0.
- [14] VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie II. Dospělost a stáří*. Praha: Karolinum, 2007. ISBN 978-80-246-1318-5.
- [15] *Všeobecná encyklopedie ve čtyřech svazcích. Díl 3 M-R*. Praha: Dům OP Diderot, 1997. ISBN 80-85841-35-5.
- [16] ZOJA, L. *Soumrak otců: archetyp otce a dějiny otcovství*. Praha: PROSTOR, 2005. ISBN 80-7260-145-8.

Internetové zdroje:

- [17] Český statistický úřad. *Míra ekonomické aktivity – muži ve věku 15 – 64 let*. Pramen: Eurostat, 11/11/2010. [online]. [cit. 2011-3-18]. Dostupný z WWW: <[http://www.czso.cz/csu/2010edicniplan.nsf/t/00002AB1CE/\\$File/1607100303.pdf](http://www.czso.cz/csu/2010edicniplan.nsf/t/00002AB1CE/$File/1607100303.pdf)>.
- [18] Český statistický úřad. *Míra ekonomické aktivity – ženy ve věku 15 – 64 let*. Pramen: Eurostat, 11/11/2010. [online]. [cit. 2011-3-18]. Dostupný z WWW: <[http://www.czso.cz/csu/2010edicniplan.nsf/t/00002AB1CB/\\$File/1607100302.pdf](http://www.czso.cz/csu/2010edicniplan.nsf/t/00002AB1CB/$File/1607100302.pdf)>.
- [19] Český statistický úřad. *Podíly zaměstnanců, placený čas a hrubé měsíční mzdy podle hlavních tříd KZAM a pohlaví - rok 2009*. [online]. [cit. 2011-3-18]. Dostupný z WWW: <[http://www.czso.cz/csu/2010edicniplan.nsf/t/2A0046F4B3/\\$File/w310910A01.pdf](http://www.czso.cz/csu/2010edicniplan.nsf/t/2A0046F4B3/$File/w310910A01.pdf)>.
- [20] KUNDRA, L. *Proequality. Legislativní možnosti podpory aktivního otcovství*. 2009. [online]. [cit. 2011-3-23]. Dostupný z WWW: <<http://www.proequality.cz/res/data/005/000650.pdf>>. ISBN 978-80-87110-14-0>.
- [21] Ministerstvo práce a sociálních věcí. *Akční plán na podporu rodin s dětmi pro období 2006 – 2009*. [online]. [cit. 2011-3-10]. Dostupný z WWW: <http://www.mpsv.cz/files/clanky/2991/Akzni_plan.pdf>.

- [22] Ministerstvo práce a sociálních věcí. *Národní koncepce rodinné politiky*. [online]. [cit. 2011-3-23]. Dostupný z WWW: <http://www.mpsv.cz/files/clanky/2125/koncepce_rodina.pdf>.
- [23] Ministerstvo práce a sociálních věcí. *Slučitelnost profesních a rodinných rolí*. [online]. [cit. 2011-3-23]. Dostupný z WWW: <<http://www.mpsv.cz/cs/4>>.
- [24] Ministerstvo práce a sociálních věcí. *Soubor prorodinných opatření - Prorodinný balíček*. [online]. [cit. 2011-3-10]. Dostupný z WWW: <http://www.mpsv.cz/files/clanky/5898/komplet_balik.pdf>.
- [25] Ministerstvo práce a sociálních věcí. *Táto, jak na to?* [online]. [cit. 2011-3-10]. Dostupný z WWW: <<http://www.mpsv.cz/cs/8351>>.
- [26] Ministerstvo práce a sociálních věcí. *Tisková zpráva*. Praha 27. 4. 2010. [online]. [cit. 2011-3-23]. Dostupný z WWW: <<http://www.mpsv.cz/files/clanky/8685/27042010.pdf>>.
- [27] STEHLÍKOVÁ, I. „Těhotný tatínek“ aneb syndrom Couvade. [online]. [cit. 2011-3-23]. Dostupný z WWW: <<http://www.babyonline.cz/tehotenstvi/tehotny-tatinek.html>>.

Seriálová publikace – časopis:

- [28] STACKEOVÁ, D., BÖHMOVÁ, M. PSYCHOSOM. Psychologické aspekty přítomnosti otců u porodu. *Časopis pro psychosomatickou a psychoterapeutickou medicínu*. Liberec: LIRTAPS, Ročník VIII: 4/2010. ISSN 1214-6102.
- [29] SUCHÝ, A. Hlava rodiny pod tlakem. *Moje psychologie*. Mladá fronta a.s., 2009. č. 7-8/2009, ročník 4. ISSN 1802-2073.

Článek v časopise – internetový zdroj:

- [30] POLLMANN-SCHULT, M. Wenn Männer Väter werden - Über die Auswirkungen der Vaterschaft auf Freizeit, Lebenszufriedenheit und familiäre Beziehungen. *Zeitschrift für Familienforschung - Journal of Family Research* [online]. 2010, Vol. 22 Issue 3 [cit. 2011-3-19], p350-355. Dostupný z WWW: <<http://web.ebscohost.com/ehost/pdfviewer/pdfviewer?sid=2d80a4b1-ed1b-4b38-852a-7c89e15b41fe%40sessionmgr10&vid=1&hid=14>>. ISSN 14372940.

- [31] POTANČOK, J. Zmeny v chápaní úlohy otca v súčasnej rodine. *Sociologia* [online]. 2010, Vol. 42 Issue 2 [cit. 2011-3-19], p113-133. Dostupný z WWW: <<http://web.ebscohost.com/ehost/pdfviewer/pdfviewer?sid=457cda8a-c582-462e-9417-b949927aab04%40sessionmgr13&vid=1&hid=14>>. ISSN 00491225.
- [32] PREMBURG, A., HELLSTRÖM, A. - L., BERG, M. Experiences of the first year as father. *Scandinavian Journal of Caring Sciences* [online]. 2008, Vol. 22 Issue 1 [cit. 2011-3-19], p56-63. Dostupný z WWW: <<http://web.ebscohost.com/ehost/pdfviewer/pdfviewer?sid=aadea540-0f8c-4218-8376-ef40ca67c316%40sessionmgr15&vid=1&hid=14>>. ISSN 02839318.

Příspěvek ve sborníku:

- [33] KUBIČKOVÁ, A., KONEČNÁ, H. Úloha muže při plánování rodičovství. In *Sborník referátů*, Pelhřimov: Společnost pro plánování rodiny a sexuální výchovu v Praze a Nová tiskárna Pelhřimov, 2008, s. 91-92, Dostupný také z WWW: <<http://www.planovanirodiny.cz/view.php?cisloclanku=2008110201>>. ISBN 978-80-86559-99-5.

WWW stránka – příspěvek ve sborníku:

- [34] HOLÁSKOVÁ, K. Sociální neverbální komunikace se ženou v první době porodu. In *Sborník z kongresu*, Pardubice, 1998. Dostupný z WWW: <<http://www.planovanirodiny.cz/view.php?cisloclanku=2007103101>>.

SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK

RD Rodičovská dovolená

ZVO Základní výzkumná otázka

SVO Specifická výzkumná otázka

TO Tazatelská otázka

SEZNAM OBRÁZKŮ

<i>Obr. 1. Spokojenost muže-otce.....</i>	<i>65</i>
<i>Obr. 2. Postoj vůči mužům na RD</i>	<i>68</i>
<i>Obr. 3. Zájem mužů o RD</i>	<i>69</i>

SEZNAM TABULEK

<i>Tab. 1. Harmonogram výzkumu.....</i>	48
---	----

SEZNAM PŘÍLOH

- P I Schéma polostrukturovaného rozhovoru
- P II Přepis rozhovorů
- P III Dotazník

PŘÍLOHA P I: SCHÉMA POLOSTRUKTUROVANÉHO ROZHOVORU

Úvodní otázky:

Kolik máš let?

Kolik máš dětí a jakého jsou věku?

Jsi ženatý?

Hlavní otázky:

(ZVO) K jakým kvalitativním změnám dochází v životě muže, který se stal otcem?

- (SVO1) K jakým změnám dochází v období od plánování rodičovství k období narození dítěte?
- (TO1) Co si myslíš o plánovaném rodičovství? Jsou tvoje děti plánované?
- (TO2) Jaká byla tvoje reakce, když ti žena sdělila, že je těhotná?
- (TO3) Jak jsi prožíval těhotenství tvé ženy?
- (TO4) Zkus říct, jaké jsi měl představy o tom, až se staneš otcem – o otcovství. (Splnily se?)
- (TO5) Jaký je tvůj názor na přítomnost muže u porodu? (Byl jsi ty sám u porodu?)
- (TO6) Jaké jsi měl pocity, když se tvé dítě narodilo?
- (TO7) Vzpomeneš si na okamžik, kdy sis uvědomil, že jsi otec? Měl jsi obavy z toho, jak budeš zvládat roli otce?
- (SVO2) K jakým kvalitativním změnám dochází v partnerských vztazích po narození dítěte?
- (TO8) Jakým způsobem se změnil tvůj vztah se ženou po narození dětí?
- (TO9) Dochází k nějakým konfliktním situacím s tvou ženou v souvislosti s péčí, výchovou Vašich dětí?
- (SVO3) K jakým změnám dochází v historickém vymezení role otce a tradičním rozdělení rolí v rodině?

- (TO10) Co si myslíš o tradičním rozdělení rolí v rodině, kde je žena považována za ochránkyni rodinného krbu, pečuje o děti a domácnost a muž je považován za toho, kdo je hlavním živitelem a hlavou rodiny?
- (TO11) Dochází podle tebe v dnešní době ke změně vnímání otcovství, role otce?
- (TO12) Jaký je tvůj názor na muže na rodičovské dovolené? Uvažoval jsi o tom, že by si zůstal na rodičovské dovolené?
- (SVO4) Jaké jsou kvalitativní změny v životě muže v souvislosti s narozením dětí a jeho vztahem k nim?
- (TO13) Došlo ke změně Vaší finanční situace v souvislosti s narozením dětí?
- (TO14) Vzdal ses něčeho materiálního, co jsi chtěl mít, kvůli svým dětem?
- (TO15) Vnímáš nějaká omezení na veřejnosti, ve společnosti po narození dětí?
- (TO16) K jakým změnám došlo v tvém společenském životě po narození dětí?
- (TO17) Jak se změnil způsob trávení tvého volného času před narozením dětí a nyní?
- (TO18) Jakým způsobem trávíš volný čas se svými dětmi? (Hrou nebo i zapojením do běžných činností?)
- (TO19) Kolik času trávíš se svými dětmi?
- (TO20) Je nějaká činnost, kterou děláš se svými dětmi pravidelně jenom ty?
- (TO21) Změnily se tvé postoje, žebříček hodnot narozením dětí?
- (TO22) Kdyby ses měl charakterizovat jako otce, jak by ses popsal? (např. otec pečovatel, otec učitel, otec vychovatel...)
- (TO23) Porovnáš-li svůj život před narozením dětí a teď, kdy si se cítil šťastnější, spokojenější?
- (TO24) Kdybys měl shrnout, co ti otcovství dalo, případně vzalo, co by to bylo?

Je něco, na co jsme během rozhovoru zapomněli?

Chtěl by si zdůraznit nějakou oblast, problém o kterém jsme se bavili?

PŘÍLOHA P II: PŘEPIS ROZHOVORŮ

ROZHOVOR č. 1

T: tazatel

R: respondent

T: Kolik je ti let?

R: Třicet pět a něco.

T: Kolik máš dětí a kolik mají ty děti let?

R: Dvě děti, devět a půl roku a osm měsíců.

T: Jsi ženatý?

R: Ano. Poprvé.

T: Co si myslíš o plánovaném rodičovství?

R: No, my jsme měli obě dvě děti v podstatě plánované, takže jsme to brali jako normální věc, že jsme se takhle rozhodli a poté, co jsme se rozhodli, tak jsme akorát čekali, až to přišlo. No, v podstatě jsme ani nemuseli dlouho čekat, takže jsme tady s tím plánováním nezažili různé takové starosti, co má hodně jiných párů. Že to nejde, nedaří se, ať už z jednoho nebo z druh., z jedné nebo z druhé strany. Takže tady toto jsme nezažili a v podstatě tak, jak jsme si to tak nějak rozhodli, tak to vždycky velmi brzo bylo.

T: Dobře. A když teda se vám to podařilo, tak samozřejmě nejprve to zjistila asi manželka, tak jaká byla tvoje reakce na to, když ses to dozvěděl? Když ti to řekla?

R: No, u prvního dítěte to zjistila poprvé manželka, u druhého jsem to začal tušit dřív, jak ona nechtěla tomu ani věřit, že by to tak mohlo být, tak brzo.

T: Ano?

R: No... a tak to jsou takové ty symptomy, které, které jsem vyzoroval, no a pocít jaký jsem měl, když jsem se to dozvěděl, tak radost, že to tak takhle hned vyšlo. Tak jak jsme si přáli.

T: A jak jsi teda to těhotenství své manželky prožíval? Jestli jsi s ní nějak i nějak zapojoval, teďka je takové třeba moderní povídat si s tím dítětem, pouštět mu hudbu a podobně, ještě když je v bříšku...

R: No, hudbu jsme mu myslím ani takhle nepouštěli, ani jednou, mám pocit, a když si vzpomenu, tak asi u obou jsem nějaké to slovo s tím břichem prohodil. A často to bylo v takové té rovině jako objetí a držení.

T: A teda když už jsi věděl, že to miminko přijde, že jako je v bříšku, tak jaké jsi měl představy o tom, že se teda staneš tátou? Jestli to byly nějaké spíš obavy nebo takové přání do budoucna. A jestli to bylo spíše u toho prvního nebo druhého dítěte, kdy jsi ještě vlastně nevěděl, jakoby do čeho jdeš?

R: No tak bylo to u toho prvního, tam člověk neví, do čeho jde. No a tam byly obavy jednak z té role otce jako takové, že jestli to člověk zvládne, jestli si bude vědět jak se v které situaci zachovat, jestli nebude moc přísný nebo naopak moc benevolentní, aby prostě z toho dítěte nějak vyrostl správný člověk. No a u toho druhého už jsem věděl, co mám a co nemám dělat, takže tak nějak už se asi snažím k tomu přistupovat tímto způsobem.

T: A když teda už přišla ta chvíle, kdy se to miminko mělo narodit, uvažoval jsi nebo byl jsi u porodu?

R: No... V obou dvou případech jsem k porodu šel, nebo k porodu, ono v podstatě poprvé skončil císařským řezem neplánovaným, takže jsem vlastně potom už byl odstaven tady od celé té mašinérie, ale v tom druhém případě ten císařský řez byl plánovaný, takže do poslední chvíle jsem byl jako v nemocnici s manželkou.

T: A myslíš si, že když ten tatínek je vlastně s tou maminkou ať už třeba na tom sále když to jde nebo potom čeká vlastně třeba před tím porodním sálem, když je to císařský řez, že to může ovlivnit nějak vlastně nějak ten vztah tak jak s tou ženou, tak potom třeba s tím miminkem?

R: Já si myslím, že jo a hodně.

T: A pozitivně nebo negativně?

R: Myslím si, že, myslím si, že to ten vztah hodně utuží a prohloubí. Ať už to potom při tom vlastním porodu je bez problémové, jo, nebo i nějaké třeba i napínavější. Jo, tak si myslím, že určitě aspoň z mojí strany prohloubí.

T: A když teda to miminko už se narodilo, jaké jsi měl pocity? Že vlastně jsi věděl, že se ti narodil syn.

R: No, tak v první chvíli u toho prvního jsem měl hodně velký strach, protože jako začly komplikace. Takže ta velká úleva nebo ta asi největší úleva přišla až v okamžiku, kdy jsem viděl jak syna, tak manželku. Jo, kterou přivezli až nějak, já už nevím, dvacet, pětadvacet minut později. Jo, tak pak teprve tak nějak všechno, všechno ze mě spadlo, no a teprve jsem si tak nějak naplno začal ten pocit užívat. No a u toho druhého dítěte, kde to všechno tady ty postupy byly plánované, tak byt' jsem byl v úplně jiné části budovy, tak ať si o tom myslí kdo chce, tak jsem to na minutu přesně poznal, že se narodil.

T: Že jste byli propojeni.

R: Asi.

T: V ten okamžik.

T: A takový ten vnitřní pocit, jako že jo, teď už prostě jsem táta a už se to prostě nikdy nezmění, to sis uvědomil, třeba jak jsi to dítě podržel poprvé nebo to přišlo až později?

R: Já myslím, že to přišlo, všechno přišlo, už v okamžiku, kdy jsme se dozvěděli o těhotenství. Že už prostě takhle předem člověk tomu přistupoval, že bude táta a už tomu některé věci podřizoval. No, takže ten okamžik toho narození bylo takové spíš, nevím, jestli potvrzení otcovství, jestli se to takhle dá říct, ale takové, takový ten okamžik, že to co, si člověk plánoval a nad čím přemýšlel, tak že se opravdu stává realitou. Ale ten pocit, říkám, ten už byl od začátku, kdy prostě jsme se rozhodli a to těhotenství bylo potvrzené. Už v tu dobu, už byla ta změna. U mě.

T: A teďka bych se dostala k tvému partnerskému vztahu vlastně s manželkou, tak jakým způsobem se změnil tvůj vztah se ženou po narození dětí?

R: No, tak ten partnerský vztah jak jsem už říkal, se podle mě prohloubil.

T: Takže to hodnotíš vlastně pozitivně?

R: Tak jestli to tak lze říct, tak ano.

T: A právě třeba s péčí o dítě nebo tak jak postupně člověk vychovává, tak dochází s tvojí manželkou i k nějakým konfliktním situacím? Kdy třeba na něco máte jiný názor?

R: No, myslím, že velmi zřídka a že to nejsou nějaké velké konflikty, ale spíš domluvení se na nějakém postupu, který by byl vhodnější.

T: Dobře.

R: A vysvětlení si proč jo a proč ne, než že by to byly nějaké konflikty.

T: A teďka taková osobnější otázka, někdy se říká, že otec po narození dětí má pocit, že ta žena se mu jakoby úplně nevěnuje, že na něho nemá čas a třeba trochu i žárlí na to dítě. Docházelo k tomu i u tebe?

R: K tomuto pocitu občas jo docházelo, ale nestavil bych to do souvislosti se žárlivostí. Jo, určitě jako to nebyl pocit, že bych žárlil na to dítě, spíš jsem to tak nějak chápal, že to je jako důsledek tady těch našich rozhodnutí. Ale samozřejmě, že jako ta přednost toho dítěte byla, takže to je jasné.

T: Teď bych se tě chtěla zeptat, co si myslíš o tradičním rozdělení rolí v rodině, kdy vlastně žena je považována za takovou tu ochránkyni rodinného krbu, pečuje o děti a domácnosti a muž je jakoby tím hlavním živitelem rodiny, hlavou rodiny?

R: No, tak to byl takový model našich spíš dědečků a babiček a u nás v rodině to funguje tak nějak na vzájemné domluvě, takže podle toho, kdo co který den má, jaké povinnosti, tak se domluvíme, co děláme. Když jako manželka chodila do práce, tak jsme si ty povinnosti tak nějak víc dělili, teď když je doma, tak ta domácnost a péče o dítě, hlavně to menší, je tak nějak víc na ní. No a já zas tak nějak dělám ty záležitosti jiné, ať už kolem domu nebo prostě spojené třeba s nákupem a tak dále. Takže ty větší nákupy že sem třeba objezdil, zařídil. Dycky jsme se prostě domluvili, co kdo udělá a buď jsme to dělali společně, anebo jsme si to rozdělili. Ty činnosti. A za ty roky už to tak nějak asi se i zautomatizovalo.

T: Že každý máte to svoje.

R: Že už prostě víme kdo, co dopředu asi udělá, za ty činnosti, takže to tak nějak i navzájem asi pouštíme z hlavy, jo. A funguje to.

T: To je dobře.

T: Takže teďka, když bych to vzala obecně, myslíš si, že asi i ve společnosti dochází ke změně role muže a role otce?

R: Tak to tu otázku mi polož jinak, teď nevím, co tím myslíš.

T: Dobře. Myslíš si, že se jinak vnímal otec a jeho vztah k dětem, třeba za doby tvého otce, kdy ty jsi byl dítě a teď jak ty to máš se svými dětmi? Že dříve ten otec přišel z práce, dětem se, aspoň podle mých zkušeností, moc nevěnoval a byla ta maminka, která vlastně se starala hlavně o ty děti, a otec šel například do hospody.

R: No tak můj otec do hospody nechodil, já do hospody nechodím taky, ale myslím si, že když to srovnám se svým dětstvím, tak asi se svým dětem věnuji víc. Jo, že tak nějak jim věnuju víc času, než otec věnoval mně. Jo, co jako moje vzpomínky sahají a je fakt, že on to teďka tak nějak možná si vynahrazuje na vnoučatech, ale já mám vzpomínky takové, že mně se moc nevěnoval. Jo, ne že by, jako když jsem za ním přišel, něco jsem potřeboval, tak jako jo, to vždycky mě poradil nebo, nebo, řekl co a jak, ale že by tak sám od sebe přišel a řekl, tak dneska odpoledne si budeme hrát, tak to si nepamatuju. Už potom jako větší.

T: A myslíš si, že to bylo hlavně tou dobou, že to tak dělalo více tak těch tatínků, anebo že bylo v něm, jako v jeho osobnosti, že měl třeba jiné zájmy? Že neviděl kolem sebe ty tatínky, které by vozili kočárky a podobně, hráli si dětmi?

R: No, doufám, že to bylo dobou. Nevím, tak měl samozřejmě své koníčky, takže se chtěl asi věnovat i jim, navíc my jsme tehdy bydleli i s mými prarodiči, takže nějakou tu péči a zábavu v podstatě zajišťovala i babička s děd, hlavně babička. No, takže to byla druhá, druhá věc a třetí věc, ta doba byla jiná, nebyl problém prostě nechat ty děti běhat venku na ulici.

T: Ano.

R: Oproti dnešní době a v tom místě, kde já jsem tehdy bydlel jako dítě, tak prostě to byly rodinné domky, zahrady a bylo nás tam víc takových vrstevníků, takže asi i tady toto prostě tak nějak mělo vliv na to, že otec potom si se mnou takhle moc nehrál. No a já jsem měl poměrně takového koníčka vážného už od třetí třídy, takže potom jsem se vlastně věnoval tomu.

T: A když ještě se vrátím k té době, že se mění, vyvíjí se, tak dneska asi není nic až tak neobvyklého, když člověk slyší, že je muž na rodičovské dovolené s tím dítětem. Tak jaký je tvůj názor na muže na rodičovské dovolené?

R: Tak já osobně znám jednoho muže na rodičovské dovolené, takže jsem to i takhle mohl posoudit u jejich rodiny, jak to fungovalo, nebo nefungovalo. No a asi to záleží na domluvě těch partnerů, co je asi pro tu rodinu všeobecně nejvýhodnější. Jako pro rodinu jako celek, jednak pro to dítě, tam si myslím, že do určitého věku ta role matky je asi nenahraditelná, jo jsou věci, které ten otec nezvládne, i kdyby se na hlavu stavěl. No a potom od určitého věku toho dítěte, pokud ten otec tak nějak je schopný se o ty děti starat, tak proč by ne? Pokud to může mít i třeba vliv, já nevím, asi dneska je to nejvíc ohledně, ohledně práce a tady toho, té kariéry, pokud třeba ten otec nemá dobrou práci, nebo vůbec nemá práci a ta žena by se mohla vrátit do práce, nebo by mohla mít lepší, domluví se takhle a ten otec je schopný o tu rodinu takhle, o ty děti doma pečovat, tak proč ne?

T: A ty jsi uvažoval nad tím, že by si zůstal na rodičovské dovolené?

R: No, nebránil bych se tomu, kdybychom se prostě doma domluvili a zjistili, že by to bylo pro rodinu výhodnější. Tak jsem, když jsme se o tom takhle bavili, tak jsem prostě byl přístupný i tady tomuto, ne že bych to jako kategoricky odmítal – já přece nemůžu být na rodičovské dovolené...

T: Dobře. Teď bych se tě chtěla zeptat, jestli došlo ke změně vaší finanční situace v souvislosti s narozením dětí?

R: No tak samozřejmě došlo, protože ten příjem manželky v tuto chvíli je podstatně nižší, než když chodila do práce. Jo, takže finanční, ke změně finanční situace došlo, no nicméně jako jsme s tím počítali, když jsme to plánovali, takže jsme prostě jsme si všechno nastavili tak, aby to mohli takhle zvládat. Dopředu jsme počítali s tím, co tak nějak půjde, nepůjde a připravili jsme se na to, snad, dobře.

T: A když teda přišly děti, samozřejmě teda to přineslo nějaké zvýšené náklady finanční, tak na druhé straně to znamená možná nějaké omezení, tak bych se tě chtěla zeptat, jestli ses musel něčeho materiálního vzdát kvůli tomu, že vlastně jste si pořídili děti? Jestli tě to třeba nemrzí?

R: No, určitě mě to nemrzí a v případě prvního dítěte, tam ta finanční situace byla horší, tam jsme se museli tak nějak hodně otáčet, abychom si zajistili nějaký... takže tam u prvního dítěte jsme s tím počítali, ale podařilo se nám prostě si to držet, nebo udržet takovou tu úroveň jak jsme chtěli a tak nějak asi nám ten odhad vyšel. No a ta finanční situace u

druhého dítěte, což vlastně po těch devíti letech, tak asi jsme se omezovat nemuseli, přestože jako se změnila, jo tím příjmem, tak asi jsme se omezovat nemuseli.

T: A tím, že se vám narodily děti, nebo v souvislosti právě s tím narozením dětí, vnímáš nějaké omezení třeba na veřejnosti nebo ve společnosti? Když by si chtěl něco dělat a máš děti a je to horší, nebo to nejde?

R: No tak, já omezení necítím, v podstatě spíš je to na tom rozhodnutí toho rodiče, jestli chce jít někam do společnosti anebo jestli chce být doma s rodinou. Jo, takže já na sobě žádné omezení necítím v tomto směru a pro mě bylo spíš důležitější, než nějak chodit, tak být doma. Takže když jsem nemusel, to byla třeba nějaká společenská akce, kde jsem byl pozvaný, nebo která byla napůl povinná, třeba z práce nebo kvůli nějakému setkání s někým, jo, tak v podstatě jsem spíš byl doma.

T: A jak se změnil způsob trávení tvého volného času před tím, vlastně, než jsi měl děti a teď?

R: No, tak volný čas, teďka trávím volný čas víc s dětma, tehdy nebyly, tak jsem je s nima netrávil, teďka jsou, tak je s nima trávím.

T: A jakým způsobem s nima trávíš ten volný čas? Jestli je to třeba hraní, nebo i že se zapojuješ do těch běžných činností každodenních?

R: Tak, tak asi spíš je to to hraní, o těch každodenních činnostech sme se tak, jak jsem říkal, podělili, takže když ještě potom všem ten volný čas zbyde, tak asi spíš ho věnujeme tomu hraní.

T: A je třeba nějaká činnost, kterou s dětmi děláš jenom ty? Že je to vlastně taková vaše činnost?

R: Tak u obou dvou těch dětí, i co jsem byl, dá se říct hodně, hodně přítomný a u toho druhého asi téměř vždycky až na výjimky, bylo koupání večerní. Takže to byla taková, nebo je taková, naše činnost, společná, kdy se zavřem do koupelny a čabráme se spolu.

T: Takže se asi těšíš na to, vlastně každý den, ne?

R: Je to takové příjemné. Někdy se člověku nechce, ale je to takové, takové příjemné.

T: A teďka otázka, která se možná takhle rychle těžko odhadne, ale kolik myslíš, že trávíš času se svými dětmi. Kdy je to jakoby takové to aktivi... , aktivní činnost.

R: Ono to asi hodně záleží na tom, jaký je den v týdnu a co zrovna člověk má i za jiné povinnosti, některý den je to spíš takové vždycky chvilkové, že na chvilku člověk za nima jde, jo, si třeba pohraje nebo udělá nějakou legraci, jo a je to třeba méně času, než bych sám chtěl věnovat, no a některý den jsou to i hodiny. Jo, kdy prostě děláme nějaké blbiny, to je hlavně s tím menším, nebo s tím větším prostě stavíme něco z lega, nebo nějaké jiné stavebnice, nebo si hrajeme s autíčkama, takže zas je den, kdy se podaří třeba i, dá se říct celý den prostě tráví nějakou takovoule činností střídavou, ať už s jedním, nebo s druhým. Ne-ní jich sice moc, ale jsou. Jo, takže nechci to nějak průměrovat, no. Ale tak jako člověk se snaží, ten čas si najít.

T: Teď bych se tě chtěla zeptat, jestli se změnily nějak tvé postoje nebo žebříček hodnot, tím, že se ti narodily děti

R: Tak asi se u mě v tomto směru žebříček hodnot nezměnil, protože jsem vždycky považoval rodinu, tak nějak za to nejdůležitější, ať už jsem bydlel s rodiči, nebo jsme byli sami, anebo jsme s dětma. Takže ta, ty hodnoty asi pořád tak nějak zůstávají ve stejné posloupnosti, jo rodina a pak až ty další, další věci, oblasti, nebo jak to nazvat.

T: A kdyby ses měl charakterizovat jako táta, tak byl by si, já nevím, otec pečovatel nebo otec učitel, dá se to takhle nějak říct? Do jedné kategorie, nebo ne?

R: To bych se asi charakterizovat neuměl. Že bych byl pečovatel až tak velký, to se říct nedá, jako snažím se pomoci, umím se, jako umím se postarat o to, aby ty děti měly co jíst, jo, byly v čistém, jo u toho menšího není problém přebalování a tak dál a nakrmení už nějakou tou stravou, ale že bych byl až tak zdatný pečovatel, jak je jako manželka, jako matka, tak to asi ne. Ale říkám, dokázal bych se asi o to postarat. Učitel ... jak se to vezme, v některých oblastech hlavně při těch hrách se snažím jako mu vysvětlit, naučit proč je to tak, proč to není jinak, nebo proč je lepší něco dělat takhle, ale učení jako takové, jako přípravu do školy, to spíš přenechávám jiným. No a jinak to máme doma rozdělené tak, že já jsem ten přísnější, takže od toho se odvíjí, hodně věcí odvíjí.

T: Přísnější, ale spravedlivý, ne?

R: Snažím se být spravedlivý. Jestli v okamžiku jsem, nebo jestli je to přehnaná reakce, to většinou vyplyne až později, ne v tu danou chvíli, jo, ale myslím si, že se snažím být spravedlivý.

vedlivý a tak nějak, když už musí následovat nějaký trest, nějaký zákaz tak asi, asi se to snažíme dělat s rozmyslem. To je můj názor.

T: Ano. A kdybys měl porovnat svůj život před tím, než se ti narodily děti a teď, tak kdy ses cítil spokojenější, šťastnější?

R: Tak já nevím, jestli se to dá takhle říkat, jako spokojenější, šťastnější, protože já jsem neměl důvod k nespokojenosti ani před tím. Jo, tím, že se narodily děti, tak samozřejmě to celý ten život posunulo do úplně, úplně jiné roviny, jo takže, nedá se říct, že bych před tím nebyl šťastný, nebo nebyl spokojený, nebo že teď bych nebyl šťastný, nebyl spokojený. Teď je to jiné a je to lepší, ale tím, že jsem to před tím nepoznal, neznal, tak jsem to vlastně nemohl vědět, jestli o něco přicházím, no.

T: A kdybys tak měl nakonec toho našeho rozhovoru shrnout, co ti to otcovství, to, že jsi vlastně táta, dalo nebo vzalo, tak co by to bylo?

R: Nevzalo mi asi nic, pominu-li finanční stránku (smích), ale nad tím se asi takhle nedá přemýšlet. Co mi dalo? No právě ty pocity, co jsem neměl, když jsem děti neměl. Jo, to, co jsem neznal, no, různé zážitky, které jsem do té doby nezažil, ani nemohl zažít, no a člověk nějak přemýšlí nad odpovědností, v některých situacích se asi rozhoduje jinak proti tomu stavu, kdy děti nebyly a tak nějak ty svá rozhodnutí do budoucnosti už tak nějak podmiňuje, podmiňuje tímhle tím. Že v té době, kdy děti nebyly, tak v podstatě ta odpovědnost byla jenom vůči sobě samému, teďka už ten dosah svých rozhodnutí musím tak nějak rozmýšlet i s ohledem na to, jak to ovlivní prostě rodinu, děti, manželku. Jo, jestli to moje rozhodnutí bude mít dopad na rodinu, ať už kladný, nebo záporný, nebo jestli prostě je to rozhodnutí, které prostě to zlepší všechno, anebo je to rozhodnutí, které by mohlo vést k nějakému zhoršení.

T: A chtěl by ses ještě k nějaké oblasti třeba vrátit, nebo něco mi říct, co tě napadlo, na co jsem se nezeptala?

R: No, když jsem u těch rozhodnutí, tak třeba konkrétní věc, když jsme začli plánovat druhé dítě a podařilo se to, tak v podstatě, když jsme věděli prostě, že budeme mít druhé dítě, že manželka bude doma a tak dál tak jsem se, dá se říct, že to byl velký podnět k tomu, abych změnil zaměstnání, které jsem nakonec změnil.

T: A je teďka ta situace vlastně v novém zaměstnání i pro tebe i pro rodinu?

R: Tak dělal jsem to právě z toho důvodu, aby ta situace byla lepší, jo, nevím, jestli to chceš slyšet, jako jestli je lepší po finanční stránce, nebo jestli je lepší po stránce třeba jistoty toho zaměstnání, tak dělal jsem to samozřejmě pro to, abych byl, jako byl jistější, že ta práce bude třeba i za půl roku, nebo za rok, tak aby prostě se manželka mohla v klidu po dobu, co bude doma, prostě o to malé dítě starat, aby sme neměli nějaký prostě nad náma stín toho, že třeba za měsíc bych mohl být bez práce, i když to člověk nikdy neví, ale ta situace je teďka podstatně jistější, než byla práce v tom starém zaměstnání, no a jsem, i co se týká mě samotného, tak jsem tam spokojenější. Jo, takže to tak nějak asi pomohlo ve vícero oblastech.

T: Dobře. Tak já bych ti teda chtěla moc poděkovat za rozhovor a jenom chci znovu zdůraznit, že teda tento rozhovor bude anonymní a že budeš vlastně vystupovat pod pseudonymem. Děkuju.

R: Není zač.

ROZHOVOR č. 2

T: tazatel

R2: respondent 2

T: Takže jsme u rozhovoru číslo dvě a nejprve bych se tě chtěla zeptat, jestli souhlasíš s rozhovorem a s nahráváním?

R2: Ano.

T: Dobře. Tak teďka pár úvodních otázek – kolik máš let?

R2: 27.

T: A kolik máš dětí a jakého jsou věku?

R2: Jednoho žábáka, že? A má osm, devatenáct, teda osmnáct měsíců, devatenáct, devatenáct.

T: Uhm, dobře a jsi ženatý?

R2: Jo.

T: Tak a teď k hlavním otázkám, které se týkají předvýzkumu k mé diplomové práci na téma „Otcovství jako kvalitativní změna v životě muže“. Takže, ráda bych se tě zeptala, nejprve co si myslíš o plánovaném rodičovství?

R2: (smích) Tak to nevím, to, my jsme byli plánovaně rodilí, že žabo? (k synovi) Nevím, co si o tom mám myslet.

T: Myslíš, že...

R2: No , nevím, (nejde rozumět) první dítě jsme plánovali a druhé ne, takže (Manželka: taky plánovali, ale bylo to hned.)

T: Jo, takhle mi to stačí. Mě stačí tvůj názor, vlastně na ty otázky. A jaká byla tvoje reakce, když ti žena sdělila poprvé, že je těhotná?

R2: Tak jsem byl rád, že? Někteří si pobečeli... (smích)

T: A věděl jsi to hnedka od začátku? Jaký jsi z toho měl pocit? Jako jestli ses hnedka začal těšit nebo jsi měl nějaké obavy?

R2: Tak byl jsem rád, protože už to trvalo delší dobu, nevím, půl roku jsme se pokoušeli a už jsme se na to těšil.

T: Dobře a vzpomínáš si na to, jak jsi prožíval nebo i teďka vlastně prožíváš těhotenství svojí ženy?

R2: Tak teď je to úplně jiné, než to bylo. Poprvé to bylo takové, tak za jedno jsme věděli, že bude mít nějaké problémy, nebo měl mít nějaké problémy a jinak to bylo takové, že ještě nebyl, nebyl U. Je to jiné v tom, že prostě U. je, že máme daleko vlastně míň času na sebe, že jsem, jsme si tady leželi v klidu, čuměli na telku a teďka je to tak jiné.

T: A teď je třeba takové hodně moderní, že ten tatínek si i třeba povídá s tím dítětem, mu pouští hudbu, máte taky něco takového?

R2: Tak my si spolu hrajem, že takhle asi nějaká kultura asi přímo ne. A jezdím s...

T: Myslím s bříškem.

R2: S bříškem?

T: S bříškem.

R2: To si nevzpomínám, že by jsme si povídali. No, jako když kopal, tak jsem ho držel, bříško, to jsem pozoroval jako, ale jinak (nejde rozumět) ne, to ne.

T: A měl jsi nějakou představu o tom, ještě třeba než jste vůbec plánovali rodinu, tak jako jaké to bude, až budeš táta? Jestli jsi nad tím přemýšlel?

R2: Jako někdy dřív?

T: Uhm.

R2: Tak možná toho půl roku, nebo rok před tím, ale jinak předtím ne.

T: Že by ses na to nějak připravoval?

R2: To ne.

T: To ne, jo? A jaký je tvůj názor na přítomnost muže u porodu?

R2: Tak dobrý. (smích)

T: Byl jsi u porodu?

R2: Byl. Tak bylo to zajímavé. (smích) Tak hlavně z toho důvodu, že mi přišlo, že tam bylo málo toho prostoru, že tam byl platný člověk, aspoň já jsem si tam platný připadal. (nejde rozumět) jak se na to dívali oni...

T: A myslíš si, že to, že jsi byl u porodu, že vás to nějak sblížilo i nějak s manželkou nebo i s tím miminkem?

R2: Tak to nevím. (smích) Sblížilo? Asi ne. Jako tak je to furt stejné, já nevím, mi to přijde, nevím, že bych se choval, nebo nevím, jestli bych se choval jinak, kdybych tam nebyl. To netuším.

T: A když jsi to miminko viděl čerstvě narozené, jaké jsi měl pocity?

R2: Tak nejdříve jsem ho koumal, jestli je mi podobný. (smích)

T: (smích)

R2: Né, tak jako jsem se díval na rysy, né jako, né myslím, prostě jsem se díval na ty jeho rysy, na koho je podobný. A pocity? Tak byl jsem rád, že nebyly žádné komplikace.

T: A můžeš nějak určit okamžik, kdy sis teda řekl, jo teďka už jsem vlastně táta a už se na tom prostě nikdy nic nezmění.

R2: Tak asi u toho porodu.

T: U toho porodu, jo, uhm. Měl jsi někdy strach z toho, buď ještě před tím narozením, nebo třeba i teďka, když vlastně vychováváte dítě, jestli to budeš zvládat, jestli to zvládáš do budoucna? Jestli ho dobře vychováš?

R2: Tak to ne. Určitě ne.

T: Můžeš mi říct, jestli se nějakým způsobem změnil tvůj vztah s manželkou vlastně po tom, co se ti narodilo dítě? Jestli třeba...

R2: Asi ne. Nevím.

T: Ze začátku určitě se ta žena stará hodně o to miminko a možná má míň času i na toho muže, někdy možná i ten otec třeba trošičku žárlí na to dítě. Nepociťoval jsi nic takového?

R2: Tak hlavně, že s žábou bylo dost práce od začátku vlastně, tak možná tím, že jsme byli zabraní do něho, tak nevím. Myslím si, že ne.

T: A teďka když vlastně když U. vychováváte, tak dochází někdy k nějakým konfliktním situacím s manželkou? Kdy třeba na něco máte jiný názor?

R2: Pořád. (smích) Jako ohledně výchovy U.?

T: Uhm.

R2: Tak to ne. Že? Myslím, nemáme (směrem k manželce). Ne, tak normální takové ty malé hádky, to jo, ale kvůli U. ne.

T: A co si myslíš o takovém tom tradičním rozdělení rolí ženy a muže, když to tak řeknu, kdy žena je taková ta ochránkyně toho rodinného krbu, stará se o děti o domácnost a muž je hlavním živitelem a hlavou rodiny? Co si o tom myslíš?

R2: Tak tohle nějak, jako takhle úplně jak jsi to říkala, tak to tak neberu. To si určitě...

T: Je to u vás jinak?

R2: Tak ne že bych, ne že bych ... no tak jako teďka je to tak, jak to říkáš, žena je na mateřské (nejde rozumět) tak nějaké peníze, že živit rodinu musím.

T: A myslíš si, že i když třeba...

R2: A jako ohledně té otázky, tak jako když jsme ještě dítě neměli, jsme se vlastně živilí každý sám, takhle jsme se dělili o tu práci v domácnosti před tím, než se narodil... Tak teď je to víc na Ch., protože je víc doma...

T: A myslíš si, že v dnešní době dochází k nějaké změně v tom, jak se vnímá otec, jako obecně, že dříve třeba ti tatínkové s těmi dětmi si tolik nehráli, nevěnovali se jim jako teď, třeba, že s nimi dělají nějaké aktivity?

R2: Nevím, tak jako dřív, tak se mnou si taťka taky hrál, takže v tom nevidím nějaký posun, nevím třeba jak v jiných rodinách, ale mě to nepřijde, že bych hrál třeba s U. víc, než můj taťka se mnou.

T: Takže tobě se otec věnoval?

R2: Jo.

T: A co si myslíš o mužích na rodičovské dovolené? Kteří si to vlastně s tou ženou jakoby vymění a ...

R2: Tak, spíš nevím, tak asi bych si to dokázal představit, ale co vím z práce, co jsou tam chlapi jako na rodičovské, tak je to spíš kvůli tomu, není to úplně ta rodičovská, že se vlastně nestarají, že stejně ta manželka jezdí na kojení domů a tak a je to kvůli penězům jenom. Že vlastně si vydělává víc, nebo nechce přijít o tu práci hned, tak se překlene nějaké to období ten manžel a pak vlastně mají už třeba buď hlídání babička, nebo jesle. Spíš je to kvůli penězům, ne že by někdo chtěl jít na mateřskou.

T: Takže myslíš si, že kdyby to nebylo kvůli financím, tak ti tví kolegové jsou v práci.

R2: Jsou v práci.

T: A ty jsi nad tím uvažoval někdy nebo ne?

R2: Tak jako neuvažoval.

T: A dovedeš si to představit? Že by jste si to vyměnili s manželkou?

R2: Tak asi jo, kdyby Ch. vydělávala víc, asi určitě. Tak zase by to bylo kvůli penězům.

T: A tím, že se vám narodilo dítě, došlo teda určitě k nějakým změnám ve finanční situaci a... nebo ne?

R2: Zatím, tak já nevím, kolik to může být posun – mínus pět tisíc korun?

T: Tak jako finančně mi to ani nemusíš říkat, ale jako jestli vnímáte nějak citelně pokles životní úrovně, nebo něco takhle. Takže i když jste třeba plánovali – nebo neplánovali – druhé dítě, tak finance nehrály v tom roli? A asi když teďka říkáš, že vlastně tu finanční situaci nemusíte nějak moc řešit, ale musel ses něčeho materiálního vzdát, kvůli tomu, že třeba máte dítě, čekáte druhé? Ne?

R2: Tak, ne. (Volný čas – říká manželka) Co? Jako říká materiální, víš?

T: Uhm, právě s tím volným časem, jak trávíš volný čas s dítětem? Jestli se můžu zeptat?

R2: Tak jezdíme plavat, že tady? A jinak, tak doma si hrajeme, někdy jdeme na procházku, že? Když bylo léto, tak jsme chodili do zahrádky, že ty žabo?

T: A kromě tady těchto činností, staráš se třeba i o takové běžno, každodenní běžné činnosti, já nevím krmení, já nevím přebalování a tady toto?

R2: No, nevím sice v jakém poměru k Ch., ale jo.

T: Nevadí ti to?

R2: Jako že bych to nedělal, tak to nemůžu říct.

T: A z toho co jsi říkal, tak máte nějakou činnost, kterou děláte spolu? Co je taková vaše činnost?

R2: Jako s manželkou nebo s ...?

T: S dítětem.

R2: Tak je to blízko mě, tak když to pak bude někdo poslouchat ... s dítětem? Společná činnost? Tak to plavání, no.

T: Takže tam chodíte vlastně jenom jakoby spolu vy dva.

R2: Tak to vede, je to ve skupině jako.

T: Ano.

R2: A dřív to bylo cvičení, že očička a to teď už moc necvičíme, protože cvičí sám, že? Teď jenom vlastně to, co cvičíme, tak to je v podstatě hra. Ve formě toho hraní.

T: A těšíš se na to, já nevím, jestli to máte třeba jednou týdně nebo jak pravidelně, těšíš se na to, že tam budete s U.? Nebo to bereš jako, že je taková trošku povinnost.

R2: Tak už je to aj povinnost, ale tak jako je tam rád, tak proč by sme tam nejezdili.

T: Ono se to možná nedá úplně sečíst narychlo, ale jenom tak orientačně dokážeš si představit, kolik volného času trávíš s U.? Kdy se mu jako opravdu věnuješ aktivně? Že neděláte nic jiného?

R2: Jako oproti tomu, co jsem potom sám volný čas?

T: Ano.

R2: Tak vlastně v úterý, ve středu, ve čtvrtek, protože v pondělí a v pátek mám tréninky, takže to je můj vlastní samostatný čas. Jako dopoledne, když mám ranní a přijdu z práce tak v pondělí a pátek jdu na trénink a ostatní dny vlastně mám, jakože, pro něho nebo ně.

T: A vyhovuje ti to takhle, že máš čas i pro sebe i potom pro rodinu? Nebo...

R2: Tak já mám vlastně ten trénink, že vlastně defakto tam musím být, takže vlastně mám to takovou jakoby, ne jak někdo, že si jde třeba zaplavat, nebo že prostě řekne, teď jdu na spinning a příště že už tam že nemusím, je to spíš už jako povinnost. Pro mě je to už jako trénink, už to mám prostě tak zažité.

T: A kdyby si měl možnost, kdybys mohl být méně v práci třeba, tak byl by jsi raději, kdybys více toho volného času mohl trávit s U., nebo ti to takhle vyhovuje a dostačuje?

R2: Kdybych mohl, tak určitě bych byl radši s U. než v práci.

T: A když porovnáš svůj život před tím, než se ti narodil U. a teďka, tak a srovnáš, jak jsi před tím trávil volný čas a teď, tak je to...

R2: Tak teď je to více aktivnější, protože si s nim hrajem, předtím, když jsem vlastně přišel, tak kromě toho, těch tréninků, tak většinou jsme to trávili tak, že jsme tak polehávali, tak hodně, hodně jsme trávili času předtím u televize, to musím teda říct. To bylo teda markantní, jsem si ani neuvědomil, kolik toho... To jsme přišli domů a jenom jsme čučeli. Že? (směrem k manželce, manželka – chodili jsme na procházku)

T: A teďka když teda říkáte o tom jít ven na procházku, to souvisí i třeba s nějakým společenským životem, tak necítíš nějaké omezení, že teďka už nemůžeš tak třeba často chodit do společnosti anebo naopak třeba máte hlídání, že můžete si zajít...

R2: Tak mě to nahrazují to ty tréninky, takže se tam vidím s těma kamarádama, co mám, ale necítím se ochuzen a takhle, že bych toužil po tom si jít třeba v pátek někam zatancovat nebo ... po tom jsem netoužil ani před tím, ne tak teď. A občas po tréninku, občas po tré-

ninku si zajdem na pivo. (Ale už tam třeba nejsi tak déle nebo dlouho jak třeba předtím – manželka) No, tak to taky. (Že se už nevyspíš, no. – manželka) No, tak jasně, je to o tom, že on nespí, takže ja potřebuju spát hodně, tak bych si s nimi určitě pobyl dýl, ale je to jako kvůli mně, že prostě se chci vyspat.

T: Takže i třeba jednou ze změn, které vlastně přišly s tím dítětem, je méně spánku, jo?

R2: Tak určitě. V jeho případě, třeba někdo to tak nemá, že dítě mu spí pěkně. Zrovna nám nespí, že žabo? Přiznej se...

T: A když jdeš třeba s U. někam ven, tak cítíš tam nějaké omezení v tom, že máš dítě, že máš kočárek, že nemůžeš něco dělat, co by si chtěl?

R2: Když jdem ven, tak spolu, takže...

T: Třeba do nějakého já nevím, obchodu, nebo...

R2: Tak v létě, když bylo pěkně, jsme šli do zahrádky, většinou... (Tak už nemůžeš sedět jak před tím, že si sedneš a kecáš, že? – manželka) No tak... když jdem spolu ven, tak to беру, že jdem spolu ven, takže nechci najednou dělat něco jinčího.

T: Tak, teď bych se tě chtěla zeptat, jestli se nějak změnilo tvoje postoje, nebo třeba žebříček hodnot, tím, že se ti narodilo dítě, oproti tomu předtím. Jestli došlo k nějaké změně.

R2: Tak, s tím, že vlastně měl problémy s tím celkově zdravím, už vlastně od toho počítí, že tak to bylo spíš tak, že teďkom spíš dávám dopředu takové ty hodnoty, jako aby prostě bylo v pořádku po zdravotní stránce. To bylo možná předtím trošku jiné, potlačené. Na tom žebříčku hodnot.

T: A kdyby ses měl charakterizovat jako otec tak, já nevím, mohl by to třeba být otec učitel, nebo otec pečovatel, vychovatel nebo nějakou jinou kategorií, která tě napadá?

R2: Nevím. Spíš takový, ani jedno z toho, co si řekla.

T: A napadá tě něco víc trefného?

R2: Něco jinčího bych tam dal, to mi přijde takové, takové ne pro otce. Tak, taťka na hraní, spíš. Ale tak určitě i něco z toho, co jsi řekla. Ale ne úplně, jako.

T: Všechno tak trochu dohromady.

R2: Jo.

T: A většinou v rodině bývá jeden z rodičů ten hodný a ten druhý ten přísný, tak je to u vás taky tak nějak rozdělené?

R2: Já myslím, že jo, tak oba k němu přistupujeme stejně, ne že by někoho z nás poslouchal míň, on spíš neposlouchá vůbec. Někdy poslechne Ch., někdy poslechne mně.

T: A když porovnáš svůj život před tím, než se U. narodil a teďka, tak dá se říct, kdy jsi byl spokojenější?

R2: Tak určitě teď.

T: Jo?

R2: Tak spokojenější, tenkrát se akorát člověk víc vyspal, tak je to jinší, je to lepší.

T: A kdybys měl shrnout co ti to, že jsi táta dalo, nebo jestli ti to teda něco, kromě toho spánku, i vzalo, tak co by to bylo?

R2: Tak ten volný čas. Určitě bych ho, teďkom, když to teďka vidím, asi prožíval jinak, asi aktivněji předtím.

T: A ještě jsem se chtěla zeptat, když se sejdou ženské, které třeba mají děti, tak se často baví, co ty jejich děti dělají a porovnávají si je, tak jestli třeba i ty, když se sejdeš s nějakými kamarády, jestli mluvíte o dětech?

R2: Tak jo, ale určitě ne celou dobu. Někdy v práci, že jsou tam chlapi, co mají malé děti, tak se bavíme jako o dětech, ale že by to bylo hlavní téma, tak to určitě ne.

T: A ještě jsem se chtěla zeptat, dovedeš si představit, že by jsi, já nevím, den, týden se sám staral o U.? Bez pomoci manželky?

R2: Tak teď už to ide, že? Tak určitě jo.

T: A i chtěl by ses starat, nebo bys to bral jako takovou nutnost, že prostě nic jiného jako nejde, že třeba nikdo jiný nemůže hlídat

R2: Jako kdyby to šlo, že bych ho hlídal a dal někomu jinému, to asi ne. Jako kdybych měl tu možnost, nebo nemusel bych třeba do práce a tak šlo být tady doma, tak bych byl s ním radši já sám, než ... tak zatím jsme to nemuseli takhle praktikovat. Spíš to bylo tak, že my dva jsme jeli pryč a hlídala ho babička, takhle to zatím, nevzpomínám si, že by to tak bylo, maximálně na den.

T: A je něco co ti třeba, když jsme se teďka bavili napadlo, co by jsi chtěl říct, na co jsem se nezeptala? Pro můj výzkum?

R2: Ne, tak to ne. Jako nějakou otázku?

T: No, cokoli.

R2: Nic teda.

T: Tak já bych ti teda chtěla poděkovat za rozhovor a ještě jednou chci ti teda zdůraznit, že tenhle rozhovor bude anonymní a pokud budeš chtít, tak vlastně ty i tvoje rodina může potom vystupovat pod pseudonymy. Jo, takže moc děkuju za rozhovor.

PŘÍLOHA P III: DOTAZNÍK

DOTAZNÍK

Tento dotazník je určen cílové skupině mužů–otců, kteří mají dítě ve věku do 2 let.

Vážení pánové,

v souvislosti se zpracováním mé diplomové práce na téma „Otcovství jako kvalitativní změna v životě muže“, si Vás tímto dovoluji požádat o vyplnění následujícího dotazníku. Veškeré Vámi poskytnuté údaje jsou anonymní a budou použity výhradně ke zpracování této diplomové práce. Vyplněné dotazníky zašlete, prosím, co nejdříve zpět na e-mail: konecna.michaela@centrum.cz, nejpozději však do 31. 3. 2011.

Děkuji.

Bc. Michaela Konečná,

studentka 2. ročníku Sociální pedagogiky, Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně.

Pokyny pro zpracování dotazníku: V případě vyplňování elektronického dotazníku podtrhněte nebo zvýrazněte tučně vhodnou odpověď, případně doplňte. V případě vyplňování tištěného dotazníku zakroužkujte nebo podtrhněte vhodnou odpověď, případně doplňte.

A) ÚVODNÍ OTÁZKY

1. Jaký je Váš rodinný stav?

- a) svobodný
- b) ženatý
- c) vdovec
- d) rozvedený

2. Kolik máte dětí?

- a) 1
- b) 2
- c) 3 a více

3. Máte-li 2 a více dětí, uveďte, zda vnímáte změny po narození dětí odlišně v závislosti na tom, zda se jedná o první nebo další dítě (např. u druhého nebo dalšího dítěte nejsou změny tak výrazné jako u prvního a v čem)

- a) nevnímám změny
- b) vnímám změny – uveďte v čem:

.....
.....
.....

B) OBDOBÍ PLÁNOVÁNÍ RODIČOVSTVÍ AŽ PO NAROZENÍ DÍTĚTE

1. Je Vaše dítě/děti plánované?

- a) ano
- b) ne

2. **Jaké byly Vaše pocity poté, co jste se dozvěděl, že je Vaše manželka/partnerka těhotná?**

.....
.....
.....

3. **K jakým změnám došlo ve Vašem životě již v období těhotenství Vaší manželky /partnerky? (např. v oblasti partnerské, finanční, pracovní, bytové otázky apod.)**

.....
.....

4. **Jak jste vnímal období těhotenství Vaší manželky/partnerky?**

.....
.....

5. **Měl jste nějaké představy o otcovství? (např. určité obavy, přání, nejistotu)**

- a) ne
- b) ano – jaké?

.....
.....
.....

• Splnily se Vaše představy?

- ano – v čem?
- ne – v čem?

6. **Jaký je Váš postoj k možnosti přítomnosti muže – otce u porodu?**

a) pozitivní – proč?

.....

b) negativní – proč?

.....

c) jiný – uveďte:

.....

7. **Byl jste u porodu svého dítěte/děti?**

- a) ano
- b) ne
- c) chtěl jsem, ale z určitého důvodu jsem u porodu být nemohl

8. **Kdy jste začal vnímat sám sebe jako otce?**

- a) v okamžiku potvrzení těhotenství manželky/partnerky
- b) v průběhu těhotenství manželky/partnerky
- c) při porodu dítěte
- d) když jsem své dítě poprvé držel v náručí
- e) v období jednoho roku po narození dítěte
- f) jiné – uveďte:

.....

C) OBDOBÍ PO NAROZENÍ DÍTĚTE

1. **Došlo k nějakým změnám ve Vašem partnerském vztahu s manželkou/partnerkou po narození dítěte/děti?**

- a) ne
- b) ano – k jakým?

-
- Pokud ano, uveďte, zda došlo v oblasti Vašich vztahů k:
 - zlepšení / upevnění
 - zhoršení
 - jiné – uveďte:
-

- Pokud ano, uveďte, zda došlo v intimní, sexuální oblasti k:
 - zlepšení
 - zhoršení
 - jiné – uveďte:
-

- Pokud ano, uveďte, zda došlo v oblasti Vaší vzájemné komunikaci k:
 - zlepšení
 - zhoršení
 - jiné – uveďte:
-

2. Máte-li dvě a více dětí, uveďte, zda došlo k nějakým změnám ve vztahu k Vaším dříve narozeným dětem v souvislosti s narozením dalšího dítěte.

.....

.....

3. Došlo ke změně ve Vaši finanční situaci v období po narození dítěte/děti?

- a) ne
 - b) ano – jakým způsobem?
-

4. Došlo ke změně trávení Vašeho volného času v období po narození dítěte/děti?

- a) ne
 - b) ano – jakým způsobem?
-

5. Kolik odpolední nebo večerů týdně trávíte po narození dítěte/děti mimo domov (bez dítěte/děti)?

- a) 1
- b) 2
- c) 3
- d) 4
- e) 5
- f) 6
- g) 7

6. Došlo k nějaké změně ve vykonávání prací ve Vaší domácnosti po narození dítěte/děti?

- a) ne
 - b) ano – jakým způsobem?
-

7. Vnímáte nějaká omezení ve Vašem společenském životě, na veřejnosti po narození dítěte/děti?

- a) ne
 - b) ano – jaká?
-

8. Jakým způsobem se věnujete svému dítěti/dětem (např. hraním, běžnými činnostmi jako je krmení, přebalování, chozením na procházky apod.)?

.....
.....

9. Porovnáte-li Váš život před narozením dítěte/děti a po jeho/jejich narození, kdy jste se cítil spokojenější?

- a) před narozením dítěte/děti
- b) po narození dítěte/děti
- c) jiné – uveďte:

.....

D) OTCOVSTVÍ A ROLE OTCE

1. Jaký je Váš postoj vůči mužům na rodičovské dovolené?

- a) pozitivní – proč?

.....

- b) negativní – proč?

.....

- c) jiný – uveďte:

.....

2. Uvažoval jste, že byste zůstal s dítětem na rodičovské dovolené?

- a) ano – z jakého důvodu?

.....

- b) ne – za jakého důvodu?

.....

- c) jiné – uveďte:

.....

3. Pokuste se napsat Vaši představu o dni na rodičovské dovolené – z čeho by se skládal, jaké činnosti byste dělal?

.....
.....
.....

4. Pokuste se charakterizovat sám sebe jako otec:

- a) otec učitel
- b) otec vychovatel
- c) otec pečovatel
- d) otec „na hraní“
- e) ten „hodný“
- f) ten „přísný“
- g) jiné – uveďte:

.....

5. Vnímáte rozdíl mezi tím, jak se Vám věnoval Váš otec, když jste byl dítě a jak se nyní věnujete Vy Vašemu dítěti/dětem?

- a) ne
- b) ano – jaký?

.....

6. Změnily se nějak Vaše postoje, hodnotový žebříček po narození dítěte/děti?

a) ano – jakým způsobem?

.....

b) ne

7. Pokuste se shrnout, co Vám otcovství dalo, případně vzalo (např. zážitky, zkušenosti, zhoršení životní úrovně apod.)

.....

.....

.....

8. Došlo-li ve Vašem životě v souvislosti s narozením dítěte/děti ke změnám, které jste ještě nezmínil, uveďte je, prosím:

.....

.....

.....

Pokud jste se nemohl k některé z otázek dostatečně vyjádřit, nebo jste některé z otázek neporozuměl, uveďte to prosím na následujících řádcích:

.....

.....

.....

.....

Děkuji Vám za vyplnění dotazníku!